
АНАТОЛЬ ДЗЯЛЕНДЗІК
АПЕРАЦЫЯ
«МІЛАЖЭНЕЦ»

АНАТОЛЬ ДЗЯЛЕНДЗІК

АПЕРАЦЫЯ "ШМАТАЖЭНЕЦ"

Мінск
«Мастацкая літаратура»
1981

ББК Бел 2
Д 43

Д $\frac{70202-103}{М 302(05)-81}$ 85—81 4702120200


АПЕРАЦЫЯ
„МНАГАЖЭНЕЦ"
ЗАХОЎВАЙЦЕ ЎСМЕШКУ
гульні дарослых, або
КАМЕДЫЯ-КАРНАВАЛ
з музыкай,
У ДЗВЮХ ДЗЕЯХ
танцамі, сардэчным прыступам
ДЫРЭКТАР

ДЗЕЮЧЫЯ АСОБЫ:

Бабачкін Леў Іванавіч — старшы навуковы супрацоўнік НДІ аховы нервовай сістэмы, апантаны работай, па знешніх даных яўна не цягне на ролю першага палюбоўніка, 46 гадоў.

Кацярына Васільеўна — яго жонка, урач, інтэлігентная і сімпатычная, 46 гадоў і восем месяцаў.

Туманава Ала Пятроўна — дырэктар НДІ, вельмі мілая, добра выхаваная жанчына, узрост у межах наменклатуры.

Рубайла Назар Цярэнцьевіч — намеснік дырэктара па гаспадарчай частцы, энтузіяст у грамадскай рабоце, сабаку з'еў на гэтым, і не аднаго, 60 гадоў.

Іванская Наталля Сяргееўна — навуковы супрацоўнік, чароўная, ніколі не ведаеш, што яна адпаліць, 30 гадоў.

Шахматаў Віталь Валянцінавіч — навуковы супрацоўнік, вельмі інтэлігентны, высока эрудзіраваны, 50 гадоў.

Люся — сакратар, вельмі мілая, рыхтуецца паступаць у тэатральны інстытут (да ўвагі галоўных рэжысёраў! Магчыма, вашаму тэатру не хапае актрысы менавіта такога плану), 22 гады.

Маёрыкава Ганна Іванаўна — бібліятэкар, вядома ж, таксама мілая, але... даўно не трыццаць.

Чыжык Юрый Сцяпанавіч — інжынер, член бюро райкома, добры, па сутнасці, хлопец, але з-за кахання ўжо так дасканала хоча дакапацца да карэнняў..., 32 гады.

Нянечка — як усе нянечкі, 55 гадоў.

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

Карціна першая

Вечар у лесе. Пасля легкадумнай уверцюры, выкананай аркестрам, з'яўляецца шчуплы, невысокі мужчына — Леў Іванавіч Бабачкін з Наталляй Іванскай, маладой прывабнай жанчынай, на руках. Асцярожна кладзе яе на траву, ляпае па шчацэ, робіць штучнае дыханне — не дапамагае. Тады ён звяртаецца да спосабу, якім карыстаюцца выратавальнікі — прыціскаецца губамі да яе губ... Збоку гэта падобна на працяглы пацалунак — можа быць, у казках менавіта так ажыўлялі памерхшых?..

Іванская *(расплюшчвае вочы)*. Дзе я?

Бабачкін. Не хвалюйцеся. На гэтым свеце.

Іванская сядае. Бабачкін збірае галінкі, з дапамогай запальнічкі спрабуе развесці вогнішча.

Іванская. Галава кружыцца. Што са мной?

Бабачкін. А вы ляжыце. Хутка пройдзе.

Іванская *(прылегла)*. Я выпіла, напэўна, цыстэрну вады.

Бабачкін. Не хвалюйцеся — узровень ракі не панізіўся. Я праверыў.

Іванская. Як гэта здарылася?

Бабачкін. Стары папярэджваў — лодка няўстойлівая. А вы сталі на ўвесь рост, паднялі рукі і заспявалі чайкам: «Ляту я...»

Іванская. Вы мяне выцягнулі?

Бабачкін. А што было рабіць? Вы адразу пайшлі на дно. Вакол — ні душы! Да бліжэйшай вёскі — вёрст пятнаццаць. Вы, паважаная, зусім не ўмееце плаваць?

Іванская. Ну чаму? Толькі не ў сукенцы! Калі на табе прыгожы купальнік... Як мне кепска... *(Раптам сядае.)* Матэрыялы?!

Бабачкін. Не хвалюйцеся. Матэрыялы экспедыцыі адправілі поштай.

Іванская. Ах так... *(Нечакана.)* Сумка... Вы яе не выратавалі?

Бабачкін *(адмоўнаківае галавой)*. Сутыкнуўся з альтэрнатывай — вы ці сумка. Грошы, дакументы?

Іванская. У ёй была памада.

Бабачкін. Памада?

Іванская. Фірмы Кацi! За гэту памаду... Там глыбока? Пацягнуў мяне чорт садзіцца ў гэту пасудзіну!

Бабачкін. А іншага транспарту тут няма. Толькі на лодках. Усё жыццё. І жывуць па сто гадоў! Разгадаць бы — чаму?

Іванская *(бярэцца за галаву, спалохана)*. Як вы мяне цягнулі?

Бабачкін. Адгадалі — за валасы.

Іванская. Панчоха падралася... Не, у такім выглядзе нікуды не пайду!

Бабачкін. Ноччу ісці па балоце? Пасядзім ля вогнішча, да світанку.

Іванская. У кожным лесе павінен быць дом лесніка.

Бабачкін *(безнадзейны ўзмах рукой)*. Пагаварыце з мядзведзямі. А можа, на ноч бярлогу здадуць.

Іванская. Чулі? Там штосьці хруснула! *(Падсоўваецца да Бабачкіна.)*

Бабачкін. Не палохайцеся. Гэта рысь або дзік. Думаю, яны ўжо павячэралі. Распранайцеся і бліжэй да агню.

Іванская. У вашай прысутнасці?

Бабачкін. Я пайду. *(Устае.)*

Іванская. Гэй, не, не! Адвярніцеся. Мерсі. *(Здымае сукенку, развешвае ля вогнішча.)*

Бабачкін *(весела)*. Дзіўна, што я жывы!

Іванская. Як гэта разумець?

Бабачкін *(распранаецца)*. Быў момант, вы пацягнулі мяне на дно.

Іванская. Як русалка? Па-вашаму, жанчынам уласціва тапіць сваіх выратавальнікаў?

Бабачкін. Калісьці цыганка прадказала: «Загінеш, залатая галава, з-за жанчыны...» Не холадна?

Іванская. У такую ноч? Вам не здаецца, што мы — Адам і Ева?

Бабачкін. Калі б не лягалі самалёты, а за ракой не працаваў трактар.

Іванская. Такі ж лес, месяц... Божа, як даўно гэта было... *(З галінак майструе ўбор дзікункі.)*

Бабачкін. Я ўспамінаю, што ў мяне было ў партфелі: пашпарт, пасведчанне, камандзіроўка, копія рэцэнзіі «на гарадскія шумы»... Слава богу, рэцэнзію паспеў перад ад'ездам...

Іванская. Аб гарадскіх шумах?

Бабачкін. «Уплыў гарадскога шуму на паходжанне неўрозаў». Падрабязны, але пусты твор... Зразумела, ваш слуга яго пахаваў.

Іванская. Забаўна! Ведаеце, чый гэта опус? *(Танцуе вакол вогнішча.)*

Бабачкін. Закрыты конкурс!

Іванская. Нашай дырэктрысы.

Бабачкін *(засмучана)*. Што вы кажаце!

Іванская *(напявае)*. А калі б ведалі, чыя работа — напісалі б інакш?

Бабачкін *(пазіраючы на Іванскую)*. Адмовіўся б рэцэнзаваць.

Іванская. Ваша шчасце, калі да Алы Пятроўны нічога не дойдзе.

Бабачкін. Ха! Туманава — вельмі добрая жанчына. Вы дрэнна яе ведаеце.

Іванская. Самазабойца. Калі б не ваша рэцэнзія, Туманаву ўключылі б у змешаную савецка-амерыканскую камісію па ахове асяроддзя. Вось як! І ездзіла б яна па ўсякіх заграніцах.

Бабачкін. Так, нарабіў!

Іванская. Наадварот! Добрую справу зрабілі.

Бабачкін. Не разумею.

Іванская. З амерыканскага боку камісію прадстаўляюць салідныя вучоныя. З сусветнымі іменамі!

Бабачкін. Што ж рабіць, калі ў Алы Пятроўны пакуль няма сусветнага імя?

Іванская. Яна наогул не вучоны.

Бабачкін. Гм! Я не рызыкнуў бы. Па адной рабоце...

Іванская. Пасля з'яўлення Туманавай у інстытуце — юбілеі, урачыстасці, шум і звон!.. А інстытут па сутнасці трымаецца на вас, на Віталю Валянцінавічу.

Бабачкін. Ай-ай-ай! Зямля і тая трымаецца, як мінімум, на трох кітах.

Іванская. Так, я пляткару. Але вы асуджаны. Рана ці позна Туманава даведаецца. І тады... Як вам дапамагчы?

Бабачкін. Давайце адпачываць. Мяккіх галінак прынясу.

Іванская *(перастае танцаваць)*. Гэй! На губах у вас памада. Адкуль?

Бабачкін. М... Калі плылі... Выпадкова...

Іванская *(пільна яго разглядае, з усмешкай)*. Ну-ну! Вы дзе ляжаце?

Бабачкін. Па гэты бок вогнішча. *(Нечакана.)* Фігура ў вас прыгожая...

Іванская *(дурасліва грозіць пальцам)*. Дацэнт Бабачкін!..

Бабачкін *(хапатліва)*. Так, так, зразумела. На досвітку пойдзем.

Кожны ўкладваецца як мага зручней.

Іванская. Кахаеце жонку?

Бабачкін. Мы выхавалі сына. І якога сына! А хіба без кахання...

Іванская. Але прыгоды ўсё ж былі, га?

Б а б а ч к і н. Ведаеце, у гады маёй маладосці людзі паводзілі сябе сціпла. Жыццё цяжэйшым было, ці што.

І в а н с к а я. Ёсць такія мужчыны, спакойныя, упэўненыя. З імі лёгка, хочацца расказваць аб сваім жыцці, раіцца... Даўно мяне займае — за што вас любяць супрацоўнікі? Не толькі ж за талент!

Б а б а ч к і н. Заўтра дзянёк... Невядома, ці паспеем дабрацца. Добрай ночы.

І в а н с к а я. Арэвуар. *(Доўгая паўза. Ускоквае.)* Чуеце?

Б а б а ч к і н. Што?

І в а н с к а я. Зайчык! Так крычыць зайчык. Дапамажыце! Вы мужчына!

Б а б а ч к і н. Позна. Я дапамагаю да дзесяці вечара. Спім, Наталля Сяргееўна.

І в а н с к а я *(пасля паўзы)*. Леў Іванавіч, былі выпадкі, што мядзведзі кралі жанчын? А потым зацягвалі ў бярлогу...

Б а б а ч к і н. Былі.

І в а н с к а я. І... што потым?

Б а б а ч к і н. Жанчыны стваралі ў бярлозе райскае жыццё, і мядзведзі перавяліся.

Доўгая паўза.

І в а н с к а я. Вы бачыце каляровыя сны?

Б а б а ч к і н. Не, Наталля Сяргееўна! Толькі глуханямыя.

І в а н с к а я *(кідае ў яго галінкай)*. Не злуйцеся! Гэта злачынства — спаць у такую ноч. Раскажыце пра сваё першае каханне.

Б а б а ч к і н. О божа! Усё жыццё пакутую з-за жанчын...

І в а н с к а я. Гэта так цікава!

Б а б а ч к і н. Спіце. У мяне не хапае тэмпераменту на вашы выхадкі.

І в а н с к а я. Справа не ў тэмпераменце. Гульню

люблю! Жанчына ў дзень мінут дваццаць павінна заставацца дзіцем.

Бабачкін. Здзіўляюся — як вам удаецца пісаць праблемныя артыкулы?

Іванская. А вяселле ў мяне было на дрэве.

Бабачкін. Як — на дрэве?

Іванская. На галінках вярбы, велізарнай, раскідзістай! Ён быў майстрам спорту. Па акрабатыцы.

Бабачкін. А...

Іванская. Госці на галінках сядзелі. Адзін крыкнуў «горка» і паляцеў... У ваду.

Бабачкін. Наталля Сяргееўна, да заўтра.

Іванская *(пасля паўзы)*. Сямейнага шчасця не было. Разышліся. Быў яшчэ, эпізод... Не тое. І кінулася ў навуку. Леў Іванавіч, бывае каханне — вялікае-вялікае?

Бабачкін *(не адразу)*. Калісьці ў школе дэсантнікаў...

Іванская *(смяецца)*. Вы — дэсантнік?! Навіна!

Бабачкін. Калі я быў у школе дэсантнікаў, поварам... Узрост утаіў. У нас працавала дзяўчына, радыстка... *(Паўза.)* Потым я папрасіўся ў тыл. Вяртаюся праз два гады [illegible] задання — нарадзілася дачка. Радыстка не вярнулася... Я хацеў узяць дзяўчынку — бабуля нізашто... Пачаў дапамагаць... Дзяўчынка даўно вырасла...

Іванская. Вось гэта гісторыя! А прыгоды — прыгоды былі?

Бабачкін *(глуха)*. Давайце спаць.

Іванская. Не, раскажыце!

Бабачкін *(сядае)*. Наталля Сяргееўна! Бачыце тую крапіву?

Іванская. Вы грубы, анфан тэрыбль. Нават не ведаю — чаму вы мне падабаецеся! Я люблю пяшчотнасць, увагу... Вось французы... *(Змаўкае. Раптам дзіка крычыць.)* Дапамажыце!

Бабачкін *(падхопліваецца)*. Што здарылася?

І в а н с к а я. Напэўна, кракадзіл... цапнуў.

Б а б а ч к і н. Дзе?

І в а н с к а я. Вось тут... зубамі.

Б а б а ч к і н *(уздыхае)*. Звычайная мурашка. Кампанотус геркуланус. *(Устае.)* Хадземце!

І в а н с к а я. Куды?

Б а б а ч к і н. Шукаць дарогу.

Карціна другая

Навукова-даследчы інстытут аховы нервовай сістэмы. Агульны пакой. Дываны, у вазе кветкі. Перыядычна, у самы непадыходзячы час, на табло высвечваецца: «Памятайце! Нервовыя клеткі не аднаўляюцца», «Кожная сварка — удар па нервах», «Захоўвайце ўсмешку», «Спяшайцеся абрадаваць», «Трохмінутны смех замяняе пятнаццацімінутную гімнастыку». Музыка, зменлівае каляровае асвятленне.

Л ю с я, напяваючы, друкуе на машынцы. Тэлефонны званок.

Л ю с я. Так?.. Не, гэта не птушкафабрыка. *(Кладзе трубку, друкуе, зноў званок.)* Ало? Паслухайце, гэта нервовы інстытут! Нервовы! То-та ж. Чаго? Дзядзька! А етага я...

Уваходзіць Т у м а н а в а А л а П я т р о ў н а, дырэктар інстытута, цікавая жанчына. За модай не гоніцца, але і не адстае. Чуе апошнія словы, засмучана ківае галавой.

Т у м а н а в а. Люсенька, родная, у якім інстытуце вы працуеце?

Л ю с я. Навукова-даследчы інстытут аховы нервовай сістэмы. Я разумею, Ала Пятроўна, але гэты тып такі някемлівы...

Т у м а н а в а. Інстытут унікальны. Працуем над праблемамі дваццаць першага стагоддзя! Інстытут будучага. І ён павінен стаць узорам паводзін супрацоўнікаў. Пасля візіту ў наш інстытут, Люсенька, або пасля званка ў чалавека павінен узняцца настрой, узнікнуць ста-

ноўчыя эмоцыі. Галубачка, я вам расказвала — у Токіо, у велізарным універмагу, стаяць ля ўвахода дзве дзяўчыны і кожнаму — разумееце, кожнаму! — робяць паклон у пояс: «Дзякуем вам за тое, што наведалі нас...»

Люся. Ала Пятроўна, але яны ж дзеля...

Туманава (*перапыняючы*). А мы павінны гэта рабіць дзеля здароўя народа. Я хачу, каб у нашым інстытуце ўсё было на вышэйшым узроўні! Калі ласка, меладычным і сонечным голасам дакладна і ясна адказвайце на ўсе тэлефонныя званкі.

Люся (*уздыхае*). Паспрабую, Ала Пятроўна.

Туманава. Вам, будучай актрысе, тым больш неабходна. Не падабаецца чалавек, а вы іграйце... Люся, не ў службу, а ў дружбу — бутэльку шампанскага і цукерак. (*Перадае грошы.*)

Люся. Шампанскага?

Туманава. Не кожны дзень мы выратоўваем блізкіх. Гэта свята, Люсенька! А святы павінны запаміначца.

Люся. Але які Леў Іванавіч! Не чакала!

Туманава. Мілая, Бабачкін у вайну такія цуды рабіў... Ведаеце, колькі ў яго ўзнагарод? А дэсантнікам за прыгожыя вочы іх не даюць...

Люся. Ала Пятроўна, ён такі дасціпны! Друкавала яго рэцэнзію на адну работу, аб гарадскіх шумах... І рагатала! Божа мой, столькі іроніі! У навуковай рабоце. Калі вучоны дазваляе сабе вастрасловіць, значыць, у яго каласальны запас ведаў!

Туманава (*не адразу*). Даўно гэта было?

Люся. Незадоўга да экспедыцыі. Ну, я вам скажу — нашчэнт! Хацела б я мець мужа з такім пачуццём гумару! Што з вамі, Ала Пятроўна?

Туманава. Га??. (*Здымае стому.*) Схадзіце за шампанскім.

Люся выходзіць. Туманава спяшаецца ў свой кабінет, таропка шукае рэцэнзію, бегла праглядае.

Божа! Сама не здагадалася... Гэта ж яго стыль! Выснова: «Указаныя недахопы сведчаць аб нізкім тэарэтычным узроўні работы і нязначнай яе практычнай каштоўнасці». Вось так... Год работы — без выхадных, без водпускаў... Казе пад хвост... З гумарам, з іроніяй?.. Добра, дабранька... *(Ускоквае, пачынае перасоўваць мэблю.)*

Вяртаецца Люся з бутэлькай шампанскага, накіроўваецца да дзвярэй кабінета, чуе шум, спыняецца. Уваходзіць Рубайла, пажылы, масіўны, пануры, з велізарным партфелем.

Рубайла. Люся, ідуць! Дзе Ала Пятроўна?

Люся. Тс-с! Дырэктрыса не ў гуморы. Штосьці здарылася!

Рубайла. Адкуль сігнал?

Люся. Перасоўвае мэблю! Гэта яе метад заспакойваць сябе.

З'яўляюцца шумная Наталля Сяргееўна, Леў Іванавіч.

Вось яны, героі! Чалавек з таго свету і яе выратавальнік!

Уваходзіць Туманава. Люся падносіць Іванскай і Бабачкіну кветкі.

Туманава. Мілая Наталля Сяргееўна, дарагі мой чалавек... *(Абдымае, цалуе.)* Віншую... *(Падыходзіць да Бабачкіна, паціскае руку.)* Дзякуй! Велізарнае. Да вашых доблесцей дабавілася яшчэ адна.

Бабачкін *(адчувае сябе няёмка)*. Ну што вы... Любы на маім месцы...

Люся. Вы так думаеце? Паглядзім... *(Падыходзіць да рампы, глядзіць у глядзельную залу.)* Там... жанчына патанае. *(Абводзіць залу вачыма, уздыхае, горка ківае галавой, вяртаецца, разлівае шампанскае.)*

Туманава. О, як гэта цудоўна! Гляджу на наш калектыў — і душа радуецца. Да чаго ж дружна жывём!

Іванская. Мне кропельку! Інакш нараблю бязглуздзіцы — не ўмею піць!

Уваходзіць Ш а х м а т а ў, інтэлігентны, іранічны.

Ш а х м а т а ў. Добра б кожны дзень каго-небудзь выратоўваць.

І в а н с к а я. Гэта залежыць ад вас, Віталь Валянцінавіч! *(Падае бакал.)*

Т у м а н а в а. Было страшна?

І в а н с к а я. Нічога не памятаю! Апрытомнела толькі на беразе.

Т у м а н а в а. Жах падумаць — калі б адна... А! Як экспедыцыя?

Б а б а ч к і н. Выдатныя вынікі! Здаецца, знайшлі, чаму яны жывуць так доўга. Дзеці прыроды!

Ш а х м а т а ў. Дзеці прыроды паміралі ў трыццаць гадоў.

Т у м а н а в а. Родныя мае, добрыя. Я рада. І таму, што наша мілая Наталля Сяргееўна жывая, зноў з намі... І таму, што ў нас ёсць такія людзі, як Леў Іванавіч... Будзьце здаровыя!

Чокаюцца, п'юць. Б'юць званочкі. Голас па радыё: «Дарагія супрацоўнікі! Час вытворчай зарадкі!» Гучыць танга «Кармэнсіта». Іванская кладзе рукі на плечы Бабачкіну і ідзе з ім танцаваць. Шахматаў запрашае Туманаву. Люся танцуе з Рубайлам, партфель ён трымае ў свабоднай руцэ.

Б а б а ч к і н. Ведаеце, Ала Пятроўна, пасля таго як замест зарадкі вы прапанавалі танцы, я памаладзеў. Так!

Т у м а н а в а. Расшыраюцца сасуды! Тут яшчэ — шукаць і шукаць! Правесці фізіка- ды і радыётэхнічныя вымярэнні.

Ш а х м а т а ў. І што зменіцца? Думаеце, у перапынках усе кінуцца танцаваць?

Т у м а н а в а. Віталь Валянцінавіч! Нельга быць такім песімістам.

Ш а х м а т а ў. Чытайце Мантэня. Там усё сказана!

Танец заканчваецца.

Люся. А ў нас таксама вялікая радасць. Дадзена ўказанне спыніць на Бярозаўскім заводзе лакавы цэх. Да таго часу, пакуль не паставяць ядаўлоўнікі.

Бабачкін. Дык гэта ж перамога!

Люся. Заслуга Алы Пятроўны. Толькі дзякуючы яе бясконцым хаджэнням, прабіванням, настойлівасці...

Іванская. Чаго не зробіш дзеля здароўя людзей! *(Налівае шампанскае.)* За майго выратавальніка! *(Падыходзіць да Льва Іванавіча.)* Вяртаю доўг... *(Цалуе яго, доўга не адпускае.)*

Усе заўважаюць гэта, пераглядваюцца, апускаюць вочы або глядзяць убок.

Туманава. Леў Іванавіч, Наталля Сяргееўна, вы сядайце, сядайце, калі ласка... Жывіце доўга, як людзі ў вашай вёсачцы!

Бабачкін. Ну, у горадзе, пры гэтых перагрузках — нерэальна.

Туманава. Дарагія мае, я павінна вас пакінуць... Калегія!

Рубайла. За работу, таварышы.

Супрацоўнікі разыходзяцца. Бабачкін бярэ Алу Пятроўну за руку, адводзіць убок. Іванская слухае, усміхаецца.

Бабачкін. Ала Пятроўна... Не ведаю... Адбылася недарэчная гісторыя. Пакарайце! Мне далі рукапіс без імя аўтара. На рэцэнзію. І я... Ох, гэтыя гарадскія шумы...

Туманава *(весела)*. Дык гэта ваша рэцэнзія?

Бабачкін. Вінаваты.

Туманава. Галубчык, усё правільна! Вельмі дакладна вызначаны недахопы. Паспяшалася, згодна. І пачала перарабляць.

Бабачкін. Паверце, мне ў галаву не прыйшло...

Туманава *(кладзе руку на яго плячо)*. Веру, родны мой. Сама вінавата — не параіўшыся, хацела сюрпрыз зрабіць...

Бабачкін *(захапіўся)*. Ну вось. Замер шуму ў заводскім раёне. Зусім невядомая работа. Тэма актуальная, шум, нябачны забойца, сапраўды прыводзіць да неўрозу. Глабальная праблема! Катастрафічная! Але чытаю — такі дылетантызм, такі... *(Асекся.)*

Туманава *(пасля паўзы, рассмяялася)*. Правільна, правільна! Забылі. Лады? *(Поціск рук, выходзіць.)*

Бабачкін. Чорт! Такую жанчыну пакрыўдзіў! *(Выходзіць.)*

Застаюцца Іванская і Люся.

Люся. Нацярпеліся страху?

Іванская. Апамятацца не паспела. Захлынулася — і камнем на дно!

Люся. Ён добры. Уважлівы, клапатлівы.

Іванская. Развялі такое вогнішча, распрануліся... О!..

Люся *(танцуе)*. Дзіўная штука — жыццё! Яшчэ ўчора — проста супрацоўнікі. Ноч на востраве — і ўсё ў іншым святле.

Іванская. Даруйце, вы аб чым?

Люся *(спявае)*. «Ночь была с ливнями и трава в росе...» Збіралі ландышы?

Іванская. Люся, вы такая маладая...

Люся. Не спрабаваў заляцацца?

Іванская. Ні ў якім выпадку! І ў гэтым чароўнасць ночы, чыстай, празрыстай, якойсьці тургенеўскай...

Люся. Дзіўна. А мне здавалася, вы падабаецеся мужчынам.

Іванская. Справа ў прыстойнасці, Люсенька. Розныя рэчы.

Люся. Нават Леў Іванавіч... Наталля Сяргееўна, мая вам парада — кідайце навуку! Калі сёння мужчыны да вас раўнадушныя...

Іванская. Люся! Не аднымі хлопчыкамі жыве жанчына! Калі кнігу пераклалі на французскую...

Люся *(пацiснуўшы плячыма)*. Ноч... Двое ў лесе... Неапранутыя... I — нiчыя? Нуль-нуль? Калi ўсе даведаюцца...

Iванская. Кашмар!

Люся. Будуць расказваць як анекдот — нават Леў Iванавiч... Мамачкi, яшчэ столькi друкаваць, а мне абяцалi... *(Глядзiць у сумачку.)* Жах! Застануся без капейкi!

Iванская *(раптам неяк загадкава)*. Люсенька, не гэта галоўнае. Была дзiўная, нi на што не падобная ноч... *(Заплюшчвае вочы.)* Цёплы, як малако, туман... Пырскi месячнага серабра на лiсцi... А пахi, п'янлiвыя пахi... Прыгажосць гэтай ночы — у непаўторнасцi. Як я яму ўдзячна... *(расплюшчвае вочы)*, што не было трывiяльнага.

Павольна Iванская выходзiць.

Люся. Ну i ну! А я ўпэўнена — памiж ёю i старым нiчагусенькi не было. Навошта яна спрабавала мяне пераканаць, што яны палюбоўнiкi? *(Пацiскае плячыма, друкуе.)*

Устае Маёрыкава, бiблiятэкар, шумная, дзелавая. Мужчынская стрыжка, акуляры, нязграбныя манеры, курыць. Салдат у спаднiцы. Дастае ведамасць.

Маёрыкава. Ну! Ты падумай — медыкi! А ведаеш, колькi падпiсалiся на «Медицинскую газету»? Трое. З усяго iнстытута! А пападзе каму? Маёрыкавай! Выкладай шэсць сорак. Не пайду, пакуль не атрымаю. *(Сядае.)*

Люся *(глядзiць мiма)*. Яна доўга не магла адважыцца... Нервы...

Маёрыкава. Хто? Падпiшыся на газету.

Люся. I тады ён, каб заспакоiць яе, пачаў iрваць крапiву i хвастаць... Па голым целе...

Маёрыкава. Гэта што — кiно? Табе «Медгазету» або яшчэ што?

Люся. Потым схапіў яе ў ахапак і пацягнуў на дрэва.

Маёрыкава. Без лесвіцы?

Люся. Усю ноч на галінках. Яна спачатку ўцякла на верхавіну, але ён узляцеў...

Маёрыкава. Хто? Слухай, магу для цябе «Здоровье» зрабіць.

Люся. Потым упалі... Добра, што ў балота. Але ён схапіў яе за валасы...

Маёрыкава. У балота... Леў Іванавіч?! Дарэчы, ён таксама не падпісаўся!..

Люся. І зноў на верхавіну... О! Так бывае раз у жыцці.

Маёрыкава. Леў Іванавіч! А здавалася, у такім кволым целе...

Люся. Гэта не мужчына — вулкан, тайфун, землетрасенне...

Маёрыкава. Не чакала! Хоць ён даўно мне падабаецца.

Люся. А які пяшчотны, ласкавы... Яна гаворыць, так умеюць любіць толькі французы...

Маёрыкава. Іванская?! *(Устае.)* Ніколі б не падумала... *(Згортвае ведамасць.)*

Люся. Гаворыць, калі пачнецца чацвёртая сусветная вайна...

Маёрыкава. Пачакай — яшчэ трэцяй не было!

Люся. Праўда? Яна ўспомніць гэту ноч.

Маёрыкава. Толькі падумай! І сама прызналася?

Люся. Хто? Хіба я назвала імёны?

Маёрыкава. Ясна! Чаго ж я ішла да цябе? Выскачыла.

Люся *(гледачам)*. Кожны дзень — па эцюду. Інакш праваліш экзамены!

Маёрыкава. Што я — не разумею? Маёрыкава — магіла!

Люся. Спяшаюся. *(Выбягае з пакоя.)*

М а ё р ы к а в а. Справы! *(Здымае трубку, звоніць.)* Маша? Дай слова, што нікому ні гуку... Не, дай слова!.. Дык вось — наш Леў Іванавіч, якога ты лічыла святым... Не, ты гаварыла... Дык ён ужо даўно сустракаецца з Наталляй Сяргееўнай... Так! *(Усхліпвае.)* Бач як? Добра, што я не выйшла замуж! Усе мужыкі — нягоднікі, падонкі, паскуднікі... Што?! Хоча кінуць сям'ю?! Леў Іванавіч? Ты адкуль ведаеш? Ну, пакуль... *(Кладзе трубку, сумна глядзіць на ведамасць.)* Гэй, а газету?!

Карціна трэцяя

Кабінет Туманавай. А л а П я т р о ў н а здымае трубку, звоніць.

Т у м а н а в а *(напеўна)*. Інстытут аховы нервовай сістэмы жадае Пал Сцяпанычу добрага настрою, унутранай гармоніі і масу станоўчых эмоцый... *(Рассмяялася.)* Так! Толькі так. А медыкі самі ствараюць сабе добры настрой, гэта ад іх залежыць... Пал Сцяпаныч, частка нашых супрацоўнікаў мае намер перайсці ў новы даследчы цэнтр. Жыцця не даюць — калі закончаць будаўніцтва? Ах так? І яшчэ пытаюцца — хто будзе дырэктарам? Для вучоных далёка не абыякава, хто ўзначальвае даследаванні... Была размова? Так? *(Усміхнулася.)* Проста я не думала... Ён таксама так лічыць? Сапраўды, не ведаю... Да інстытута прывыкла, любяць мяне тут, баюся, не адпусцяць... А наогул там ёсць дзе разгарнуць даследаванні. Ох, як можна рушыць навуку! *(Какетліва.)* Не ведаю, Пал Сцяпаныч, падумаю. Гэта ж не сёння? І няўжо няма іншых прэтэндэнтаў? З мужчын... *(Ускоквае.)* Бабачкін? Наш Бабачкін? Не, чаму ж... Так, здольны, цікавы... І анкета... Вось толькі... Не, не, забудзьце... Га? Калі пачала, так? Пацягнуў мяне чорт... Проста я лічу, Пал Сцяпаныч, Бабачкіну трэба моцна дапамагчы. У якім сэнсе? Па сутнасці, дробязь. Жанчын любіць. Ні-

водную не прапусціць. Так! На жаль, не плёткі. Чаму ўтойвалі? Пал Сцяпаныч! Таленавіты чалавек! Калектыў у нас здаровы. Я гэтыя штучкі на караню спыняла. А вось калі пойдзе ў кіраўнікі... Хто яму там запярэчыць? Не ведаю, вам рашаць. Добра, зайду, пагутарым. *(Кладзе трубку, глядзіць на газету.)* «Маральнае аблічча»...

Уваходзіць Рубайла, падае паперы на подпіс.

Рубайла. Заяўкі на прыборы...

Туманава *(праглядае)*. Бабачкін просіць цэлых восем? Ну, што ж, трэба дык трэба. *(Падпісвае, рассмяялася.)* Забаўную гісторыю расказвала мне Ганна Іванаўна. Быццам Бабачкін і нашы жанчыны... Бязглудзіца якая!

Рубайла *(сумна)*. А мне не смешна, Ала Пятроўна. Калі там, разумееш, даведаюцца...

Туманава *(усміхаецца)*. Я не зусім улоўліваю...

Рубайла. У інстытуце шу-шу і шу-шу... Падставіш вуха — так і ёсць. Пра яго шэпчуцца!

Туманава. Дзіцячыя свавольствы.

Рубайла. Не кажыце! Памятаю, у МТС за гэтыя свавольствы дырэктара з партыі выключылі.

Туманава. Калі гэта было? Погляды на каханне, Назар Цярэнцьевіч, змяніліся. Я не кажу — добра гэта ці кепска. Але калі ты перасадзіў сэрца... То жанчыны — колькі б іх ні было...

Рубайла. Уплыў Захаду! Праз кіно, кніжкі.

Туманава. І тэма настолькі інтымная...

Рубайла. Амаралку — гарачым жалезам з нашага быту!

Туманава. Навошта такія словы? *(Штосьці выкрэслівае.)* Нейтронныя датчыкі закупляць не будзем, дастаткова гэтых.

Рубайла. Дык вы лічыце — пытанне ўзнімаць не варта?

Туманава *(хітра)*. Не ведаю. Вырашаць павінны вы — старшыня мясцовага камітэта, мой намеснік...

Рубайла. Ха! Па гаспадарчай частцы.

Туманава. Але вы мужчына. А жывёлы — дзе заяўка?

Рубайла. Дык прывезлі ж нядаўна.

Туманава. Я вас не разумею.

Рубайла. Шкада! Жывёлу. На паляванні іншы раз не страляю.

Туманава *(устае, ходзіць)*. Назар Цярэнцьевіч, хачу вас папярэдзіць. Супрацоўнікі скардзяцца.

Рубайла *(дастае блакнот)*. Хто?

Туманава. Прашу вас — будзьце больш уважлівым да запатрабаванняў вучоных. Інакш...

Уваходзіць Маёрыкава.

Маёрыкава. Ала Пятроўна, вашы медыкі — горш за дзяцей. Прывезлі кніжкі. Па спецыяльнасці. Кажу, пачакайце, не запісала. Не, дай паглядзець. Хапаюць, як хлеб у вайну. Хочаце глянуць? Ці сюды прынесці?

Туманава. Навошта ж, галубачка? Назар Цярэнцьевіч, я на хвіліначку выйду.

Рубайла. Не хвалюйцеся — усё застанецца на месцы!

Туманава. Газеты праглядзіце. Перадавы артыкул вельмі цікавы! Раніцай пагартала...

Туманава і Маёрыкава выходзяць. Рубайла спакойна гартае газеты. Праглядзеў адну газету, другую, трэцюю... Раптам спыніўся, здрыгануўся. Вярнуўся да першай, паспешліва праглядае другую. Месца за сталом не хапае. Апусціўшыся на калені, паспешліва раскладвае газеты на падлозе. Не, не так, гэту сюды, а гэту тут. Уважліва вывучае матэрыялы, параўноўвае. Устае, павольна ідзе да акна, апусціўшы галаву, затым рэзка паварочваецца, некалькі скачкоў у бок газет... Яшчэ раз прагна ўглядаецца. Раптам паспешліва здымае трубку, звоніць.

Рубайла. Сямёныч? Рубайла турбуе. Паслухай, раніцай у аўтобусе ты гаварыў... Сход, персанальная

справа... Можаш у двух словах сутнасць пытання?.. Так... Так, так... Дзякуй! Дзякуй, Сямёныч! *(Кладзе трубку.)* Так! Сумненняў быць не можа...

Уваходзіць Туманава з кнігай, кладзе на стол.

Туманава. Што з вамі, Назар Цярэнцыч?

Рубайла. Ала Пятроўна, вы чыталі сённяшнія газеты?

Туманава. Не паспела.

Рубайла. Тады глядзіце.

Туманава *(прагледзеўшы)*. Не разумею.

Рубайла. Ну як жа? Перадавы артыкул, так? А тут — рэдакцыйная. У гэтай — падвал.

Туманава. Ну і што?

Рубайла. Як, разумееш, «ну і што»? «Маральнае аблічча савецкага чалавека». Далей. «Маральныя ідэалы нашага грамадства». А ў гэтай — «Маральны кодэкс — закон для кожнага».

Туманава. І ўсё ж я не зусім...

Рубайла. Кампанія, Ала Пятроўна! Кампанія пачалася!

Туманава. Кампанія?

Рубайла. Менавіта! За чысціню.

Туманава. Вы не памыляецеся?

Рубайла. У такіх пытаннях — ніколі! У Рубайлы на гэтыя штукі — нюх. Ніводная кампанія без мяне не праходзіла! Верны салдат усіх. Бясплатна, бескарысліва. Думаю, і на гэты раз не падвяду.

Туманава. Што ж вы збіраецеся рабіць?

Рубайла. Ударыць першымі!

Туманава. Як — ударыць?

Рубайла. А вось — калі пазвоняць... Маўляў, праводзіцца аздараўленне... Так, разумееш, і так... Што ў вас па дадзенаму пытанню? А мы — калі ласка! Не дрэмлем, пільныя. У нас і прыклад ёсць — Бабачкін Леў Іванавіч! Матэрыяльчык сабраны.

Туманава (*не адразу*). Гэта жарт?

Рубайла (*збянтэжыўся*). Як гэта?

Туманава. Часам мне здаецца, Назар Цярэнцыч, што вы праспалі... некалькі дзесяцігоддзяў.

Рубайла. Ала Пятроўна! Я вам здзіўляюся — кіраўнік такога інстытута... А могуць сказаць — хто разбэсціў супрацоўнікаў? Нядобра ў калектыве! Я тут нядаўна. Але заўважыў... (*Загінае пальцы.*) Іванская... Пасля паездкі за мяжу — наогул падмянілі, не наш чалавек! Ну пра яе размова асаблівая... Не тут. Люся — у рабочы час рыхтуецца да экзаменаў у тэатральны. Цяпер Бабачкін. «Не цярплю дылетантаў у навуцы!» Ды калі б я так пра кіраўніцтва інстытута...

Туманава. Ну, пажартаваў.

Рубайла. Калі б! Навукай, гаворыць, не павінны кіраваць выскачкі...

Туманава. Я не злапамятная. Чаго па п'янцы не скажаш!

Рубайла. Па п'янцы? Стаялі ля туалета з Іванскай і курылі. Я, разумееш, паўгадзіны не мог выйсці — усё слухаў. І хто толькі ў дырэктары яго штурхае?

Туманава. Аб чым вы?

Рубайла. Чутка ідзе — дырэктарам навуковага цэнтра! Што за гарадок пабудавалі! А абсталяванне? Вязуць і вязуць. Паказальны цэнтр будзе. Куды там нашаму інстытуту!

Туманава (*перастаўляе мэблю*). Дробязь. Дык кажаце, справа ідзе аб кампаніі?

Рубайла. Упэўнены.

Туманава. Ах, гэты Бабачкін. Ведаю пэўна — першы нецярпімы да гэтых свавольстваў. Колькі яму гадоў?

Рубайла. Сорак шэсць. Гэткая ўспышка перад заслонай!

Туманава. Да заслоны, дапусцім, далёка.

Рубайла. Трэба правучыць, на сходзе.

Туманава. Публічна? З пратаколам? *(Смяецца.)* Апамятайцеся, родненькі! У фельетон хочаце?

Рубайла. Існуюць маральныя нормы, якія трэба захоўваць.

Туманава. Але ёсць і этыка. *(Уздыхае.)* Таленавіты вучоны, здольны вырашаць буйныя задачы... Артыкул ідзе ў часопісе, зноў... Вельмі здольны!

Рубайла *(з'едліва)*. Так, ён здольны... На ўсё...

Туманава *(падыходзіць да газет, праглядае)*. Як быць?

Рубайла *(натхнёна)*. Дзейнічаць! У інтарэсах навукі. Чаму рак да гэтага часу не вылечваюць? Чаму белакроўе не могуць перавесці ў звычайны колер? Чаму нервовыя клеткі — да сённяшняга дня! — ніхто не рамантуе? Не тым вучоныя займаюцца! Не тым! Калі б усю энергію, якую яны затрачваюць на ўсякія шуры-муры, накіраваць у навуку... Ала Пятроўна! Ніхто б сёння не паміраў! Жыў бы кожны за сто!..

Туманава. А штосьці ў гэтым ёсць.

Рубайла. Ударыўшы, велізарную справу зробім! Пачын. Найвялікшы.

Туманава. Але ж адных чутак мала?

Рубайла *(цвёрда)*. Будуць доказы! Засумаваў без сапраўднай работы. Рукі свярбяць...

Туманава. Назар Цярэнцьіч, родны мой, займіцеся гэтай непрыемнай справай. Энергіі ў вас дастаткова. Але дзейнічайце далікатна. Памятайце, у якім інстытуце мы працуем.

Рубайла. Я яго... *(Сціскае кулак.)*

Туманава. Ну навошта?! Разбярыцеся, з ім пагаварыце. Вы мужчына. Няхай будзе больш асцярожным. Зразумелі?

Рубайла *(разгублена)*. Не зразумеў. Прабачце.

Туманава *(усміхаецца)*. Ведаеце, што такое НАП?

Рубайла. Як жа — навуковая арганізацыя працы.

Туманава. Не толькі. Калі супрацоўнікі разумеюць кіраўніка з паўслова. Скажу больш — з лёгкага жэста, з паўзы...

Рубайла. Зразумеў, Ала Пятроўна!

Туманава. Вось і цудоўна. А мне гэта недарэчы — я жанчына, работы па горла. Ваюю з праектным інстытутам — ім важней вытворчасць... А хто будзе думаць пра нервы работніц? Займайце кабінет, я ў бібліятэку. *(Выходзіць.)*

Рубайла, трыумфуючы, сядае за стол, звоніць.

Рубайла. Наталля Сяргееўна? Чакаю вас у кабінеце дырэктара. *(Збірае газеты, складвае.)*

З'яўляецца Іванская, напяваючы, кладзе рукапіс.

Іванская. Для Алы Пятроўны. Пераклад артыкула Леона Шэвалье... Які таленавіты мужчына! «А цяпер дадзім слова чароўнай рускай даследчыцы...» І дзе? На сусветным форуме вучоных!

Рубайла. Так! Перакладзікі? Аб чым?

Іванская. Хіба вам гэта... цікава?

Рубайла. Грамадскасць павінна ведаць работу вучоных.

Іванская. Аб сувязі некаторых асаблівасцей мыслення з шызафрэнічным працэсам.

Рубайла. Так, да якога ж вываду прыходзіць аўтар?

Іванская. Пры аналізе карэляцыі вывучаемай асаблівасці актуалізацыі ведаў з іншымі клінічнымі параметрамі выяўляецца, на думку аўтара, пэўная сувязь з некаторымі псіхапаталагічнымі характарыстыкамі структуры асобы, у якіх, можна меркаваць, адлюстроўваюцца і прэмарбідныя яе рысы. Ваша думка, Назар Цярэнцьіч?

Рубайла. Тапельніца, як вы сябе адчуваеце?

Іванская. Успомнілі! Усё забыла.

Р у б а й л а. Так ужо і ўсё?

І в а н с к а я. Так. Жыць трэба лёгка, гуляючы!

Р у б а й л а. Бач ты! Гэта штосьці новае.

І в а н с к а я. Чаму ж? Тэма маёй работы — фізіялогія гульняў.

Р у б а й л а. І што ж — атрыманы першыя вынікі?

І в а н с к а я *(усміхнулася)*. Так! Усё наша жыццё — гульня!

Р у б а й л а *(сурова)*. Што вы маеце на ўвазе?

І в а н с к а я. Няма свету без гульні. Няма радасці па-за гульнёй.

Р у б а й л а. Ці патрэбна нашаму чалавеку так званая гульня?

І в а н с к а я. Несумненна! Са старажытнейшых часоў, дарагі Назар Цярэнцьіч, чалавецтва шукае і культывуе радасць, свядома імкнецца да станоўчых эмоцый. Няшчасны чалавек, які не разумее жарт. Злачынна стрымліваць і падаўляць добры настрой — на гэта здольны толькі вельмі абмежаваныя людзі. Вы калі-небудзь задумваліся, чаму так любяць цырк? «Прыбыццё паяца ў горад значыць для здароўя яго жыхароў значна больш, чым дзесяткі нагружаных лякарствамі мулаў»,— пісаў разумніца-ўрач яшчэ ў семнаццатым стагоддзі. Ці ведаеце вы, што ў Польшчы ўведзены «Ордэн усмешкі»? Ім узнагароджваюць тых, хто дорыць людзям радасць. Калі вызначаць фізіялагічна, гуляючы, мы расшыраем сасуды, узнімаем жыццёвы тонус. Хочаце быць шчаслівым — гуляйце! Хочаце жыць доўга — гуляйце! Гульні — лепшая гімнастыка для сасудаў!

Р у б а й л а. Стоп! Наталля Сяргееўна, хочаце, прапаную гульню, новую?

І в а н с к а я. Калі ласка!

Р у б а й л а. Леў Іванавіч вас выцягнуў. Гонар і хвала. Але цяпер ён гуляе краплёнымі картамі — расказвае кожнаму сустрэчнаму... Разумееце?

І в а н с к а я. Не.

Р у б а й л а *(уздыхае)*. Як быццам у лесе вы напрошваліся, былі настойлівыя, і ён, разумееш, не вытрымаў.

І в а н с к а я. Мужчынская гульня? Але гэта ж чысты блеф!

Р у б а й л а *(разводзіць рукамі)*. Зразумейце становішча кіраўніцтва. У нас шмат моладзі, студэнты бываюць... Ала Пятроўна робіць усё, каб інстытут стаў узорам, заняў вядучае... І раптам, разумееш, усе пачынаюць шушукацца, скланяць ваша імя... Навошта ён выхваляецца?

І в а н с к а я. Так, гульні бываюць розныя... Я пагавару з ім.

Р у б а й л а. Ну і што? Будзе ўсё адмаўляць — гульня!

І в а н с к а я. Але, можа быць, мы самі разбярэмся?

Р у б а й л а. На прамілы бог! Толькі што гэта зменіць?

І в а н с к а я. Перабор. Яўны.

Р у б а й л а. Цяпер мала мужчын, якія ўмеюць маўчаць.

І в а н с к а я. Ды аб чым маўчаць?

Р у б а й л а. Веру. Вам веру. Ну, а тыя, хто вас не ведае?

І в а н с к а я. Які выдумшчык! Таленавіты!

Р у б а й л а. Наталля Сяргееўна, а калі націснуць на грамадскую думку такім чынам... Не, не падыходзіць. А што, калі... Напісаць тлумачальную запіску?

І в а н с к а я *(смяецца)*. Маўляў, нічога не было?

Р у б а й л а. Правільна. Каго гэта пераканае? Наадварот! Было! Але ён вас маральна прымусіў!

І в а н с к а я. Жамэ дэ ля ві!

Р у б а й л а. Ведаеце, я нямецкай...

І в а н с к а я. Гэта па-кітайску. Ніколі ў жыцці. У гэтую гульню я — пас!

Р у б а й л а. На жаль! Ён дае такія падрабязнасці...

І в а н с к а я. Асноўная тэарэма тэорыі гульняў —

прыняцце рашэнняў ва ўмовах няпэўнасці. Дзіўна! Упершыню не магу зразумець сэнсу гульні.

Рубайла. Паперу ніхто не ўбачыць. Я яго выклікаю... І, паверце, любому паклянецца, што выдумаў...

Іванская. А калі не?

Рубайла. Не такіх абломваў... Ды што тут гаварыць, ёсць артыкул у крымінальным кодэксе — за выкарыстанне службовага становішча... Аналагічны выпадак.

Іванская (*уся — пакорлівасць, усходняя рабыня*). Вы мне прадыктуеце?

Рубайла (*падае паперу*). «У мясцовы камітэт аховы нервовай... Прашу мяне абараніць ад прыставанняў Бабачкіна Л. І. У экспедыцыі ён мяне прымусіў да сумеснага жыцця...»

Іванская (*заігрываючы*). Можна — да інтымнай сувязі?

Рубайла. Давайце... «І цяпер не дае спакою, настойваючы на прадаўжэнні нашых адносін». Подпіс.

Іванская дапісвае, згортвае, перадае Рубайлу, склаўшы рукі кліночкам і нізка нахіліўшы галаву.

Дзякую вам. Вы дапаможаце аздаравіць абстаноўку.

Іванская (*млеючы*). Гэта мой абавязак. (*Накіроўваецца да дзвярэй.*)

Рубайла (*задаволены, разгортвае паперу, чытае*). «У мясцовы камітэт НДІ... Прашу мяне абараніць ад гнюсных прапаноў Рубайлы Н. Ц. узвесці паклёп на Бабачкіна Л. І.» Ну бестыя!.. Пачакайце!

Іванская вяртаецца.

Жартаваць надумалі? Са мной? Не выйдзе! Я да вас дабяруся! Катаецеся па ўсякіх заграніцах... Панабраліся, разумееш.

Іванская. Так, я няўдала пакпіла, Назар Цярэнцьевіч. Давайце перайграем.

Рубайла. Што значыць — перайграем?!

Іванская. Відаць, нагрубіла. Прабачце.

Р у б а й л а. Наталля Сяргееўна, буду з вамі шчыры. Пакуль па сакрэту — пачынаецца кампанія!

І в а н с к а я. Кампанія!

Р у б а й л а *(радуючыся)*. Так! Па ўсёй краіне! У ячэйках і калектывах, на фабрыках і заводах!.. Мітынгі і дэманстрацыі! Пісьмы пратэсту і гнеўнае асуджэнне...

І в а н с к а я. Вайна? Дзе?

Р у б а й л а. Пры чым тут вайна... За чысціню! Маральную... Каб ніхто — ні з кім!.. Разумееце? Без загса, вядома.

І в а н с к а я. Вы гэта сур'ёзна?

Р у б а й л а. Таварыш Іванская! У такіх справах я не жартую.

І в а н с к а я *(не адразу)*. А можа, наогул — забараніць гэту справу? Усім! Пагалоўна!

Р у б а й л а. Нельга. Кветкі жыцця перавядуцца.

І в а н с к а я. Правільна. Не падумала.

Р у б а й л а. То-та ж! Гэта вам не ў лабараторыі — ручкі, кольцы, кнопачкі... Тут мазгаваць трэба!

І в а н с к а я. Адкуль вы даведаліся пра кампанію?

Р у б а й л а. Учуяў! Нюх у мяне... *(Шумна ўцягвае паветра.)*

І в а н с к а я. Ну калі так... Я гатова. Можаце на мяне спадзявацца, паэт кампаній.

Р у б а й л а. Я напішу — вы падпішаце.

І в а н с к а я. Угаварылі — падпішу. Вам адмовіць немагчыма.

Р у б а й л а. І не надумайцеся потым увільнуць!

І в а н с к а я. Не адмоўлюся. *(Выходзіць.)*

Р у б а й л а *(звоніць)*. Бухгалтэрыя? Мар Фёдараўна, мясцкому патрэбны звесткі... Пашукай за мінулыя гады, колькі грошай прасіў пералічваць Бабачкін?.. Так помніш? Трыццаць рублёў? Заўсёды трыццаць. Гэта дакладна? Ну-ну. Дзякуй. Падрыхтуй даведку. *(Кладзе.)*

З'яўляецца Т у м а н а в а.

Ала Пятроўна, гаварыў з Іванскай. Цяжкі арэшак! Але раскалоў. Згодна напісаць любую паперу.

Туманава. Ну, добра, добра: Іванская згодна. І гэта ўсё?

Рубайла. Можа, вы пагаворыце з Люсяй?

Туманава. Добры мой! Будаўніцтва новай школы ў мікрараёне зноў адклалі! Уяўляеце? Дзеці вучацца ў тры змены! Нядаўна глядзела... Класы перапоўнены. Бедненькія, сядзяць і клююць галоўкамі, засынаюць... Выходзяць ачмурэлыя... Звар'яцець можна!

Рубайла. Наверсе ведаюць пра трэцюю змену.

Туманава. Але не ведаюць, наколькі гэта шкодна для дзяцей! Мы, медыкі, павінны напісаць абгрунтаванае заключэнне і прадставіць ураду.

Рубайла. Школу так хутка не пабудуеш.

Туманава. Штосьці трэба рабіць... Хоць бы: у цэнтры ж школы пустуюць!.. Вось і вазіць іх аўтобусамі ў гэтыя школы, а потым назад... Трэба думаць... Трэба думаць, мой дарагі, шукаць... І ўсё атрымаецца. Падазраю, Люся, сакратар, можа расказаць шмат цікавага... *(Выходзіць.)*

Рубайла націскае на кнопку. Уваходзіць Люся.

Рубайла *(доўга глядзіць ва ўпор)*. Люся, раскажыце мне тое, што маме роднай не гаварылі. Бабачкін і вы! Было?

Люся *(пасля паўзы імгненна ўключаецца ў гульню)*. А!.. Дык вы... ведаеце? *(Ледзь не падае.)*

Рубайла паспявае яе падхапіць.

Рубайла. Праўду, адну праўду. Вы камсамолка. Утойваць няма чаго.

Люся. Вады...

Рубайла падае шклянку. Люся п'е, зубы стукаюць аб край, паступова заспакойваецца.

Рубайла. Значыць, дамагаўся?

Л ю с я. Дапамажыце! Ох, змучылася я, ох, спакутавалася я...

Р у б а й л а. Усё будзе залежаць ад вашай шчырасці.

Л ю с я. Гэта страшная гісторыя цягнецца шмат гадоў...

Р у б а й л а. Шмат гадоў?!

Л ю с я. Яшчэ дзяўчынкай... Кветкі любіла, гербарый... Што я ведала? І раптам... з'явіўся ён...

Р у б а й л а. Бабачкін?

Л ю с я (*ківае*). Цяпер я распусная жанчына... Страсць з'ядае... Божа! Гэта мацней за мяне... Кожная мая клетачка падпарадкавана яго волі...

Р у б а й л а. Замуж вам трэба. За праверанага чалавека.

Л ю с я (*уздыхае*). Хіба ён дазволіць? Са мной знаёмяцца, прапануюць...

Р у б а й л а. Няма ў яго правоў на вас! Няма!

Л ю с я. Аднойчы ўцячы вырашыла. Сярожа, афіцэр з Кушкі. Ведаеце, самы паўднёвы пункт... Поезд ужо крануўся, чую: «Люсьена, Люсі...» Пасля гэтых слоў станаўлюся бязвольнай, паслухмянай...

Р у б а й л а. Спыніў поезд?

Л ю с я. Што поезд!.. З Радзівонам у Магадан хацела памчаць самалётам... Золаташукальнік, прыгожы мужчына — Ціханаў! І што вы думаеце? Гляджу — бяжыць Бабачкін па ўзлётнаму... Але самалёт ужо адарваўся ад бетонкі. Я з палёгкай уздыхнула! А далей... Самалёт робіць круг над горадам і садзіцца... Можаце ўявіць мой стан! Што ён сказаў дыспетчарам, чаму вярнулі самалёт — да гэтага часу... (*Паціскае плячыма.*)

Р у б а й л а. Люся, мясцком вам дапаможа.

Л ю с я (*адмоўна ківае галавой*). Я, гаворыць, стварыў з цябе жанчыну, і ніхто мяне не заменіць. І гэта праўда...

Р у б а й л а. А глядзіш — вясёлая, жыццярадасная...

Л ю с я *(уздыхае)*. Навошта, каб ведалі? Тэатр. Тэатр адной актрысы... Нябачныя свету слёзы...

Р у б а й л а. Даю вам слова — я пазбаўлю ад гэтых слёз!

Л ю с я *(адлучана)*. Ніхто мне не дапаможа...

Р у б а й л а. Ха! Люсечка, вы яшчэ маладыя і не ведаеце сілу грамадскасці.

Уваходзіць Б а б а ч к і н, трымае ліст паперы.

Б а б а ч к і н. Прашу прабачэння. Люсьена, Люсі, я вас шукаю.

Л ю с я. Праўда? Зараз... *(Заплюшчыўшы вочы, расшпільвае верхнія гузікі.)*

Б а б а ч к і н. Пазванілі з міністэрства, тэрмінова патрэбна... Што з вамі?

Л ю с я *(«апрытомнела»)*. Га?.. Добра, я надрукую.

Б а б а ч к і н. Вы не хворая?

Л ю с я. Не, не... *(Забірае паперу.)*

Б а б а ч к і н выходзіць.

Р у б а й л а *(з шырока расплюшчанымі вачыма)*. У наш час?.. Люся, я вырву вас з лап гэтай пачвары!

Л ю с я. Бацькоў шкада. Чакаюць, калі замуж выйду, дзіцяткі пойдуць... Не будзе, ніколі не будзе...

Р у б а й л а. Убачыце — я яшчэ пагуляю на вашым вяселлі!

Л ю с я. Калі даведаецеся, Назар Цярэнцьіч, што рукі на сябе...

Р у б а й л а. Гэта вы кіньце! Кіньце! Сядайце і пішыце заяву.

Л ю с я *(разгубілася)*. Заяву?

Р у б а й л а. У мясцком. Крык аб дапамозе. *(Падае паперу, ручку.)*

Л ю с я *(абыякава)*. Як ведаеце. *(Робіць спробу напісаць, але рукі моцна дрыжаць, не атрымліваецца.)* Можа, у другі раз?

Р у б а й л а. Добра. Даю вам слова — усё зменіцца!

Люся (*накіроўваючыся да дзвярэй, гледачам*). Ну калі і цяпер не прымуць у тэатральны... (*Уходзіць.*)

Рубайла (*бярэ папку, надпісвае*). «Бабачкін Леў Іванавіч. Персанальная справа». Які ж падзагаловак? Спакусіцель?.. Думай, Рубайла, думай... Хіба Люся гэтаму дракону не жонка? І ёсць законная... Мнагажэнец! Гучыць? І для кампаніі. «Справа аб мнагажонстве». Матэрыялаў пакуль няма. Але будуць.

Уваходзіць Туманава.

Туманава. Божа, як цяжка кіраваць інстытутам! Не жаночая гэта справа. План патрабуюць удакладніць... Лекцыю просяць...

Рубайла. Ала Пятроўна! Тое, што ён вычварае з гэтай дзяўчынкай... Жудасная гісторыя! Валасы дыбам!

Туманава (*узрушана*). Няўжо!.. Не можа быць!

Рубайла. Можа! А ў мяне тры ўнучкі, чырвоныя шапачкі... (*Паказвае на метр ад падлогі і ніжэй.*) Як падумаю, што потым прыйдзе шэры... З валасатымі лапамі...

Туманава. Калі так — гэта ж страшная справа! Трэба неяк утрэсці, уладзіць. Ну што ж, мясцкому і карты ў рукі.

Рубайла. А можа... абгаварыла?

Туманава. Ну не! Хто ж стане на сябе такое?

Рубайла. Тады будуць і іншыя доказы!

Туманава. Мне яны навошта? Злітуйцеся! Але навокал скептыкі... Сумняваюцца.

Рубайла. Зраблю ўсё магчымае.

Туманава. Скажуць, а дзе думка калектыву, мас?

Рубайла. Усё будзе ў ажуры. Людзі такое напішуць...

Туманава (*жартаўліва грозіць пальцам*). Не захапляйцеся прыпіскамі!

Рубайла. Невялікія прыпісачкі будуць. Як і ў любую кампанію.

Туманава. Не дай бог, калі ў райком напішуць.
Рубайла. У райком?
Туманава. Працвітае распуста, а кіраўніцтва — скрозь пальцы...
Рубайла. Як жа гэта — на сябе, ці што?
Туманава. Столькі ананімак, гавораць, прыходзіць... Ціхі варыянт. Праўда, ходу ім не даюць... Як раней... Але калі напісана пераканаўча...
Рубайла. Гэта думка!
Туманава *(быццам не чуе)*. Божа, калі я, нарэшце, напішу заключэнне? *(Выходзіць.)*
Рубайла. Геніяльна! Ананімку — на сябе!

Карціна чацвёртая

Сучасная лабараторыя. Гучыць музыка. Бабачкін і Шахматаў, вальсіруючы, працуюць у белых халатах.

Бабачкін. Уяўляеце? Цяпер яны гэта робяць па начах, калі ніхто не бачыць. Адкрываюць трубы. І ўся гэта хімія ідзе ў раку. Мярзотнікі! Я паспрабаваў прабрацца да труб... Дзе там! Завалена, засмечана!
Шахматаў. Спакойна, калега. Беражыце нервы.
Бабачкін. Нервы! Праз пяць кіламетраў вёскі — адна, другая... І ўрачы ламаюць галовы, адкуль у жыхароў бяссонніца!
Шахматаў. Гэта цяжка даказаць.
Бабачкін. Віталь Валянцінавіч, дапамажыце. Сёння апоўначы я вазьму пробы вады, зраблю аналіз...
Шахматаў. Шахматаў — не паклоннік дэтэктываў.
Бабачкін. Мне патрэбен памочнік і сведка.
Шахматаў. Вайна? З такім заводам! Бацечка, навошта?
Бабачкін. Прашу вас.
Шахматаў. Нават не прасіце. Ну, зловіце пару-

шальнікаў. А што зменіцца? Як лілі хімію ў раку... Ды і не любіць Шахматаў канфліктных сітуацый. *(Напявае.)* Памятайце, у якім інстытуце мы працуем. Папрасіце... каго-небудзь з жанчын. *(Усміхаецца.)* Вам не адмовяць.

З'яўляецца Л ю с я, кладзе часопісы на стол. Выходзіць.

Б а б а ч к і н. Не самы ўдалы жарт. *(Пакідае прыборы, падыходзіць да стала, раскрывае часопіс.)* Калі ж мой опус надрукуюць? Калі ў сёмым, перад сімпозіўмам... Такая бура ўзнімецца...

Ш а х м а т а ў. Навошта злаваць акадэмікаў? Сёй-той спрабаваў. Нічым добрым гэта не заканчвалася.

Б а б а ч к і н *(звоніць)*. Уладзімір свет Пятровіч? Вітаю, Бабачкін... Ці здаровы, князь? Дзякуй богу. Валодзя, калі мой пойдзе? Калі да нарады... Як — не пойдзе?.. Ты жартуеш... Дазволь... Было вырашана, узгоднена... Званок?.. Пачакай... Чаму нельга па тэлефоне?.. *(Павольна кладзе трубку.)*

Ш а х м а т а ў. Знялі?

Б а б а ч к і н. Не разумею. Цуд!

Ш а х м а т а ў. Усё ў прыродзе ўзаемазвязана і ўзаемаабумоўлена. Шукайце матэрыялістычнае тлумачэнне.

Б а б а ч к і н. Заеду ў канцы дня.

Ш а х м а т а ў. Вам шанцуе ў іншым.

Б а б а ч к і н. Так, у картах. Рубель дваццаць выйграў. У суботу.

Ш а х м а т а ў. За што вас любяць жанчыны?

Б а б а ч к і н. Калі артыкул не пойдзе — як жа пачаць дыскусію?

Ш а х м а т а ў. Чутка па ўсім інстытуце. Дамы ў захапленні!

Б а б а ч к і н. Якія дамы? Бязглуздзіца!

Залятае М а ё р ы к а в а.

М а ё р ы к а в а. Пакой! Людзі, мне далі пакой! Ура!

Б а б а ч к і н. Віншую.

Ш а х м а т а ў. Вы так крычыце, быццам атрымалі палац.

М а ё р ы к а в а. Гаспадыня! Усё жыццё па прыватных... Вам не зразумець.

Б а б а ч к і н. Будзем суседзямі. Мне даюць тры пакоі.

М а ё р ы к а в а. Вам? Не, у гэтым спісу... не бачыла.

Б а б а ч к і н. Што значыць ап'яненне шчасцем! Слана не заўважыла.

М а ё р ы к а в а. Гэтак. Вас бы, Леў Іванавіч, запомніла.

Б а б а ч к і н устае, паспешліва выходзіць.

Ш а х м а т а ў. Цяпер час і пра сям'ю падумаць.

М а ё р ы к а в а. Яшчэ чаго! Усе халасцякі падонкі. А разбіваць чужую сям'ю... Мне б дзяўчынку, крошачку, удачарыць. Вось мая мара! Як вы думаеце: запрашу Льва Іванавіча на наваселле — прыйдзе?! Ведаеце, па інстытуце гавораць: «Бабачкін — гэта леў, леў — гэта Бабачкін». Праўда, у ім штосьці магнетычнае?

Ш а х м а т а ў. Праўда? Не заўважыў.

Вяртаецца Б а б а ч к і н.

Б а б а ч к і н. Што адбываецца ў свеце?

Ш а х м а т а ў. На Блізкім Усходзе ці на Далёкім?

Б а б а ч к і н. Быў першы, па чарзе... Адсунулі.

Ш а х м а т а ў. Праверылі спісы?

М а ё р ы к а в а. А вось у наступны раз — абавязкова!

Ш а х м а т а ў. Пайдзіце да Алы Пятроўны.

Б а б а ч к і н. Паехала.

Ш а х м а т а ў. Не перажывайце. Пабываеце ў Закаўказзі, развеецеся.

Б а б а ч к і н. Выкрэслілі. Зараз даведаўся.

Ш а х м а т а ў. Вас?! Галоўнага дакладчыка?

Б а б а ч к і н *(Маёрыкавай)*. Восенню ў Ерэване канферэнцыя... Усе. Акрамя мяне.

Ш а х м а т а ў. Ну, гэта значыць... Зразумела.

М а ё р ы к а в а. Проста нешанцаванне, Леў Іванавіч. Але потым пойдзе паласа ўдач. У мяне заўсёды так.

Б а б а ч к і н. Бог з ім, з Закаўказзем... Але кватэра... Сын ажаніўся... дзіця... Працаваць няма дзе!

М а ё р ы к а в а. У бібліятэцы — за стэлажамі! — свабодны кут. Ціхі, светлы... Паглядзіце?

Б а б а ч к і н і М а ё р ы к а в а выходзяць. З'яўляецца Р у б а й л а.

Ш а х м а т а ў. У вас ёсць цыгарэты, Назар Цярэнцыч?

Р у б а й л а. Я частую ворагаў — нікацін забівае нават каня.

Ш а х м а т а ў *(падыходзіць да Рубайлы, бярэ пад руку, адводзіць убок)*. Назар Цярэнцыч, да мяне дайшла чутка... Вас цікавіць Бабачкін?

Р у б а й л а. Што вы маеце?

Ш а х м а т а ў *(азірнуўшыся)*. Абавязак Шахматава вам дапамагчы. Хто ведае яго лепш? Такога нагледзеўся, такога наслухаўся!..

Р у б а й л а. Праўда? І вы можаце...

Ш а х м а т а ў *(нягучна)*. Як вы думаеце — колькі ў яго дзяцей?

Р у б а й л а. Сын. Дачка на баку.

Ш а х м а т а ў. Ці толькі гэта? Называйце любую разумную лічбу.

Р у б а й л а. Трое!

Ш а х м а т а ў. Не здрабняйце!

Р у б а й л а. Няўжо — пяцёра?

Ш а х м а т а ў. Назар Цярэнцыч!

Р у б а й л а. Дзесяць?!

Ш а х м а т а ў *(уздыхае)*. Бацька горада! Невялікага, запалярнага.

Р у б а й л а. Значыць, праўда... Адкуль сігнал?

Ш а х м а т а ў. Ашаламляльныя матэрыялы магу даць! Прозвішчы, яўкі, паролі...

Р у б а й л а. Вы для мяне — залатая жыла! Самі напішаце?

Ш а х м а т а ў. Які я пісьменнік! Раскажу. А ўжо вы...

Р у б а й л а. Дзякуй! *(Працягвае руку.)* Ад мясцкома.

Ш а х м а т а ў *(хавае руку)*. Пры адной умове — кватэру!

Р у б а й л а. Як так?

Ш а х м а т а ў. Інакш атрымліваецца цкаванне. Вы змагаецеся — гэта цудоўна! Але навошта ўшчэмліваць жыццёвыя інтарэсы вучонага? Як Бабачкін можа працаваць, калі няма кабінета? За гэта вас...

Р у б а й л а. Так, інтарэсы навукі... Ёсць магчымасць! Прафесар Лагуновіч адмовіўся. Ну, ну, дык што ў вас?

Ш а х м а т а ў. Пасля таго як убачу ордэр. На імя Бабачкіна.

Р у б а й л а. Віталь Валянцінавіч!

Ш а х м а т а ў. Ордэр. Я стары цынік, страляны верабей.

Р у б а й л а *(уздыхае)*. Народ пайшоў! Не, каб за ідэю. Выгаду падавай!

Ш а х м а т а ў. Згодзен. Але Шахматава ўжо не перавыхаваеш.

Р у б а й л а. Тры дні даеце?

Ш а х м а т а ў. Па руках!

Поціск рук, выходзіць. З'яўляецца Б а б а ч к і н.

Б а б а ч к і н. Спрабую высветліць, што адбываецца ў свеце.

Р у б а й л а. Шырыцца нацыянальна-вызваленчы рух... У Афрыцы...

Б а б а ч к і н. Бліжэй. У мяне ўражанне, быццам трапіў у ліпкае павуцінне...

Р у б а й л а. Жанчыны загубілі нават міністра абароны. У Лондане, сталіцы Англіі.

Б а б а ч к і н. Дазвольце, пры чым тут жанчыны?

Р у б а й л а. Маральна-бытавое. Сабралі мясцком, калі па-нашаму, і паляцеў. Міністр абароны!

Б а б а ч к і н. Ведаеце, ніколі не бачыў усмешкі на вашым твары...

Р у б а й л а. Выбіраць трэба адно — або спакусы, або навуку. На вашым месцы я выбраў бы нервовыя клеткі.

Б а б а ч к і н. Няўжо — жанчыны?.. *(Усміхнуўся.)* А добра вы мяне разыгралі!

Р у б а й л а. Смех, вядома, справа карысная.

Б а б а ч к і н *(весела)*. Дайце доказы!

З'яўляецца І в а н с к а я, праходзіць, быццам у сне, напявае.

Р у б а й л а. Наталля Сяргееўна, адну мінуту. *(Бабачкіну.)* Вось, першы доказ. Важкі, семдзесят кілаграмаў... Наталля Сяргееўна, тут усе свае...

І в а н с к а я. Хто гэтыя людзі? Што яны хочуць? Ад жанчыны закаханай...

Б а б а ч к і н *(весела)*. Чароўная Наталля Сяргееўна, усе нясуць нейкую лухту... Будзеце смяяцца... Не ведаю, як сказаць!.. Проста няёмка!

І в а н с к а я. Вось як! Ужо няёмка...

Б а б а ч к і н. Развейце міфы.

І в а н с к а я *(інтымна)*. Лапачка, навошта ўтойваць? Была чароўная ноч... Непаўторная!.. І больш — ні слова...

Р у б а й л а, трыумфуючы, выходзіць. Бабачкін перастае ўсміхацца.

Б а б а ч к і н. Вы што — звар'яцелі?

І в а н с к а я *(жартаўліва)*. Так дзіўна спявалі птушкі, туман з ракі каціўся... Што вы перажываеце?

Б а б а ч к і н. Гульні — гэта ваша тэма. Я не прэтэндую на сааўтарства!

І в а н с к а я. О! Слава такая прыемная... Жанчыны зайздросцяць, мужчыны глядзяць з захапленнем...

Бабачкін. Ашалелая!.. Вы ўяўляеце, што нарабілі? У яго — ні кроплі гумару!

Іванская (*смяецца*). З-за кахання жанчына здольна на ўсё.

Бабачкін. Я вас задушу!..

Іванская. О! (*Заплюшчыла вочы, раскрывае абдымкі, чакае.*) Нарэшце...

Бабачкін. Спусціцеся з воблакаў!

Іванская (*расплюшчваючы вочы*). Нізашто! Забаўна!.. Пасля той ночы хтосьці штосьці западозрыў.. І раптам да мяне абудзілася такая цікавасць!.. Не разумею людзей! Дабрадзейнасць іх прыцягвае менш.

Бабачкін. Вы ўкралі маё добрае імя. Сярод белага дня.

Іванская. Добрае імя... Вы эгаіст! Лёс адзінокай жанчыны вам абыякавы?

Бабачкін. Не трэба было выратоўваць... Пакараны!

Іванская. Вось гэта лепш — з гумарам аднясіцеся да гэтай бязглуздзіцы. (*Таямніча.*) Кампанія! (*Рассмяяўшыся, у павольным танцы адплывае.*)

Бабачкін. Значыць, жанчыны... (*Весела.*) Яна мае рацыю... Гэта сапраўды смешна... Ці ён сур'ёзна хоча штосьці задумаць? Лухта! У наш час? Так, а кватэры няма...

Вяртаецца Шахматаў.

І ўсё ж непрыемна. Як даказаць, што я не вярблюд?

Шахматаў. Немагчыма.

Бабачкін. Як зразумець?

Шахматаў. Ніхто не паверыць.

Бабачкін. Паслухайце... Клянуся вам!

Шахматаў. Не веру! Грошы не возьмеце, пальчаткі не ўкрадзеце. А жанчыну...

Бабачкін. Гэта ж недарэчна!.. Што рабіць?

Шахматаў. Ёсць у мяне слушная парада. (*Аб-*

дымае Бабачкіна за плечы, адводзіць убок і, агляну́ўшыся, нягучна гаворыць.) Падыміцеся ліфтом на апошні паверх і плюньце. Зверху. *(Выходзіць.)*

Б а б а ч к і н. А па сутнасці — чаму гэта мяне хвалюе? І сапраўды, куды знікла пачуццё гумару — ужо ці не старэю? Ну не! Хочаце разыграць мяне? Дык я вас яшчэ больш падману! Ха-ха! *(Весела пацірае рукі.)*

Тэлефонны званок. Бабачкін здымае трубку.

Слухаю! Кацярына?

З'яўляецца Р у б а й л а, падыходзіць да стала з прыборамі ў кутку, пералічвае штатывы.

Не, дарагая... Сёння прыйду позна, вельмі позна... Кладзіся, не чакай. Аналіз проб вады... Гэта надоўга... Цалую. Усяго!

З'яўляецца І в а н с к а я, Бабачкін толькі цяпер заўважыў Рубайлу. Нягучна, але так, каб чуў Рубайла, інтымна, як могуць гаварыць гарачыя палюбоўнікі, прызначаючы спатканне, звяртаецца да Іванскай.

Наталі! Вы ідэальная памочніца, пра такую можна толькі марыць... Сёння апоўначы вы маглі б са мной пайсці?.. Пробы вады ля хімічнага завода... Возьмем разам... Вельмі прашу... Умаляю... Ад гэтага — маё шчасце...

І в а н с к а я. Добра, Леў Іванавіч. Я дапамагу вам... *(Выходзіць.)*

Рубайла назірае, схаваўшыся за паліцай са штатывамі. Бабачкін, задаволены, пацірае рукі, здымае трубку, звоніць, непрыкметна для Рубайлы націскае рычаг, адключае тэлефон.

Б а б а ч к і н. Бора? Парадак! На дачы буду гадзін у дзевяць. А ты давай на таксі... Дзяўчынкі — люксік! Абедзве даўганогія. Ужо дагаварыўся! Запішы адрасок: Сёмы дачны, Зялёная, дваццаць тры... *(Кладзе трубку, напявае.)* «Сердце красавицы склонно к измене...» *(Быццам не заўважыўшы Рубайлы, выходзіць.)*

Рубайла. Да чаго стаў нахабны! Сёмы дачны, Зялёная, дваццаць тры... Твая зорная гадзіна, Рубайла! Магнітафон, кінакамеру... *(Паспешліва выходзіць, сутыкаючыся ў дзвярах з Наталляй Сяргееўнай.)*

Уваходзіць Чыжык, малады чалавек у круглых акулярах, моцна блізарукі, картавіць на літару «р»...

Чыжык. Ні адлегласць, ні час не спыняць сюды ідучых...

Іванская. Юра! Чыжык! *(Кідаецца на шыю, абдымае.)* Адкуль?

Чыжык. Месяц на мантажы... Раніцай з поезда... Наташа, як я насумаваўся...

Іванская. Ты мала пісаў, Чыжык!

Чыжык. О! Спаў па пяць гадзін... Замежны заказ! Прыспешваюць... Але я зразумеў — без цябе... Добра, аб гэтым... Бягу. Наташа, убачымся вечарам... Сёння вечарам... Божа мой, якая ты...

Іванская. Але сёння... не магу.

Чыжык. Нічога не хачу ведаць!

Іванская. Разумееш, паабяцала калегу зрабіць аналіз...

Чыжык. Аналіз... Наташа!

Іванская. Давай заўтра.

Чыжык. Гадзіны без цябе не магу... Мілая! Я пайду з вамі.

Іванская *(сумелася)*. Ведаеш, няёмка.

Чыжык. Але чаму?

Іванская. Не! Не! У нас у інстытуце не падводзяць адзін аднаго.

Чыжык. «У нас у інстытуце»!.. Дарэчы, заглянуў у райком. І мне — кучу ананімак... «Перашкаджаюць рабоце шашні, любоўныя захапленні»... «Чыжык, разбярыцеся!» Чаму я павінен гэтым займацца? Я — інжынер!

Іванская. Ты яшчэ і член бюро райкома. *(Уздыхае.)* Трэба, Юра, трэба. Калі такі абарот.

Чыжык. Хто такі Бабачкін?

Іванская (*жартаўліва*). М... Мужчына!

Чыжык. І гэта ўсё?

Іванская. Цікавы вучоны... Інтэлігентны, сціплы, крышачку сарамлівы. (*Паўшэптам.*) Але чым бліжэй яго пазнаеш, тым больш паддаешся абаянню. З ім сёння мы дослед праводзім. (*Жартаўліва.*) Між іншым, ён мяне выратаваў.

Чыжык. Малады?

Іванская. Ды не стары... Далёка не стары!

Уваходзіць Бабачкін. Заўважае, што за ім ценем ідзе Рубайла.

Бабачкін (*інтымна, паўшэптам*). Наталі, значыць, вечарам!..

Іванская ўсміхнулася, апусціла вочы. Уваходзіць Маёрыкава.

Маёрыкава. Нат Сяргееўна! Я верыла ў вас як у бога! А вы? Не падпісаліся на газету!..

Бабачкін (*мякка бярэ Маёрыкаву пад руку, тонам спакусіцеля*). Ганна Іванаўна, падарыце мне некалькі мінут... Гавораць, на кніжнай базе... (*Пяшчотна ўводзіць яе.*)

Абодва выходзяць. За імі знікае Рубайла.

Чыжык. Хто гэта?

Іванская. Гэта?.. Леў Іванавіч Бабачкін.

Чыжык (*раўніва*). Сціплы, нават сарамлівы?..

Іванская. Юра, час зарадкі!

Іванская і Чыжык танцуюць іспанскі танец, поўны кахання і рэўнасці.

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

Карціна пятая

Лабараторыя. Бабачкін паказвае Шахматаву вынікі начнога эксперыменту.

Бабачкін *(усхваляваны)*. Вось! Бачылі? У дзевяць разоў вышэй за норму! Гэта ж трэба! Нашы савецкія людзі... Каго атручваюць! Адзін аднаго. Як вы гэта растлумачыце?

Шахматаў. Раўнадушшам. Чым больш Шахматаў жыве, тым больш пераконваецца — чалавечая прырода захавалася такой, як і тры тысячы гадоў назад. Думаеце, чалавек стаў лепш, чым першабытны дзікун? Але піць кроў і есці мяса ворага цяпер няма чаго. Гэтыя прадукты ёсць у гастраноме. Барацьба стала больш тонкай, завуаляванай.

Бабачкін. Бацечка, апамятайцеся — у імя чаго барацьба?

Шахматаў. Чытайце Мантэня, там усё сказана.

Бабачкін. Сумна глядзіце. Не, я выведу іх на чыстую ваду!

Шахматаў. Барацьба за пасады, аклады, кватэры, стаўкі... Дарэчы, вам званілі з медыцынскага інстытута...

Бабачкін. Ці не забыў пра лекцыю? Памятаю, памятаю. Або зноў расклад мяняюць? *(Звоніць.)* Леначка, вітаю, Бабачкін. Дачка, падымі прыгожыя вочы на расклад — нічога не змянілася?.. Нават чую шорах вейкаў. Што? Як знялі?! Зусім?.. Чаму?.. А хто ведае? *(Кладзе трубку.)*

Прыадчыняюцца дзверы, Маёрыкава з захапленнем глядзіць на Бабачкіна.

Маёрыкава. Які мужчына!.. Жан Марэ...

Бабачкін пасылае ёй паветраны пацалунак. Маёрыкава знікае.

Шахматаў. Пагаварыце з Алай Пятроўнай.

Бабачкін. Яна ж пры чым? Лекцыі ў медыцынскім інстытуце.

Шахматаў. Прыгледзьцеся. Гэты туман вакол вас...

З'яўляецца Туманава.

О! Прыборы! *(Выходзіць.)*

Туманава. Леў Іваныч, дарагі, што з заводам?

Бабачкін. Выдатныя вынікі, Ала Пятроўна! Атрымалі такія доказы... Ноч не спалі! А Наталля Сяргееўна наогул паводзіла сябе малайцом!

Туманава *(хаваючы ўсмешку)*. Так, яна цудоўная.

Бабачкін *(не адразу)*. Вось доказы. *(Паказвае.)*

Туманава. Віншую! Напішыце заключэнне. Пашлём куды трэба. У дзевяць разоў? Ах, мярзотнікі!

Бабачкін. Ала Пятроўна, вакол мяне... Размовы ўсякія, інтрыгі...

Туманава. А ў чым справа?

Бабачкін. Жанчын прыпісваюць...

Туманава. Галубчык, калі я вымотваюся да канца, у мяне таксама неўроз пачынаецца — з'яўляюцца ідэі адносін, недаверлівасці. I нават трывога!

Бабачкін. Лічыце, я не маю рацыі?

Туманава *(смяецца)*. Ды кіньце!.. Вы проста стаміліся. Адпачнуць трэба.

Бабачкін. Дробныя непрыемнасці — бог з імі. Аднялі гадзіны ў інстытуце... А там хлопцы задумалі серыю найтанчэйшых эксперыментаў! Добра, калі новы кіраўнік ім дапаможа.

Туманава. Праўда? Трэба разабрацца. Што ж вы маўчалі? Родны мой, усё будзе ў парадку. Спакойна працуйце, ні аб чым не думайце. Ну, усміхніцеся! Той дзень, калі мы не смяёмся, прападае для нас — дэвіз інстытута!

Бабачкін. Вы — як бальзам. Дзякуй!

Туманава. Пачакайце. А ў вас не павышаны артэрыяльны ціск? Дазвольце... *(Пальцамі абедзвюх рук дакранаецца да скроняў Бабачкіна, слухае пульс скроневых артэрый.)*

З'яўляецца стомлены, няголены, у пакамечаным адзенні Рубайла, увешаны кінакамерай, магнітафонам, фотаапаратам. Убачыў Туманаву і Бабачкіна ў сумніцельнай мізансцэне, аслупянеў.

Што з вамі, Назар Цярэнцыч?

Бабачкін. З палавецкага палону? Прабачце, справы. *(Выходзіць.)*

Рубайла *(прастуджаным голасам)*. Лепш бы я аслепнуў... І вы?! Святая жанчына!.. Таварышы! Што ж будзе з нашым інстытутам? З навукай? *(Гаротна ківае галавой.)*

Туманава. Мінутная слабасць. Абяцаю — больш не паўторыцца. Што-небудзь даведаліся?

Рубайла. Ніякага Сёмага дачнага... не існуе!

Туманава. Сляды замятае?

Рубайла. У дошку разаб'юся! Рубайла ні адну кампанію не правальваў!

Туманава. Няўжо жонка ні аб чым не здагадваецца? Дзіўна, што ніхто да гэтага часу не паведаміў. Калі жонкі пачынаюць скардзіцца...

Рубайла. Гэта каштоўнае ўказанне!

Туманава. Указанне? Я толькі думаю ўголас.

З'яўляецца Маёрыкава.

Маёрыкава. Ха! І вы здымаліся ў кіно? Мае суседзі страцілі розум на гэтым. За траяк — з раніцы да вечара ў масоўцы маршыруюць.

Туманава. Назар Цярэнцьевіч, пераапраніцеся, далібог.

Рубайла паварочваецца, ідзе да дзвярэй. І цяпер відаць, што штаны яго парваныя знізу даверху.

Маёрыкава. А! Назар Цярэнцыч! Бедалага!

Р у б а й л а *(аглядае штаны)*. Паразводзілі сабак... Аднаго я ўкусіў, дварняка... А вось бульдога... *(Уздыхнуў.)* Для карысці справы! *(Выходзіць.)*

Маёрыкава праходзіць з Туманавай у яе кабінет.

М а ё р ы к а в а. Ала Пятроўна! Не кватэра — палац! Шлюбу.

Т у м а н а в а. Колькі метраў?

М а ё р ы к а в а. Шмат! Больш як шаснаццаць. Купляю мэблю ў крэдыт, падпішыце.

Т у м а н а в а. Рада за вас, галубачка.

М а ё р ы к а в а. Вады пакуль няма, газ не падключылі, але прыбягаю з работы, распранаюся і хаджу вобмацкам... У цемры — святла пакуль няма. Свой дом! Вам гэтага не зразумець... Цяпер бы дзяўчынку ўдачарыць, немаўлятку.

Т у м а н а в а. Ганна Іванаўна! Вы маладая, сімпатычная жанчына.

М а ё р ы к а в а. Што вы, што вы! Лепшыя гады ўпусціла.

Т у м а н а в а. Вам бы толькі... знешні выгляд крышачку змяніць. Ці трэба бравіраваць мужчынскасцю, нязграбнасцю?

М а ё р ы к а в а. Так мне з дзяцінства — баба нічым не павінна ад мужыка адрознівацца! Роўныя правы, роўныя магчымасці... Я і цягнуся!

Т у м а н а в а. Усё ж мужчыны любяць жаноцкасць.

М а ё р ы к а в а. Пайсці за каго-небудзь... А дзе знайсці добрага?

Т у м а н а в а. Ну, не скажыце. Я сваім мужам задаволена. Пяшчотны, уважлівы, дачушку любіць... Адзінае — рэдка бачу. У лабараторыі прападае — фізік! Розумазаключаны.

М а ё р ы к а в а. Сядзіць?! Надта разумным аказаўся?

Т у м а н а в а. Ды што вы! Гэта значыць, разумны.

Але не сядзіць. Розумазаключаны — заключаны ідэямі, тэрміналогія фізікаў. Але на гэта цяпер скардзіцца неразумна. Ганна Іванаўна, а чаму б вам не радзіць?

Маёрыкава. Бог з вамі!

Туманава. Дзіця вам патрэбна! Разбураць чужую сям'ю вы не збіраецеся... Так? Дык у чым жа справа? Мы, медыкі, без забабонаў. Цяжка адной. Згодна. Але колькі радасці дае дзіця.

Маёрыкава. Мне ў галаву не прыходзіла.

Туманава. Жанчыны нярэдка так робяць... Важна, каб бацька не быў алкаголікам, хваравітым.

Маёрыкава. І не балбатун.

Туманава. Само па сабе. Язык за зубамі. Як Леў Іванавіч.

Маёрыкава *(ускрыквае)*. А! *(Закрывае рот рукой.)*

Туманава. Легенды пра яго не выпадкова ходзяць. Але я ўпэўнена — сам ён нікому ні слова. Сапраўдны мужчына. Бачылі яго сына? Які хлопец! У дваццаць сем гадоў — доктарскую! *(Перадае паперу.)* Ну вось, жадаю шчасця ў новым доме.

Маёрыкава. Дзякуй. Раіце... пагаварыць з Бабачкіным?

Туманава. Ганна Іванаўна! Ваша асабістая справа! Мой клопат — каб у кожнага супрацоўніка было будучае, добры настрой... І тады ў рабоце — ён горы зверне!

Разгубленая Маёрыкава выходзіць. Уваходзіць Кацярына Васільеўна Бабачкіна, высакародная жанчына з сівізной.

Кацярына Васільеўна. Добры дзень. Я Бабачкіна. Мяне прасіў...

Туманава *(устае)*. Кацярына Васільеўна? Добры дзень! Рада пазнаёміцца. Ала Пятроўна, дырэктар.

Кацярына Васільеўна. Вы не ведаеце, навошта мяне запрасіў Рубайла?

Туманава. Не ведаю! *(Звоніць.)* Выйшаў. Можа быць, у сувязі з юбілеем, які набліжаецца? Назар Цярэнцьевіч — прафсаюзны бог.

Кацярына Васільеўна. Я падумала — ці не здарылася чаго?

Туманава. Кіньце! Леў Іванавіч у нас мае добрую рэпутацыю. На работах такіх вучоных узводзіцца будынак навукі. А зараз разам з нашай любіміцай, чароўнай Наталляй Сяргееўнай, яны задумалі вялікую справу. Ночы не спяць, але вынік плённы. Так, дзе ж Назар Цярэнцьевіч? Вось і ён.

З'яўляецца Рубайла, Туманава выходзіць.

Рубайла. Добры дзень. Я з вамі гаварыў па тэлефоне?

Кацярына Васільеўна. Назар Цярэнцьевіч, здарылася што-небудзь?

Рубайла. Як жывяце? Сэрца?

Кацярына Васільеўна. Дзякуй, сама ўрач.

Рубайла. Дзе? Кім? *(Налівае шклянку вады.)*

Кацярына Васільеўна. У дыспансеры.

Рубайла. У якім? *(Падсоўвае шклянку да Кацярыны Васільеўны.)*

Кацярына Васільеўна. У неўралагічным.

Рубайла. А! Так, так, задачка спрошчваецца. Паколькі ў вас моцныя нервы...

Кацярына Васільеўна. А ў чым справа? Шчыра!

Рубайла. Дапамажыце нам. Леў Іванавіч стаў парушальнікам спакою. *(Падсоўвае шклянку.)*

Кацярына Васільеўна. Зноў прынцыповасць паказвае?

Рубайла. Калі б! Працуюць у нас пераважна жанчыны. І ў апошні час многія з іх пачалі скардзіцца... Невыносны!

Кацярына Васільеўна. Так, у яго цяжкі ха-

рактар. Ужо калі яго захапіла ідэя... Прымусіць усіх гарэць!

Рубайла (*уздыхае*). Не тым полымем... Даўні раман з Іванскай. Але яму, ці бачыце, мала. Пераключаўся на лабарантак. Хват! А ў апошні час студэнткі, разумееш, пачалі пагаворваць... (*Падсоўвае шклянку.*)

Кацярына Васільеўна (*не адразу*). Вы запрасілі мяне для гэтага?

Рубайла. Лічыце — прычына дробязная?

Кацярына Васільеўна (*усміхнулася*). Я спадзяюся — гэта добраахвотна?

Рубайла. Што— добраахвотна?

Кацярына Васільеўна. З дзяўчынкамі... Без прымусу?

Рубайла. Кацярына Васільеўна. Ці ў гэтым справа?

Кацярына Васільеўна. Тады ў чым?

Рубайла (*з пагрозай*). Мне ваша пытанне зразумелае! (*Глядзіць у папку.*) Бабачкін Леў Іванавіч, сорак шэсць гадоў,— ваш муж?

Кацярына Васільеўна. Мой таксама.

Рубайла. «Мой таксама»? Што гэта значыць?!

Кацярына Васільеўна. Усё жыццё ў яго былі жанчыны. І якія жанчыны!

Рубайла. Што-о-о?! Значыць, усё ж праўда... І вы так спакойна...

Кацярына Васільеўна (*апусціўшы вочы*). Мы, калі ажаніліся, вырашылі гэтаму не надаваць значэння. Важна, каб не было духоўнага здрадніцтва.

Рубайла. Што я чую!..

Кацярына Васільеўна (*падсоўвае да яго шклянку з вадой*). Леў Іванавіч такі ўлюблівы... Варта яму ўбачыць... Ён у мілых адносінах з многімі маімі сяброўкамі. Але Іванская мне падабаецца больш. Гэта добра, што ён пераважна з ёю.

Рубайла. Лепш бы я аглохнуў... Ці я сплю? Зна-

чыць, каму — адна, усё жыццё цярпі... А каму — колькі хочаш?

Кацярына Васільеўна *(падсоўвае да яго шклянку)*. Калі ён сумуе, я сама прыводжу ў дом жанчыну.

Рубайла *(закрывае вушы)*. Вай-вай-вай! Асінае гняздо... Прытон! Ну а вы?

Кацярына Васільеўна. Спачатку было няёмка. А вось нядаўна мы купілі трохспальны ложак.

Рубайла *(глытае ваду, захлынаецца)*. Вы сказалі... Паўтарыце...

Кацярына Васільеўна. Трохспальны ложак. Арабскі. У камісіёнцы схапілі.

Рубайла *(сціскае галаву, ківае ёю)*. Зараз я звар'яцею і мяне адвязуць у дыспансер. *(Напявае.)* «Сама садзік я садзіла...»

Кацярына Васільеўна. Даруйце, а хіба ў вашай сям'і інакш?

Рубайла *(танцуе шэйк у нарастаючым тэмпе, павязвае галаву ручніком)*. З'еду з глузду! І ніхто гэта не выкарыстае! *(Набірае нумар тэлефона.)* Ала Пятроўна, кантузія... Дазвольце дамоў. Зрушэнне мазгоў. *(Кладзе трубку, устае.)* Згарэў Рубайла на грамадскай рабоце! У кампаніі. Падрабязнасці ў некралогу. *(Пакутваючы, войкаючы і напяваючы, Рубайла накіроўваецца да выхада.)*

У гэты момант дзверы расчыніліся, і з'явіліся Іванская і Бабачкін. Ён падтрымлівае яе за локцік і ажыўлена расказвае штосьці вясёлае. Іванская смяецца. Рубайла ўскрыквае, падымае рукі, аббягае іх і, азіраючыся, накіроўваецца ў адчыненыя дзверы. Кацярына Васільеўна смяецца, паступова заспакойваецца.

Бабачкін. Кацярына! Што здарылася?

Паўза. Іванская зразумела, што ёй лепш пайсці. Выходзіць.

Кацярына Васільеўна. Хто гэта?

Бабачкін. Супрацоўніца, Наталля Сяргееўна Іван-

ская. Шалёная, узбаламучаная, але ў рабоце — звер! Ты тут — чаму?

Кацярына Васільеўна. Ды гэты ваш Рубайла... Балаган нейкі... І смешна, і недарэчна... А што, Іванская замужам?

Бабачкін. Вось яно... Ты паверыла ў гэтую лухту?

Кацярына Васільеўна. Не, не, заспакойся! Я толькі падумала... Старэйшая за цябе...

Бабачкін. На восем месяцаў!

Кацярына Васільеўна. Але старэйшая. І калі ў цябе... Хто-небудзь ёсць...

Бабачкін. Кацярына!

Кацярына Васільеўна (*паспешліва*). У мяне водпуск. Я еду да сястры Шуры. На месяц. А ты разбярыся ў сабе.

Бабачкін. Інтэлігентная жанчына!

Кацярына Васільеўна. Але жанчына. І калі... Застанёмся сябрамі... Добра?

Бабачкін. Кацярына, памятаеш, як мы сустрэліся?

Кацярына Васільеўна. У шпіталі. Ты паміраў...

Бабачкін. Памятаеш, з чаго мы пачалі?

Кацярына Васільеўна. У нас нічога не было — толькі твой шынель.

Бабачкін. Памятаеш, што было з сынам?

Кацярына Васільеўна. Дзяжурылі па чарзе ля ложка... Так даўно... Якое гэта мае значэнне?

Бабачкін (*падыходзіць, бярэ яе за плечы*). А ведаеш, табе падыходзяць зморшчынкі. (*Цалуе.*) Лёгкія, як павуцінне восенню. Ты памятаеш, як мы... (*Рассмяяўся.*)

Кацярына Васільеўна (*засаромелася*). Пакінь!

Бабачкін. Чаму — усё гэта было! І было цудоў-

на. Калі на вуліцы я бачу дзяўчыну, я ўспамінаю цябе...

Кацярына Васільеўна. Ты немагчымы!

Бабачкін. А на душы светла, святочна... Не было б цябе, ці змог бы я напісаць столькі работ? *(Цалуе.)* Чаму мне падабаецца цалаваць менавіта гэта вуха?

Кацярына Васільеўна. Таму што ты ляўша! Схаваны.

Бабачкін. Нічога падобнага! *(Азірнуўся.)* Кацярына Васільеўна, я запрашаю вас у кафэ. Зараз жа!

Кацярына Васільеўна. Але я павінна яшчэ трапіць на работу.

Бабачкін. Ніякай работы! У мяне сёння свята: дырэктару завода — аплявуха! Гэта трэба адзначыць.

Кацярына Васільеўна. Пасля работы. Добра?

Бабачкін. Згодзен.

Кацярына Васільеўна. Лёва... але я... павінна ехаць да Шуры. Я абяцала.

Бабачкін *(не адразу)*. Калі абяцала — трэба.

Кацярына Васільеўна *(усміхнулася)*. Мяне чакаюць у дыспансеры.

Бабачкін. Не спазняйцеся на спатканне, мадам! *(Абдымае яе, цалуе ў шчаку.)*

Уваходзіць Маёрыкава.

Маёрыкава *(ускрыквае)*. А! Яшчэ адна... *(Убягае.)*

Кацярына Васільеўна *(весела)*. Так табе і трэба! *(Выходзіць.)*

Бабачкін, апусціўшы галаву, насвістае сумны матыў.

Карціна шостая

Агульны пакой. Іванская і Чыжык.

Іванская. Такім чынам, што ж удалася даведацца камісару Мегрэ?

Чыжык (*пасля паўзы*). Тое, што ён безнадзейна закаханы.

Іванская. Чыжык, цябе паслалі расследаваць злачынства!

Чыжык. Наташа...

Іванская. Столькі шуму, размоў... Ох, гэты Бабачкін! Сэрцаед, лавелас... Шматгрэшны.

Чыжык. Ёсць толькі адзін сродак спыніць размовы.

Іванская (*з цікавасцю*). Праўда?

Чыжык (*абдымае яе*). Выходзь за мяне.

Іванская. І ўсё стане на сваё месца? На жаль! Дантэс ажаніўся на сястры Наталлі Мікалаеўны, але гэта яшчэ больш падліло масла ў агонь. А затым адбылася і дуэль.

Чыжык. Каго мне выклікаць на дуэль?

Іванская. Ты лічыш, што Бабачкін бязгрэшны?

Чыжык. Не сумняваюся. Справа тры грошы не варта.

Іванская. Вось і цудоўна. Чыжык, я даўно збіраюся... Пасля той ночы, калі мы апынуліся ўдваіх... у лесе... Ён усё больш і больш мне падабаецца. Цудоўны чалавек! Правільна? З табой, а думаю пра яго... Як ты думаеш — узрост можа быць перашкодай?

Чыжык. Добра, што твая тэма — толькі гульні. А не забойствы.

Іванская. Мой дарагі Шэрлок Холмс! Пакуль ты грунтоўна не разбярэшся ў гэтай гісторыі, пра жаніцьбу маўчы.

Чыжык. Наташа!

Іванская (*задуменна*). А ён — Наталі...

Чыжык. Чаму б табе самой не расказаць, што ў вас адбываецца?

Іванская. А не! Я не аб'ектыўная. І цікава, ці зможаш ты разабрацца. Невялікі конкурс. Для будучага мужа.

Чыжык. Наташа, ставіць свой лёс у залежнасць...

Іванская. Хто ведае, у чым наш лёс!

Чыжык. Калі разбяруся...

Іванская. Памятай: памылішся — крыўдуй на сябе.

Чыжык (*складвае рукі на грудзях*). Божа! Што мне прыходзіцца цярпець... Пойдзем па крузе зноў. Запрасі Шахматава.

Іванская. Следства працягваюць знаўцы! (*Выходзіць.*)

З'яўляецца Шахматаў.

Чыжык. Віталь Валянцінавіч, што ж мне ўсё ж думаць?

Шахматаў. Вы яшчэ сумняваецеся? З мухі стварылі слана!

Чыжык. Але муха ўсё ж была? Вось пісьмо лабарантак... Гэта напісалі студэнткі... «Прозвішчаў не падпісваем, а будзеце правяраць — дапаможам».

Шахматаў. Ананімкі!

Чыжык. Даведка з бухгалтэрыі...

Шахматаў. У яго гады захапіцца дзяўчынкамі?

Чыжык. Лірычны ўзрост. У Чарлі Чапліна ў семдзесят дзіця нарадзілася.

Шахматаў. То фокуснік, ілюзіяніст. Або кінатрук.

Чыжык. Вядома, што каўказскія стогадовыя старыя...

Шахматаў. На Усходзе любяць легенды! Як урач раю — не спакушайцеся!

Чыжык. Значыць, ваша думка, што гэта ліпа?..

Шахматаў. Ліпавая алея! Парк!

Чыжык. І я так думаю. Але каму гэта патрэбна? Віталь Валянцінавіч, нечакана я знайшоў... Скажыце, чаму ў вашым інстытуце так многа ўходаў па ўласнаму жаданню?

Шахматаў. Хіба?

Чыжык. За апошнія два гады — калі дырэктарам стала Туманава — з інстытута пайшло больш супрацоўнікаў, чым за папярэднія пятнаццаць гадоў. Як растлумачыць узмацненне міграцыі?

З'яўляецца Туманава.

Туманава (*Шахматаву*). Выдатную справаздачу напісалі, Віталь Валянцінавіч!.. Глыбока абгрунтавана. Не вельмі перашкоджу?

Чыжык. Значыць?

Шахматаў (*не адразу*). Мікраклімат неспрыяльны.

Чыжык. Мікраклімат?

Шахматаў. Наш інстытут знаходзіцца ў паўночнай частцы горада. Усе астатнія — у паўднёвай. Вось і бягуць на поўдзень! Мікраклімат — гэта вельмі важна для работы!

Чыжык. Вы свабодны.

Шахматаў выходзіць.

Туманава. Усё бачыць, усё ведае, а вось разумеемая таварыскасць даволі дзіўна...

Чыжык. Што ж нам думаць, Ала Пятроўна?

Туманава. Я вам гаварыла. Не веру. Проста не веру! Цудоўны чалавек. Столькі сіл аддае навуцы... Да жанчын, праўда, заляцаецца, расказвае анекдоты, пагладзіць, ушчыкне... Але... Не думаю... Сустракаюцца, праўда, эратычныя працаўнікі, якіх хапае на многіх... Але ён... Тут прыбаўлена. Можа быць, толькі з Наталляй Сяргееўнай.

Чыжык (*падхопліваецца*). Што?!

Туманава. Пасля экспедыцыі яна ажыўлена, штодзённа мяняе ўборы... І так закахана глядзіць! Усе звярнулі ўвагу. А зрэшты, я магу памыляцца.

З'яўляецца Рубайла, галава абвязана ручнікам.

Рубайла. Час вырваць з карэннем!..

Туманава. Лягчэй, лягчэй.

Рубайла. Не магу! Ужо калі я, разбіты паралічам, з'явіўся, каб дапамагчы справе...

Туманава. Назар Цярэнцыч у нас заўзята змагаецца за высокую маральнасць.

Рубайла. Навошта так вузка? Я супраць таго, што стрымлівае нашу навуку... Ці можа, разумееш, нармальная жанчына нарадзіць столькі работ, як Іванская? Адказваю — не можа! Без Бабачкіна. У бязгрэшнае зачацце не веру! А каб вучоныя не адцягваліся на пісанне прац для палюбоўніц, наша навука зрабіла б крок... *(Паказвае кудысьці далёка.)* Уга!

Туманава. Спакойна, галубчык, спакойна. Калі чалавек злуецца, адрэналін паступае ў кроў, звужвае сасуды, павышае ціск.

Рубайла. Не магу маўчаць! Тры ўнучкі, чырвоныя шапачкі!.. А калі б да вашай дачкі, Ала Пятроўна, пачаў чапляцца выкладчык?! Робіцца нахабным з кожнай гадзінай! Я б такіх — да сценкі! Нават у мірны час. Без кампаніі.

Туманава. Назар Цярэнцыч, не забывайце, у якім інстытуце мы працуем... Раніць лёгка — вылечыць цяжка. Дарэчы, з жонкай гаварылі?

Рубайла *(сціскае скроні, паморшчыўся)*. Не ўспамінайце! Хопіць іншых сведак. З Іванскай, разумееш, усякі сорам страцілі!

Чыжык *(зноў ускоквае)*. Як вы сказалі?

Рубайла. На вачах! Памятаеце, як яна яго цалавала? А ў дочкі ж яму гадзіцца!

Туманава. А калі гэта каханне? Можа быць, я разважаю па-жаночаму. Але ніколі не спяшайцеся асуджаць.

Рубайла разводзіць рукамі — такое сказала дырэктрыса...

Чыжык *(нервова трасе каленам)*. Цікава, цікава... Запрасіце Бабачкіна!

Рубайла выходзіць.

Пра якую кампанію ён гаварыў?

Туманава. Назар Цярэнцыч колькі жыве, столькі змагаецца. Жыццё для яго — суцэльная кампанія.

Чыжык. Значыць — мыльная бурбалка?

Туманава. Вы так думаеце? *(Загадкава.)* Не ведаю, не ведаю. Ваш першы званіў. Цікавіўся нашымі рэкамендацыямі гарсавету. Цудоўны чалавек! Высокамаральны. Не любіць усякіх гэтых штучак. Відаць, працаваць з такім — адно задавальненне.

Чыжык. Ала Пятроўна, з Бабачкіным хачу па-мужчынску. Шчыра.

Туманава. Калі ласка. *(Выходзіць.)*

З'яўляецца Бабачкін, з недаверам глядзіць на Чыжыка.

Чыжык. Леў Іванавіч, вам могуць помсціць?

Бабачкін. Не разумею.

Чыжык. Ёсць у вас ворагі?

Бабачкін. Як ва ўсіх — праклятыя імперыялісты.

Чыжык. Гэта правільна, што ад вас паехала жонка?

Бабачкін маўчыць.

Даруйце. Амаль усё сведчыць супраць вас. Нейкі карнавал, калектыўны розыгрыш. Або хтосьці пляце інтрыгі? Але хто? Леў Іванавіч, дапамажыце. Вам перашкаджаюць працаваць. Хто і чаму? *(Паўза.)* Маё будучае залежыць ад вас.

Бабачкін *(кладзе руку на сэрца, пагладжвае)*. Калі шчыра, як мужчына мужчыну — зайздросцяць!

Чыжык. Зайздросцяць?

Бабачкін *(паўшэптам)*. Жанчыны мне лёгка дастаюцца!

Чыжык. Як так?

Бабачкін. Напрыклад, Іванская... Шыкоўная! Ці не праўда? А я кроку не зрабіў, каб яе заваяваць. Сама!

Ч ы ж ы к *(п'е ваду, не адразу)*. Прабачце, я сёння запрацаваўся... Можна мне пайсці?

Б а б а ч к і н. Гуляйце. *(Выходзіць.)*

Чыжык націскае кнопку. Уваходзіць Л ю с я.

Ч ы ж ы к. Люся! Тэрмінова спіс супрацоўнікаў, якія звольніліся з інстытута.

Л ю с я. Ад Івана Грознага ці...

Ч ы ж ы к *(раззлаваўся)*. Усе вастрасловяць! Як у вар'яцкім доме... За апошнія два гады!

Л ю с я. Усякла.

Ч ы ж ы к. Люся, а вы ж так нічога і не сказалі.

Л ю с я. Вы жанатыя?

Ч ы ж ы к. На выданні! Якое гэта мае значэнне?

Л ю с я. Баюся, застанецеся ў дзеўках.

Ч ы ж ы к. Гэта яшчэ чаму?!

Л ю с я. Пачуцця гумару не хапае. Мяркуючы па апытванню, дзяўчаты на першае месца ставяць менавіта гэтую якасць. *(Уходзіць.)*

Ч ы ж ы к. Так табе, Чыжык, і трэба. *(Складвае паперы.)*

З'яўляецца Р у б а й л а.

Назар Цярэнцьевіч, чаму з інстытута пайшоў доктар навук Анішчук?

Р у б а й л а. Як вам сказаць. Рыба шукае, дзе глыбей, а чалавек...

Ч ы ж ы к. Семнаццаць гадоў прарабіў!

Р у б а й л а. Асабістыя матывы.

Ч ы ж ы к. А Лабанаў? Кандыдат навук?

Р у б а й л а. Не ведаю. Але пастараюся высветліць. Юрый Сцяпанавіч... *(Азіраецца.)* Пры ўсіх не хацеў... Бабачкін і Туманава... *(Падыходзіць, шэпча на вуха.)*

Ч ы ж ы к *(кладзе руку на яго лоб, напеўна)*. Рабочы дзень закончаны, ідзіце дамоў...

Р у б а й л а. Не магу! Не маю права. Парадак у ін-

стытуце цяпер на мне трымаецца! Цяпер ужо абавязкова — не Бабачкін, а Туманава ўзначаліць новы цэнтр... А тут... Страшна падумаць, што будзе з навукай, калі я... Калі са мной... *(Шчыра праслязіўся.)*

Ч ы ж ы к. Новы цэнтр?.. *(Раптам.)* Эх, яблычка!.. *(Прайшоўся чачоткай.)*

Р у б а й л а *(збянтэжыўся)*. Выклікаць «хуткую»?

Ч ы ж ы к. Не трэба! Язджайце трамваем... Ажанюся я, Назар Цярэнцыч! Цяпер ужо без сумненняў! Загадка сфінкса адгадана. *(Танцуючы, выходзіць.)*

З'яўляецца І в а н с к а я.

І в а н с к а я *(як кошка, ласціцца, праводзіць рукой па шчацэ Рубайлы)*. Назар Цярэнцыч, любімы прадмет майго абажання!

Р у б а й л а *(здрыгануўся)*. Я вам не прадмет!

І в а н с к а я. Так? Гэта ж стыль нашага інстытута. Я сумую па славе. Усе шэпчуцца... Давайце збяром мясцком, пагаворым.

Р у б а й л а. Мясцком?

І в а н с к а я. Раскажу ўсё, як было. З пікантнымі падрабязнасцямі! Каючаяся Магдаліна. Няхай грамадскасць асудзіць.

Р у б а й л а. Не лічыце мяне за інтэлектуала! Хочаце выручыць?

І в а н с к а я. Жанчына ніколі не ведае, чаго яна хоча.

Р у б а й л а. Усяму свету выхваляліся аб сваіх прыгодах, а цяпер, відаць, задумалі замуж... Але хто ж такую возьме?

І в а н с к а я. Дзякуй... Калі збяром народ? Я член мясцкома.

Р у б а й л а. Спадзяецеся што-небудзь змяніць?

І в а н с к а я. Не спрачайцеся з жанчынай. Падарыце

мне сход. А я вам — кавалачак сонца... (*Заплюшчыўшы вочы, цягнецца.*)

Рубайла. Не выйдзе! (*Крычыць.*) Людзі! Супрацоўнікі...

Іванская. А з выгляду такі магутны... (*Уздыхнуўшы, выходзіць.*)

Рубайла (*выціраючы ўспацелы лоб*). Таварышы! За што пакутую?

З'яўляецца Туманава.

Туманава. Дзе Чыжык?

Рубайла. Ала Пятроўна, здаецца, ён за Бабачкіна... Блізарукі, а ўніклівы! Пытаўся, хто пайшоў з інстытута... У райком паехаў. І гэта шалёная, Іванская, ваду каламуціць... Заставацца з такой сам-насам... Бр!

Туманава (*пасля доўгага маўчання*). Бабачкіна. Неадкладна!

Рубайла знікае. Туманава перасоўвае мэблю.
З'яўляецца Бабачкін.

Бабачкін. Дапамагчы?

Перасоўваюць мэблю ўдваіх на працягу ўсёй сцэны.

Туманава. Леў Іванавіч, дарагі мой чалавек... Абставіны змяніліся... Я абараняла вас як магла... Але...

Бабачкін. Здарылася што-небудзь?

Туманава. Чыжык пайшоў у райком, да першага. Высновы, мякка кажучы, не ў вашу карысць. Калі шчыра — рэкамендуюць здымаць. Чыжык вам спачувае, але... Мілы, родны, што я магу для вас зрабіць? Што? Падкажыце? Стол паставім тут...

Бабачкін. Ала Пятроўна, не хвалюйцеся. Можа, абыдзецца?

Туманава. Калі за справу бярэцца грамадскасць? Што рабіць? Што рабіць? Будзе сход, публічная

экзекуцыя... Галава трашчыць. А можа, заяву аб уходзе?

Б а б а ч к і н. Пайсці?! Куды? Навошта?

Т у м а н а в а. Не, не! Хоць гэта адразу заглушыла б... Новыя людзі... Стол лепш сюды...

Б а б а ч к і н. У мяне пачата серыя доследаў... Ведаеце, методыку Ленца давялося змяніць!.. Як жа...

Т у м а н а в а. Дапусцім, адпушчу. У мяне пойдуць такія непрыемнасці... Га! Вельмі хочацца дапамагчы. Вас усюды прымуць. У акадэмію, напрыклад. Пазваніць? *(Кладзе на стол паперу, ручку.)*

Б а б а ч к і н. Ала Пятроўна, столькі сіл аддаў інстытуту... Пачынаць работу на новай базе — месяцаў восем дарэмна... Не менш!

Т у м а н а в а. Ці мне вас не зразумець? Але ўсё ж абарочваецца, родны мой, што лепш пайсці. Не доказваючы, што маеш рацыю. Падавайце заяву. Заўтра я ўжо не змагу падпісаць загад аб вызваленні.

Б а б а ч к і н. А калі я гэта не зраблю?

Т у м а н а в а. Задзяўбуць, з'ядзяць. О, гэтыя ханжы! На жаль, яшчэ не перавяліся.

Б а б а ч к і н. Скажыце шчыра: гэты шум — з-за «шумоў»?

Т у м а н а в а. Я вас не разумею.

Б а б а ч к і н. Рэцэнзія...

Т у м а н а в а. Леў Іванавіч! Я магу пакрыўдзіцца. Мае адносіны да вас вядомыя.

Б а б а ч к і н. Даруйце, калі ласка... Галава кругам.

Т у м а н а в а. Трапілі пад кампанію — вось ваша бяда.

Б а б а ч к і н. Якое ж выйсце?

Т у м а н а в а. Верце мне, самае разумнае — заява аб звальненні. Па ўласнаму. Або... Хочаце — прыму ўдар на сябе? Заставайцеся! Атрымаю вымову! Прабяруць на калегіі!

Б а б а ч к і н. Не, не.

Туманава выходзіць, Бабачкін каля стала, глядзіць на ліст паперы. З'яўляецца Маёрыкава — неверагодная прычоска, звышмодная сукенка. Не ходзіць — дэманструе мадэль.

Маёрыкава (*паўшэптам, пад Дароніну*). Гэта я... Такая цішыня ў бібліятэцы... Летам ніхто не заглядвае... За горадам, на дачах... (*Уключае музыку.*) А я ў сваім палацы ўпіваюся шчасцем. Не кватэра — мара!.. Толькі адной... сумна!

Бабачкін (*пасля паўзы*). Вы штосьці сказалі?

Маёрыкава (*у руху*). Даўно запрасіць збіраюся... Але ў вас заўсёды хто-небудзь ёсць. Ведаеце, усё жыццё перашкаджала сарамлівасць... «Ганначка, нельга! Ганначка, як можна?!»

Бабачкін. Даруйце, вы да мяне?

Маёрыкава. Не ведаю, як пачаць... Столькі пяшчотнасці, цяпла накапілася... І ўсё да аднаго чалавека.

Бабачкін. Што з вамі, Ганна Іванаўна?

Маёрыкава. Прыходзьце сёння...

Бабачкін. Куды, навошта?

Маёрыкава. На наваселле. (*Танцуе вакол яго экзатычны танец.*) Я буду чакаць. Няхай вас гэта ні да чаго... Сустрэліся — разышліся. Дзіця сама... Я ніколі не адважылася б. Дзякуй Але Пятроўне. Ён добры, гаворыць, зразумее...

Бабачкін. Ай ды баба!

Маёрыкава (*радасна*). Гэта вы мне? Маёрыкава — магіла, нікому ні слова...

Бабачкін уключаецца ў танец, але раптам спыняецца. Закаціўшы вочы, эфектна хапаецца за сэрца, адкрывае рот, шумна дыхае.

Бабачкін. Усё... Канец! Крыўдна — столькі жанчын недакахаў... Бывайце. (*Адной рукой трымаецца за сэрца, другой пасылае Маёрыкавай паветраны пацалунак. Паспешліва кладзецца на падлогу, акуратна склаўшы рукі на грудзях.*)

М а ё р ы к а в а. Што з вамі?.. Леў Іваныч... Леў Іваныч... Родненькі... Які ж вы леў?.. А яшчэ дэсантнік... О божа!..

Бабачкін, крыху расплюшчыўшы вока, назірае за Маёрыкавай.

Доктара! Доктара-а-а! *(Кідаецца да тэлефона, паспешліва набірае.)* «Хуткая»! Неадкладна... Нервовы інстытут! Гэта значыць аховы нервовай... Ну і мужыкі пайшлі... А столькі гаварылі... *(Пераступіўшы цераз Бабачкіна, рашуча выходзіць.)*

Карціна сёмая

Інстытут. Р у б а й л а з магнітафонам у руках мітусіцца па пакоі, нарэшце ставіць яго за прыборамі, прыкрывае абрусам. Доўга вагаецца. Пачуўшы крокі, раптам адважыўся, уключае магнітафон.

Р у б а й л а *(шэпча)*. Божа! Не пагубі... атэіста. Усе кампаніі я з табой змагаўся. Але гэта так, не ад душы...

Уваходзіць Т у м а н а в а.

Т у м а н а в а *(склаўшы рукі на грудзях)*. Не магу апамятацца... Неверагодная, найдзічэйшая гісторыя — у нашым інстытуце, у інстытуце аховы нервовай... Супрацоўніка схапіў інфаркт!

Р у б а й л а. Свавольны — не па гадах! Сардэчка і не вытрымала.

Т у м а н а в а. Толькі б выжыў! Не ведаю, што аддала б.

Р у б а й л а. Не турбуйцеся — дапамога па першаму разраду. Пуцёвачку. Кватэру знайшлі. Адзіначасовую дапамогу. Урачы што кажуць?

Т у м а н а в а. Жудасныя болі. Зняць пакуль не ўдаецца. Назар Цярэнцыч, як гэта магло здарыцца?

Р у б а й л а. Наша віна, Ала Пятроўна, у тым, што

своечасова яго не спынілі. Я як старэйшы таварыш павінен быў сказаць: «Лёва! Падумай пра сэрца...»

Туманава (*не адразу*). Назар Цярэнцыч, у цэлым я была задаволена вашай дзейнасцю... Зорак з неба не хапалі, але вызначаліся стараннасцю, добрасумленнымі адносінамі.

Рубайла. Ала Пятроўна!..

Туманава (*настойліва*). Зразумейце, мне нялёгка развітвацца з вамі. Я шкадую, што вы не прыжыліся ў нашым калектыве.

Рубайла. Пайсці? Мне? Я старшыня мясцовага камітэта!

Туманава (*уздыхае*). Уладзім.

Рубайла. А за што? (*Паварочвае галаву ў бок магнітафона.*) За тое, што Рубайла — у першых радах?.. Душа ўсіх кампаній? З дзяцінства там, куды кідала яго грамадскасць?

Туманава. Куды вы цягнеце галаву?

Рубайла. Вось! Нервовае, ад launched — усё жыццё для народа...

Туманава. Вы арганізавалі цкаванне вучонага. Давялі яго.

Рубайла. Я? (*Паварочвае галаву да магнітафона.*) А колькі публікі з'елі вы? Калі перашкаджаў або спрабаваў крытыкаваць... Лабанава — не ўзяў у сааўтары. Дудкіна — адмовіўся працаваць на вашу дысертацыю... А хто нацкоўваў мяне на Бабачкіна? Толькі я, як сумленны, прынцыповы...

Туманава. Куды вы? Што з вамі сёння?.. Вазьміце для заспакаення нерваў. Наш інстытут прапанаваў. (*Перадае цацку «закаці шарык».*) Галубчык, вы ўсё ставіце з ног на галаву... Успомніце — памяць у мяне выдатная,— я папрасіла вас разабрацца, параіць Бабачкіну паводзіць сябе больш ціпла, Глядзіце ў вочы. Ці я сказала больш?

Р у б а й л а *(спрабуе закаціць шарык)*. Прама нічога не сказалі. Але паміж словамі... Моўчкі...

Т у м а н а в а. Даруйце, дарагі, гэта ўжо містыка. Назар Цярэнцыч, вы састарэлі. Недарэчнасць, блазната... Ну, адкуль вы ўзялі, што ідзе кампанія?

Р у б а й л а. Была кампанія, Ала Пятроўна! Была. Чаму спынілі — не магу ўявіць сабе! Можа, што за мяжой? Вядома! Дзе-небудзь абісінцы напалі на эфіопаў. І нам пакуль не да Бабачкіных.

Т у м а н а в а. Увесь інстытут, не дамаўляючыся, вырашыў вас разыграць. Каралём блазнаў аб'явілі! Каўпак надзелі! А вы нават не заўважылі. Толькі падумаць — як выраслі людзі! Смяюцца над тым, што калісьці... Так, сёння ўжо нельга на вачах ва ўсіх сфабрыкаваць справу, з'есці чалавека... Людзі настолькі змяніліся, што іграць сабой...

Р у б а й л а *(не зладзіўшы з цацкай, яшчэ больш засмучаны, кідае яе)*. Значыць, гэта я сам, адзін, давёў яго да інфаркту? Так?!

Т у м а н а в а. І ведаеце, што крыўдней за ўсё ў гэтай сумнай гісторыі — вы працавалі ў такім інстытуце побач з урачамі...

Р у б а й л а. Талент! Куды мне да вас... *(Успомніў пра магнітафон.)* Вы з'елі Бабачкіна, Ала Пятроўна. За рэцэнзію. За што яшчэ? Бабачкіна, а не вас, маглі назначыць дырэктарам новага цэнтра. Рубайла ўсё ведае! Вось вы яго і скампра... скампрамета...

Быццам пеўні, у дзіўным танцы кружаць адзін супраць другога.

Т у м а н а в а *(жорстка)*. Дапусцім! Неверагоднае. Але адказваць давядзецца вам. І не спрабуйце са мной жартаваць. Вы старэйшы. Але па метадах — хлапчук... Хто цяпер так працуе? Дурні! За месца пад сонцам трэба змагацца... Ой як змагацца!.. Не шкадуючы нікога, нічога... Але рабіць гэта... З добразычлівай усмешкай,

у пальчатках... Прыкрываючыся словамі, словамі, словамі... Уступіце месца маладым, гібкім...

Рубайла. Ха-ха! Здаецца так лёгка? За праўду, за інтарэсы навукі — буду змагацца!

Туманава. Па кім б'юць званы? Яны б'юць па вас, таварыш Рубайла. *(Дастае з сейфа чорны блакнот, чытае.)* «Рубайла Н. Ц. Пятага жніўня. Своечасова не даставіў рэактывы. Сарваў эксперымент. Дваццаць пятага кастрычніка. Нагрубіяніў лабарантцы Зубовіч, давёў да слёз, пайшла з інстытута. Трэцяга лістапада...»

Рубайла. Хопіць! І што — на кожнага супрацоўніка ёсць?

Туманава *(захлопвае блакнот, хавае ў сейф)*. Карысна, каб людзі віну адчулі. Калі ў чалавека плямачка, ім лёгка кіраваць.

Рубайла. Па ўласнаму жаданню — як звычайна?

Туманава. Навошта ж. Узрост у вас пенсійны. Паўтараю — не ўздумайце... Я магу быць і злоснай.

Рубайла. Што адбываецца? З-за аднаго чалавека! Не разумею — краіна ж у нас вялікая! Людзей не хапае, ці што?

Туманава. Спадзяюся, абыдзецца. Гэтымі днямі праводзім вас на пенсію. Я пастараюся, каб на выгадных умовах.

Рубайла. На пенсію, так? *(Дастае магнітафон.)* А гэта бачылі? Кожнае ваша слова запісана... На каленях будзеце поўзаць! Ніякай пенсіі! Такія вопытныя каштоўныя кадры павінны працаваць, прыносіць карысць народу... *(Уключае магнітафон.)* Што такое? *(Гуку няма.)* А! Заела...

Туманава ўсміхаецца. Уваходзіць Іванская.

Іванская. Ала Пятроўна, вас чакаюць.

Туманава. Чаго?

Іванская. Сход! Столькі народу прыйшло! Іншы раз бегаеш-бегаеш, а тут — самі!

Т у м а н а в а. Які сход? Хто дазволіў?

І в а н с к а я. Вытворчы сектар інстытута аховы нервовай сістэмы павінен разабрацца ў сваіх хваробах.

Забягае Л ю с я.

Л ю с я. Ала Пятроўна, на сход прыйшлі Чыжык і яшчэ двое, з гаркома.

Т у м а н а в а. Чаму з гаркома? Навошта?

Л ю с я. Такія імпазантныя! Але, па-мойму, без пачуцця гумару. Паспрабавала пажартаваць — нават не ўсміхнуліся.

Т у м а н а в а *(не адразу)*. Гэта дрэнная прыкмета, Люсечка, калі людзі не ўсміхаюцца... *(Робіць практыкаванне па сістэме ёгаў.)*

Карціна восьмая

Бальніца. Хол.

Н я н е ч к а *(ля тэлефона)*. Вар, а Вар, дык ты прыходзь, не бойся. Яго ўсе глядзець ходзяць. Забяжы хоць на мінутку. Тое, што пра яго гавораць... Не мужчына, а цуд!.. Столькі жонак, столькі палюбоўніц... А з выгляду не скажаш — слабаваты... Таму я думаю вось што. Мужыкі цяпер замотаныя, у рабоце... А пра яго чутка прайшла — маўляў, пяшчотны, уважлівы... Вось бабы і накінуліся... Сэрца як? Урачы кажуць, лепш. А вось жанчын пачаў баяцца. Убачыць — задрыжыць увесь, уцякае. З сабой, значыць, змагаецца.

З'яўляецца Б а б а ч к і н у бальнічным халаце, на хаду ў блакноце робіць паспешныя запісы.

Ну, давай, Вар, прыходзь... *(Кладзе трубку, працягвае прыбіраць.)*

Б а б а ч к і н *(глядзіць на пакункі, сурова)*. Гэта што?

Н я н е ч к а. А ўсё вам. Класці, кажу, няма куды!.. Нясуць і нясуць.

Б а б а ч к і н. Хто? Не падыходзьце блізка — гаварыце адтуль.

Н я н е ч к а *(уздыхае)*. Вядомая справа — жанчыны.

Б а б а ч к і н *(злосна)*. Мяне няма. Я памёр. *(Праглядае пошту.)* Іванова. Трыкатажная фабрыка. Чарнамордзікава — трэст ачысткі. Кукішава... Не ведаю такіх! *(Шпурляе пісьмы.)*

Н я н е ч к а. Можа, забылі. А жанчыны — яны памятаюць. Усё памятаюць. Аднясу ў халадзільнік. *(Забірае пакункі, уходзіць.)*

Бабачкін глядзіць у блакнот, паспешліва піша, падыходзіць да тэлефона.

Б а б а ч к і н. Сяргей Сцяпаныч? Бабачкін. Вітаю маладога і шматабяцаючага... Цудоўна! Які там інфаркт... Бальніца — адзінае месца, дзе можна спакойна папрацаваць. Вось менавіта. Слухай, Сярожа, мне прыйшла ў галаву цікавая думка — палепшыць мадэль... Ты мог бы прымчацца сюды? Ад'язджаеш? Вось яно што! Ну, тады пасля прыезду... Пра мяне? Што чуў? Ах, вось як... Значыць, у горадзе ўжо гавораць... Ну-ну... А ты ад каго чуў? Ад Алы Пятроўны?! Не, не, я ўжо нічаму не здзіўляюся. Паслухай, а куды ты едзеш у экспедыцыю? У тундру? За Палярны круг? Няўжо нічым не хварэюць? Не бывае склерозу? Неверагодна! Скажы мне... *(Азіраецца, нягучна.)* Ці многа ў экспедыцыі жанчын? Ніводнай?! Сярожа, я еду з табой! Ніякіх пярэчанняў... Хачу месяц спакойна папрацаваць. Сярожа, ты зробіш гэта дзеля сябра свайго бацькі... Калі нас скінулі ва Усходняй Прусіі... Не хвалюйся, я здаровы як бык! *(Спалохана аглядваецца.)* Гэта значыць, як конь. Хлопчык мой, буду мыць прабіркі, варыць кашу. Нічога не гавары — праз паўгадзіны буду ў цябе. *(Кладзе трубку, адыходзіць, вяртаецца, зноў звоніць. Змененым голасам, гуг-*

нявіць.) Ала Пятроўна? Гавораць з клінікі. У нас несуцяшальнае гора. Толькі што *(глядзіць на гадзіннік)*, на пяцьдзесят дзевятай мінуце перастала біцца сэрца вашага супрацоўніка... Памёр Бабачкін Леў Іванавіч. Медыцына аказалася бяссільнай... Добры чалавек? Не ведаю. Таленавіты вучоны? Пра нябожчыкаў заўсёды... Будзеце скардзіцца? Ваша права. Хто гаворыць? Загадчык аддзялення Магільніцкі. Запэўніваю вас, яго смерць і маё прозвішча амаль не звязаны. Будзьце здаровы. *(Націскае на рычаг, звоніць, тонам старшыны-салдафона.)* Назар Цярэнцьіч? Дакладвае дзяжурны ўрач. У даверанай мне бальніцы не хапае адной адзінкі асабовага саставу. Што? Ніяк не. Бабачкін Леў Іванавіч. Шчасліва памёр. Пахаванне, аркестр за кошт мясцкома. Дзяжурны ўрач Грабаўшчыкоў! *(Вешае трубку, страявым крокам адыходзіць ад тэлефона.)*

З'яўляецца н я н е ч к а.

Н я н е ч к а. У садочку пагулялі б. Такая цеплыня...

Б а б а ч к і н *(у цудоўным настроі)*. Добра тут у вас! *(Паглядзеў у акно, паспешліва.)* Пайду паляжу. *(Пазяхаючы, паспешліва выходзіць.)*

З'яўляецца Л ю с я з кветкамі.

Л ю с я. Добры дзень. Можна да Льва Іванавіча?

Н я н е ч к а. А вы хто будзеце?

Л ю с я. Супрацоўніца.

Н я н е ч к а. У якім гэта сэнсе?

Л ю с я. У самым прамым.

Н я н е ч к а. А!..

Ледзь нянечка сабралася пайсці, як з'яўляецца І в а н с к а я.

І в а н с к а я. Добрай раніцы. Як наш Бабачкін?

Н я н е ч к а. І вы да яго?

Адчыняюцца дзверы, і залятае М а ё р ы к а в а.

М а ё р ы к а в а *(выпальвае)*. Ну і людзі! У тралейбусе ўсе ногі адціснулі... Ну што, Лёвушку лепш?

Нянечка падыходзіць да дзвярэй на вуліцу, паглядзець, ці няма яшчэ адной. Ледзь яна адчыніла дзверы, як з'яўляецца Шахматаў, элегантны, ажыўлены, радасны.

Шахматаў (*жартаўліва*). Ну што — можам мы бачыць нашага сябра? (*Папраўляе гальштук.*)

Нянечка (*разгублена*). А... І вы да яго?

Шахматаў. Мы супрацоўнікі.

Нянечка. Супернікі? Ну і часы!.. Раней учапіліся б адзін аднаму ў валасы, парвалі б адзенне... А цяпер — нічога, усміхаюцца... (*Накіроўваецца запрасіць Бабачкіна.*) Люблю ветлівых! Да інфаркту давядуць, але з усмешкай. (*Выходзіць.*)

Шахматаў. Навіна незвычайная! Алу Пятроўну пераводзяць на іншую работу! (*Жэст уніз.*) Уяўляеце?

Маёрыкава. Ты падумай. Такую душэўную жанчыну.

Шахматаў. А Назар Цярэнцьіча — на пенсію. Сам папрасіўся.

Люся. Што вы гаворыце!

Шахматаў. А ведаеце, хто будзе дырэктарам новага цэнтра?

Люся. Няўжо...

Шахматаў. Так! Бабачкін! Толькі пакуль не гаварыце — не варта хваляваць.

Іванская. Як у фільме-казцы.

Шахматаў. Аказваецца, пад месяцам магчымы і змены.

Забягае Чыжык.

Іванская. Ну што ж. Радуйся, Чыжык! Прыйдзецца стрымаць слова.

З'яўляецца разгубленая нянечка, на выцягнутых руках нясе складзенае адзенне, зверху запіска.

Нянечка. Вось...

Іванская. Што з ім? (*Бярэ, чытае.*) «Не шукайце. Бескарысна. Цю-цю! Бабачкін».

Шахматаў. Цю-цю?

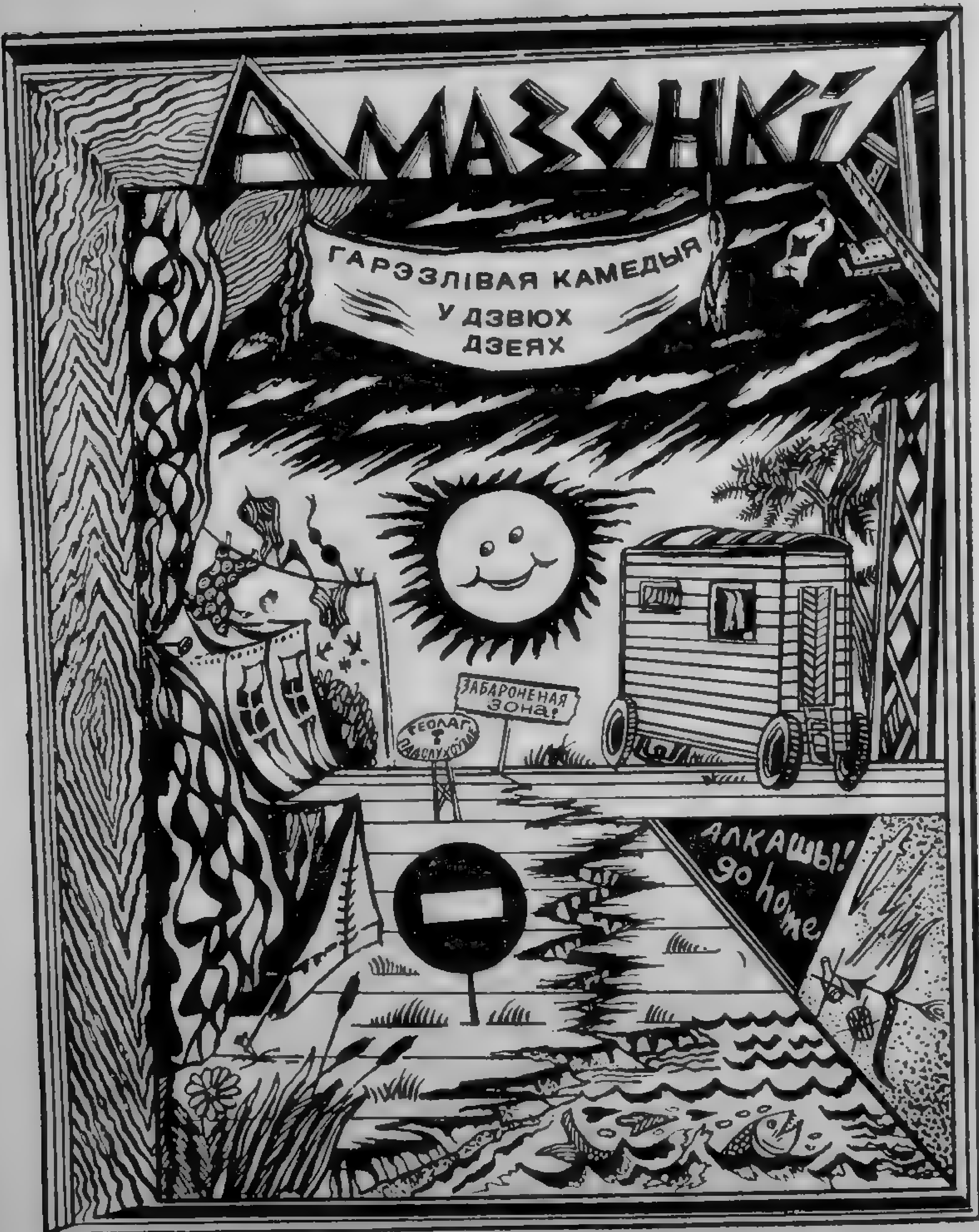
Іванская. Цю-цю!

Шахматаў. Нядрэнна пачынае новы дырэктар!

Маёрыкава. Уцёк?! Без мяне... Але з кім!

Уваходзіць Туманава ў жалобным адзенні. За ёю ў чорным касцюме Рубайла. Першым пачынае нястрымна рагатаць Шахматаў, за ім Іванская, Чыжык, Люся... Калі яны крыху ачунялі, тан-цуюць вакол Туманавай і Рубайлы.

Заслона.



АМАЗОНКІ
ГАРЭЗЛІВАЯ КАМЕДЫЯ
У ДЗВЮХ
ДЗЕЯХ
ЗАБАРОНЕНАЯ
ЗОНА!
ГЕОЛАГ
ПАВСЛУХОЎКА
АЛКАШЫ!
go home

ДЗЕЮЧЫЯ АСОБЫ:

Таццяна — начальнік экспедыцыі па біёніцы, выглядае гадоў на 30.
Людміла — навуковы супрацоўнік, выглядае гадоў на 25.
Зоя — навуковы супрацоўнік, ёй можна даць 23 гады.
Павел — кандыдат матэматычных навук, 36 гадоў.
Дзяніс — інжынер, кіраўнік групы геолагаў, 32 гады.
Васіль — механік, 28 гадоў.
Сяргей — тэхнік, 22 гады.
Іваніха — пажылая калгасніца.

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

Карціна першая

Летні ранак. Толькі што ўзнялося сонца. На беразе маляўнічага возера ля самага лесу размешчаны дзве палаткі, малая і крыху большая. Побач прыгожы аўтамабільны знак — заезд забаронены, на ім напісана: «Комплексная экспедыцыя па біёніцы». З малой палаткі вылазіць Павел, шчуплы, барадаты, у акулярах — тыпо-вы навуковы работнік, які аддаў навуцы лепшыя гады. Б'е ў кавалак рэйкі.

Павел. Дзяўчынкі — пад'ём, калі ласка!

З вялікай палаткі адна за адной, пацягваючыся і пазяхаючы, вылазяць дзяўчаты — Таццяна, Людміла, Зоя — на хаду надзяваюць штаны і світэры. У дзяўчат упэўненая размашыстая паходка. Незалежнасць духу і мыслення праяўляецца нават у іх знешнім выглядзе і адзенні.

Таццяна *(кароткая стрыжка, рашучы валявы твар)*. Божа, якая раніца! Паснедаем і за работу.

Зоя *(пяшчотная, летуценная, схільная да паўнаты)*. Сон не далі дагледзець... І які сон!..

Людміла, жывая, спартыўная, абаяльная, здымае начны халат, нацягвае штаны.

Таццяна *(нягучна)*. Пал Цімафеіча пасаромелася б.

Людміла. Хіба П. Ц. мужчына? Ён — доктар навук. Без мінуты.

Зоя *(нягучна)*. Хочаце пары? Не пройдзе і трох дзён, як ён зробіць мне прапанову... *(Гучна, каб чуў Павел.)* Дзяўчаткі, які сон! Быццам мы былі ў экспедыцыі на поўдні, і мяне выкралі...

Таццяна. Зноў? Хіба не дамовіліся?

Людміла. Няўжо нельга праграміраваць сны на іншыя тэмы? Трэба ёй павялічыць нагрузку.

Зоя. Ужо ці не хочаце зрабіць з мяне амазонку?

Людміла. На зарадку — станавіся!

Побач з Людмілай усе выстрайваюцца ў адну лінію тварам да гледачоў. Павел стаіць апошнім, з бояззю косячыся на дзяўчат.

Людміла. Раўняйцеся!.. Не бачу грудзі чацвёртага чалавека!..

Павел спрабуе падацца наперад і, не здолеўшы захаваць раўнавагу, вывальваецца са строю. Людміла неадабральна ківае галавой. Павел разгублены, сарамліва кашляе.

Людміла. Адзін мужчына... А калі б было некалькі?

Таццяна. Не дай божа! Толькі і працаваць, калі іх няма.

Людміла. Смірна! Вольна... Ану — давайце танец... Наш!

Людміла ўключае магнітафон, і ўсе ў адпаведнасці са сваім тэмпераментам і складам цела імправізуюць вельмі рухомы танец старажытных качэўнікаў — гімн сонцу, раніцы, не ўтойваючы яўнага задавальнення, якое дзяўчаты атрымліваюць ад сваёй маладосці...

Таццяна. На сёння праграма такая. Пал Цімафеевіч — пошук і навядзенне на малой глыбіні, без акваланга. Людміла — семнаццатая серыя доследаў.

Людміла. Ёсць, таварыш начальнік! *(Выходзіць да берага.)*

Таццяна. Я апрацую інфармацыю ўчарашняга дня, зафіксую сілавыя лініі. Пал Цімафеевіч, чаму так дзіўна змяніўся характар дэфармацыі электрычнага поля?

Павел. Пакажыце характарыстыкі. Зразумелі нарэшце, што без матэматыка вам не абысціся? *(Бярэ ў Таццяны запісы.)*

Зоя *(уздыхае)*. Пал Цімафеевіч, вам сняцца сны?

Павел. Дарэмна, Зоінька. Матэматыка ўсемагутная! Любое ўзаемадзеянне можна запраграміраваць. Выкласці матэматычна.

Зоя. А пачуцці як — колькасна або графічна?

П а в е л. Пачуцці? Хіба гэта штосьці рэальнае?

З о я. Чалавек здаўна імкнуўся матэматычна выказаць свае адносіны. «Павел плюс Зоя раўняецца»... І высякаў чарцёж — сэрца, праколатае стралой.

П а в е л. Бачыце... Калі Гаус прапанаваў...

З о я. Можна з ім гаварыць аб чым-небудзь, акрамя матэматыкі?.. Ты б палічыў, колькі мы недакахалі ў мінулым месяцы.

Павел паглыбляецца ў разлікі. Зоя падыходзіць бліжэй.

З о я *(буркуе)*. Вазьмі на бераг. Вершы пачытаю.

П а в е л. Эксперымент нескладаны — спраўлюся адзін.

З о я. Таццяна, Павел просіць маёй дапамогі. Можна?

П а в е л. Уласна кажучы... Аднаму там зручней.

Блiснуўшы вачыма, Зоя паварочваецца, адыходзіць.

Т а ц ц я н а. Зоя, дзяжурыш па кухні і лагеры.

З о я. Ну, што ж. Я жанчына слабая, люблю падпарадкоўвацца. *(Напяваючы, адыходзіць убок.)*

Т а ц ц я н а *(Паўлу)*. Не разумею. Яна ж падабаецца вам.

П а в е л. Я падлічыў розніцу... Мне нават не трыццаць.

Т а ц ц я н а. Усе матэматыкі крыху таго...

З'яўляецца Л ю д м і л а, трымае перфастужку.

Л ю д м і л а *(са злосцю)*. Ні фіга не разумею! Адкуль гэтыя дабавачныя зубцы — забі мяне гром!

З о я. Самалёт не пралятаў?

Л ю д м і л а. Не, прыборы паказваюць — значна больш.

З о я. Можа, дзікія турысты на мотаролеры? Вось і дае хібы.

Л ю д м і л а. Каго панясе ў гэтыя балоты?

Падыходзіць Павел, разглядае.

Павел. Дзяўчаты, біце мяне, рэжце — дзесьці недалёка працуе рухавік. З няспраўнымі свечамі.

Таццяна. Тут? Адкуль?

Зоя. Выбралі, называецца, запаведнае месца...

Таццяна *(прыслухоўваючыся)*. Цішэй...

Чуецца гул рухавіка.

Павел. Ну вось, чатырохтактны. *(Радасна.)* Мужчыны!

Зоя. Глядзіце — трактар!

Людміла. Чорт бы іх пабраў! Ну я ім...

Павел. У мяне ж прыборы ўключаны! *(Паспешліва ідзе да лесу.)*

Шум набліжаецца, і раптам, рэзка зароўшы, рухавік змаўкае.

Людміла. Самі ідуць? Цудоўна, цудоўна...

Таццяна. Няўжо буравікі? Сарвуць доследы.

Людміла. Гэта яшчэ паглядзім. Дэвіз парашутыстаў — ніколі, ні пры якіх абставінах не губляцца.

З'яўляецца Сяргей, сімпатычны хлапец, які стараецца здавацца старэйшым, у спяцоўцы, доўгія, як у дзяўчыны, валасы, стракатая хустка на шыі.

Зоя *(насмешліва)*. Дзяўчаты, ратуйце! Гэта ён мне сніўся...

Людміла. Ты дала ёй дабавачную нагрузку?

Таццяна. Не паспела.

Зоя *(жартуючы)*. Страціце каштоўнага супрацоўніка.

Сяргей *(з лянотай)*. Так, хто будзеце — турысты?

Людміла. Гэта яны вітаюцца.

Сяргей. Салют. Што робім — адпачываеце?

Зоя. А ён і гаварыць умее!

Сяргей. Вось што, дочкі. На гэтым пятачку мы паставім буравую.

Людміла. Толькі цераз нашы трупы.

Сяргей. Адна, дзве, тры... Закажу тры труны.

Ляніва падыходзіць Дзяніс з картай, з кветкай у зубах, у кішэнях тырчаць кнігі. Не па сезону цёпла апрануты, прастуджаны, часта карыстаецца насоўкай.

Дзяніс (*пазіраючы на карту*). Мір вам, добрыя цулю... Апчхі... Даруйце. (*Сяргею.*) Так, гэта тут. Якая цудоўная панарама!.. Вунь там паставім домік.

Людміла. Таварыш, вы інтэлігентны чалавек, напэўна, нават чытаць умееце. (*Паказвае на знак.*) Комплексная экспедыцыя па біёніцы.

Зоя. Не гавары незразумелых слоў!

Людміла. Пра заечую капусту чулі? Дык біёніка — гэта зусім іншае!

Дзяніс (*усміхаючыся*). Дзяніс Давыдавіч, інжынер-геолаг.

Таццяна. Таццяна, начальнік экспедыцыі.

Сяргей. А мы вызначаем запасы нафты. Растлумач таварышам іншаземцам папулярна.

Таццяна. Вызначайце побач.

Дзяніс. Спакойна. Беражыце нервы. (*Падносіць ёй кветку.*) Разумныя людзі заўсёды могуць дагаварыцца, так? Геолагі нам указалі менавіта гэтыя каардынаты.

Людміла. А біёлагі вызначылі, што менавіта ў гэтым унікальным возеры трэба праводзіць даследаванні.

Сяргей. Біялагіні? Гэта правільна, што каханне перадаецца вірусамі?

Таццяна. Амёбамі. Хлопцы, калі нафта толькі пад намі, а крыху ўбок яе няма, дык грош цана такому месцанараджэнню.

Сяргей. А гэта, валавокая, не наша справа. Заданне!

Дзяніс. Мінутку, Сяргей. Спецыялісты мяркуюць, што тут нафта бліжэй за ўсё падыходзіць да паверхні. А лішнія дзесяткі метраў — чагосьці варты.

Зоя. Нам бы яшчэ два-тры тыдні. Ну, хлопчыкі?

Сяргей. А хто нам будзе грошыкі плаціць?
Людміла. Калі пачынаеце работу?
Сяргей. Сёння. Можам даць час на зборы.
Людміла. Што?! Толькі дэмантаваць апаратуру — дзён пяць...
Зоя. Дэмантаваць. Рыбы памечаны звышадчувальнымі датчыкамі... А калі ўсё спачатку...
Сяргей. Дысертацыі кропаеце? Букашачкі, конікі... Што ж, гэта больш патрэбна, чым нафта.
Зоя *(Таццяне)*. Сказаць ім, што працуем... на космас? Шукаем шляхі зносін з іншапланетнымі сістэмамі.
Сяргей. А толку што? Вы нават нас, зямлян, зразумець не можаце.
Таццяна *(закурвае)*. Ёсць дазвол на работы?
Дзяніс *(закашляўся)*. Які дазвол? Пробнае бурэнне.
Таццяна. Гэта ж запаведнік. Знаёмыя з крымінальным кодэксам? *(Выпускае дым.)*
Дзяніс *(адмахвае дым)*. Вы можаце не курыць?!
Сяргей *(раздражняючыся, Дзянісу)*. Чуў? Яны ўжо хочуць зрабіць нас крымінальнікамі!
Дзяніс. Трэба высветліць.
Сяргей *(крычыць)*. Вечная неразбярыха! Колькі можна?
Дзяніс *(выходзячы з сябе)*. Я ж сказаў — разбяромся?! Мы ж не здабычу... Выяўляем запасы.
Сяргей. А што было ў мінулы раз? Дудкі! З мяне хопіць!
Таццяна. Мужчыны, спыніцеся.
Сяргей. Працаваць не буду! То ваенныя ледзь не падстрэлілі, то...
Таццяна. Можна без істэрык? Хто ў вас вырашае гэтыя пытанні?
Дзяніс. Аленкін, галоўны геолаг. Паехаў у мястэчка.

З'яўляецца **Васіль**, гігант, пад камбінезонам нацельнік, выцірае рукі анучай.

Васіль. Браткі, загараем. Паляцела шасцярня ў... *(Убачыў Людмілу, застыў з раскрытым ротам.)*

Сяргей. Хто паляцеў? Куды? Эй! Вася!

Васіль. Га?.. Шасцярня ў счапленні. *(Не адводзіць вачэй ад Людмілы.)* Мама міа... Божа...

Людміла. Веруючы?

Васіль *(збянтэжана)*. Я? Сапраўды, веру ў адну святую рэч...

Таццяна *(насмешліва)*. У што ж?

Васіль *(раптам смела)*. У гэта!.. З першага позірку!

Людміла. Сектант! Здаецца, пяцідзесятнік.

Таццяна. Раней у гэта верылі жанчыны.

Людміла. Дык вы не зможаце працаваць?

Васіль *(не адчуваючы падэсці)*. Ясная справа. Стаім на якары.

Людміла *(радуючыся)*. Як мы вам спачуваем!

Дзяніс. Добра. Прывязу счапленне.

Таццяна. Толькі ўлічыце — шкодзіць прыродзе не дазволім.

Дзяніс *(Сяргею)*. Ключ... Заадно чціва прывязу.

Дзяніс бярэ ключ ад усюдыхода, збіраецца ісці.

Таццяна. Гэй, мінутачку.

Дзяніс спыняецца.

Я з вамі. Павязеце да Аленкіна.

Дзяніс. Майце на ўвазе — сваіх рашэнняў Аленкін не мяняе.

Таццяна. Дзяўчаты, працягвайце работу. *(Людміле, нягучна.)* Паглядай за нашай авечкай... *(Дзянісу.)* Едземце!

Дзяніс. Хлопцы, пачынайце падрыхтоўку.

Дзяніс і **Таццяна** выходзяць. Уходзяць і **Васіль** з **Сяргеем**. Дзяўчаты прымаюцца за работу.

З о я. Ну і ахламоны! Ім бы ў цырку... Праўда, гэ-ты... Стройны, як таполя!

Л ю д м і л а *(не адрываючыся ад прыбораў)*. І та-кі ж разумны. Як гэта стройнае дрэва. А ты звярнула ўвагу — вочы ў гэтага... мядзведзя? Глыбокія, як вір...

З о я *(усміхнуўшыся, напявае)*. Гэтыя вочы насу-праць, ля-ля-ля-ля-лі...

Л ю д м і л а *(спачатку падпявае, затым усхопліваец-ца, рэзка абрывае мелодыю)*. Хопіць лірыкі! Падума-еш — веруючы!.. Ну-ка, займі маё месца, бярозка! І каб без памылак!

З о я. А дзе ж Паўлік? Ён кепска плавае. Павел!.. Павел!..

Карціна другая

Л ю д м і л а спрабуе павярнуць цяжкую скрыню, але даецца ёй з цяжкасцю. Заўважае праходзячага В а с і л я, пранізліва свішча. Васіль здрыгануўся, павярнуўся. Людміла пальцам кліча яго.

Л ю д м і л а. Малы, колькі кілаграмаў ты зможаш падняць?

В а с і л ь. Ну, семдзесят... Чао!

Л ю д м і л а. Адна конская... Цудоўна. Бяры гэтую скрыню і цягні да берага. Так, асцярожна... Цяжка?

В а с і л ь. Калі вучыўся, на спіне плаваў. Першая спіна інстытута!

Л ю д м і л а. З галавой, як відаць, больш сціпла?

В а с і л ь. Як вам сказаць, дыплом з адзнакай...

Л ю д м і л а. Дэльфін ніколі б не стаў выхваляцца.

В а с і л ь. Дэльфін? Гэта імя?

Л ю д м і л а. Быў у мяне прыяцель на поўдні. Лас-кавы, ветлівы, заўсёды ў добрым настроі... Увогуле, ідэ-ал, да якога павінен імкнуцца кожны мужчына...

Васіль. Хто вы такія?

Людміла. Тсс! Шпіёны. *(Прымацоўвае правады да клемаў, ізалюе кантакты.)* Падслухоўваем чужыя размовы.

Васіль. Па... хто тут можа гаварыць?

Людміла. Тсс!.. Рыбкі. Унікальныя блакітныя рыбкі.

Васіль. Санта Марыя! Хіба яны гавораць?

Людміла. Верыш прыказцы «нямы, як рыба»? Дык вось. Рыбы гавораць, маюць зносіны, папярэджваюць аб небяспецы... Цяпер паціхеньку, трымаючы за вяроўку — справа гэта жаночая, але, можа, і ў цябе атрымаецца — апускай у ваду... Так, не дыхай... Гэтыя прыборы каштуюць больш, чым уся ваша тэхніка... Асцярожна!.. Ой, мядзведзь... Як усе мужыкі...

Васіль. Улоўліваю — не вельмі паважаеце мужчын.

Людміла. Які праніклівы! Ведаеш, на што вы годныя? Толькі на такую работу — цягні, валачы...

Васіль. Сакрамента! Усё лепшае, што створана ў свеце, гэта — наша, мужчынскае...

Людміла. Дэльфін ніколі б так не сказаў!.. Мілы, а хто падаваў ідэі? Архімед сам дадумаўся? У яго прыгожанькая рабыня... А Ньютан? Думаеш, ён адзін ляжаў пад яблыняй і глядзеў, як падаюць яблыкі? Цяпер Эйнштэйн! Прызнаўся ў каханні адной даме, а яна яму: «Ведаеце, Алік, усё ў свеце адносна...» Пайшоў з гора ў навуку, пачаў ламаць галаву над гэтай фразай...

Васіль. Адкуль, мудрая, як гаворыць Сяргей, такая антымужчынская настроенасць?

Людміла. З чаго ты ўзяў? Калі ў прыродзе гэта ёсць, як жабы, сараканожкі — няхай жывуць.

Васіль. Колькі смецця ў прыгожанькай галоўцы! *(Заўважае кнігу, бярэ.)* «Легенды аб амазонках»... Ваяўнічыя жанчыны? Абыходзіліся без мужчын?

Людміла. А жылі на поўдні нашай краіны,— мы

там у экспедыцыі былі. Я лічу — гэта настольная кніга любой сучаснай жанчыны.

В а с і л ь *(пацягнуў носам)*. Ведаю, што на абед гатуеце. Грыбны суп. Перац паклалі, цыбулю, пятрушку, кроп... Морквы малавата. *(Непрыкметна хавае кнігу за пазуху.)*

Л ю д м і л а *(здзіўлена)*. Правільна!

В а с і л ь. Любіце гатаваць?

Л ю д м і л а. Цярпець не магу! У біёніцы — адкрываць і адкрываць... А кухня...

В а с і л ь *(непаважліва)*. Вось, вось! Усеагульная сусветная тэндэнцыя — жанчыны гатуюць усё горш і горш. А я люблю паесці! Гурман, эстэт кавалка мяса!.. Што заставалася рабіць?

Л ю д м і л а. Самому.

В а с і л ь. Гэтак. Я дастаю найрадчэйшыя кнігі па кулінарыі, адшукваю ў часопісах вытанчаныя рэцэпты ўсіх часоў і народаў... Ведаеце, што любіла паесці Клеапатра? А палкаводзец Цімур? Кардынал Рышэлье?.. Сіньёры! Усё магу прыгатаваць! Толькі дайце пячонку кракадзіла, салаўіныя язычкі і ныркі грымучай змяі.

Л ю д м і л а *(у захапленні)*. Цудоўна!

В а с і л ь. Я нават дастаў... Не паверыце! Чулі пра кнігу рэцэптаў Сафі Ларэн? Ёсць! Скажу вам больш — спецыяльна вывучыў італьянскую мову! *(Напявае.)*

Юн кабальеро
Ин кабинетто
Пьето мадера
Оне монетто.
Гранде скандалио
Ин милициа,
Биа мордалио
Санта Лючия!..

Л ю д м і л а. Звар'яцець можна!

В а с і л ь. Дома ў мяне — батарэя соусаў, падліў, найрадчэйшых спецый... Не кухня — лабараторыя! Куды там жанчыне...

Людміла. Ведаеце, каму я зайздрошчу? Вашай жонцы.

Васіль. Ха! Калі было жаніцца? Або ў бібліятэцы шукаеш рэцэпты, або на кухні варожыш... над кавалкам мяса.

Людміла. Цудоўна! Скажыце, а вы ныраць умееце?

Васіль. У флоце пад вадой плаваў. Толькі вельмі глыбока... Разумееце?

Людміла *(з захапленнем)*. На атамнай?.. Вось гэта... Калі ласка, на той бераг. Дапамажыце выцягнуць невад.

Васіль *(горда)*. То-та! А як без мяне спраўляліся?

Людміла. Лавілі на лузе коней, запрагалі.

Людміла і Васіль выходзяць. Ахоўваючы лагер, з паляўнічай стрэльбай праходзіць Зоя. З'яўляецца Сяргей з ручнікам на плячы, ідзе за ёй следам, заблытаўся ў правадах.

Зоя *(паварочваецца)*. Стой! Буду страляць!

Сяргей. Калі ласка! Як мне лепш стаць?

Падыходзіць Павел, забірае ў Зоі стрэльбу.

Павел. Дзякуй, дарагі. На паўдня работы.

Сяргей. Даруйце. Зараз распутаюся...

Павел напраўляе правады, адыходзіць убок, але раўніва сочыць за Сяргеем. Зою забаўляе рэўнасць Паўла, яна ўсміхаецца.

Сяргей. Гэта што — сілкі для мужыкоў?

Зоя. Асцярожна! Антэны... *(Дапамагае Сяргею распутацца.)*

Сяргей. Як жа прайсці да возера?

Зоя. Вунь па той сцежцы. Купацца?.. Людміла дослед праводзіць. *(Паглядзела на Паўла.)* Лепш мне дапамажыце, добра?

Павел *(Сяргею)*. Хадземце, праводжу вас да ручая.

Сяргей. Дзякуй. Я перадумаў *(сядае на купіну)*. Не сумна ў экспедыцыі?

Зоя *(какетліва)*. Туга ў дажджы. Але і тады слу-

хаем «Юнацтва», вершы чытаем. А пакуль укалваем ад світання да захаду.

Сяргей. Біялогія, значыць?

Зоя. Біёніка, калі дакладней. *(Робіць выгляд, што захоплена Сяргеем.)*

Павел нервова ходзіць, пазіраючы на Сяргея. Дастае патроны, разраджае іх, зноў устаўляе — як бы выпадкова хто-небудзь не выстраліў.

Сяргей. Біёніка... Так можна называць каханую.

Зоя *(з захапленнем)*. А між тым гэта навука. Калі прасцей — выкарыстанне ведаў аб жывых сістэмах у тэхніцы. Біёніка, мой сябар, старая, як свет. Самі таго не ведаючы, ёю карысталіся многія. Глядзеў чалавек, як лятае сокал, і марыў пабудаваць такі ж лятальны апарат. Плаваюць рыбы? Ага! Пачаў думаць пра падводную лодку. Задумаўся — кажаны «бачаць» у цемры... Вынайшаў лакатар. А што наперадзе — страшна падумаць!

Сяргей *(любуючыся ёю)*. Тэлевізар, спадзяюся, змайстравалі без усякага ўдзелу біёнікі?

Зоя *(інтымна)*. І тут біёніка яшчэ штосьці падкажа, упэўнена.

Падыходзіць Павел, усміхаецца.

Павел. Жоначка, ноччу ты варочаешся, жорстка было спаць, пайду нарву мяккай траўкі, дарагая.

Чмокнуўшы аслупянелую Зою ў шчаку, Павел пакідае стрэльбу, выходзіць.

Сяргей. Вы... Вы замужам?

Зоя. Упершыню чую. Які нахабнік!

Сяргей *(паглядзеў на ружжо, на адыходзячага Паўла, губляе да яе цікавасць)*. А сяброўкі без спадарожнікаў, адны?

Зоя. Што такое два месяцы? У мінулым годзе на Чорным моры працавалі. З дэльфінамі. Паўгода! Адны дэльфіны... Яны, вядома, сімпацягі. Але...

Сяргей. Цяжкая рабацёнка?

Зоя. Цікавая. За Палярным кругам былі. Дзень, суцэльны дзень... Уяўляеце? Адзін гадзіннік затануў, другі сапсаваўся, і, уяўляеце, перасталі арыентавацца — калі спаць, калі працаваць... *(Смяецца.)* Жах! Добра, што побач ваенныя стаялі... За тры кіламетры бегалі час даведвацца...

Сяргей. Пастаянна ў экспедыцыях. Ну, а асабістае жыццё? Сям'я?

Зоя. Сям'я? Навошта яна сучаснай жанчыне? Дзіця патрэбна. А муж... Так лічаць дзяўчаты.

Сяргей. Вось гэта нумар!

Зоя. Вы пад якім сузор'ем нарадзіліся?

Сяргей. Не ведаю. У маі, пятага.

Зоя *(ускрыквае)*. А!.. Аптымальны варыянт... Саюз Быка і Скарпіёна. *(Пільна разглядае Сяргея.)*

З'яўляюцца Таццяна і Дзяніс, за імі ідуць Людміла і Васіль, падыходзіць і Павел.

Таццяна. Аленкін уцёк у Мінск! Вось як? Дні праз два вернецца.

Дзяніс *(стомлена)*. Паверце. Аленкін нічога не зменіць. *(П'е ваду.)* Кіпячоная?

Павел. Дзяўчаты, навошта нам псаваць кроў? Звернемся да заказчыка. У момант уладзяць. Фірма больш чым салідная.

Людміла. Правільна! Тыя іх хутка ўціхамірацъ.

Таццяна. Дэманстраваць сваё бяссілле? Самі дагаворымся.

Людміла. Ох ужо гэтая гордасць!.. Усё жыццё пакутуеш з-за сваёй незалежнасці.

Васіль. Счапленне прывёз, дарагі сіньёр?

Дзяніс. Можаш ставіць.

Васіль *(паглядзеў на Людмілу)*. Але... Калі? Заўтра.

Дзяніс. Пачнём падрыхтоўку. Хадземце.

Васіль. Цягаць на сабе? Грацыо! І так рукі баляць.

Дзяніс. Дзе гэта ты перапрацаваўся?

В а с і л ь. Правёў... разведку мясцовасці. *(Нягучна.)* Падабаецца Таццяна?

Д з я н і с. Што ты! Яна падобная на маю жонку. Былую.

С я р г е й. Браткі, з дзяўчынкамі — без цырымоній. Паменш сентыментаў. Зразумелі?

В а с і л ь *(неадабральна паківаўшы галавой)*. Ты што?

С я р г е й. Пакуль я ў будатрадзе... Тры месяцы не змагла пачакаць!.. Таму што ён — грубы, нахабны!.. Вось такога мужлана трэба ў сабе выхоўваць!

Д з я н і с, В а с і л ь і С я р г е й выходзяць.

Т а ц ц я н а. Дзяўчаты — савет. Розуму не дам — што рабіць?

З о я. Падпаліць машыну! А хлопцаў перастраляць і на дно!

Дзяўчаты прапускаюць яе словы міма вушэй.

Т а ц ц я н а. І зусім бы нямнога, дзён дзесяць.

Л ю д м і л а. Бабачкі, а затрымаць іх работы можна інакш. *(Пайза.)* Вунь той, нязграбны, падобны да мядзведзя — мой.

З о я. Ну і густ!

Л ю д м і л а. Размова ідзе аб выратаванні работы! Можаце разыграць астатніх. *(Дастае манетку.)* Арол — Дзяніс. *(Падкідвае манетку, наступае нагой.)*

З о я *(заплюшчыўшы вочы)*. Рэшка.

Дзяўчаты глядзяць на манетку.

Т а ц ц я н а *(уздыхае)*. Дастаўся мне?.. Арол! Ну-ну...

З о я. Сяргей?! Гэта лёс!.. Бык і Скарпіён.

Л ю д м і л а. Рабіце выгляд, што захоплены імі. Біёніка — наша любімае дзіця. А дзеля дзіцяці маці ідзе на ўсё.

З о я. Грудзьмі абаронім біёніку! Каб забылі сваю нафту.

П а в е л. Вы што — звар'яцелі? Дзе вашы прынцыпы? Зоя!

Дзяўчаты рагочуць.

Толькі прашу вас — не рабіце бязглуздзіцы.

Л ю д м і л а. Мужчынская логіка... Ану, уключы магнітафон... Дзяўчаткі, наш баявы, рытуальны!

З о я. На штурм!

Т а ц ц я н а. На штурм, ваяўнічыя амазонкі!..

Дзяўчаты танцуюць баявы рытуальны танец амазонак.

Карціна трэцяя

Побач з палаткамі экспедыцыі, дзе пануюць чысціня і ўтульнасць, цяпер уладкаваўся домік на колах буравікоў, тэрыторыя жудасна захламленая. Вялікі куст каліны раздзяляе сцэну на дзве часткі. Дапусцім, што адлегласць паміж лагерамі большая, чым дазваляе сцэна.

За столікам працуе Т а ц ц я н а. Шматлікія правады ідуць да пульта кіравання доследамі. Таццяна паглядвае на паказанні прыбораў, робіць запісы. Штосьці яе непакоіць. Таццяна недаўменна глядзіць на экран, потым на неба, аглядаецца. Рашуча падыходзіць да доміка, спатыкнулася аб кацялок. Падвязаўшы фартух, В а с і л ь па кнізе гатуе абед, прыгожа наразае цыбулю, з артыстызмам дабаўляе ў каструлю спецыі. С я р г е й, напяваючы «Сама садик я садила, сама буду поливать...», вынаходліва мые бялізну, хоць няўмела выкручвае, вешае на дрот. Таццяна стукае ў сценку.

Т а ц ц я н а. Гэй! Што вы там робіце?

У дзвярах з'яўляецца Д з я н і с, працягвае вязаць світэр, спрытна арудуючы спіцамі.

Д з я н і с. Пачакайце... Сінус на косінус... І пастаянная... Так?

Т а ц ц я н а *(прыйшоўшы ў сябе)*. Вы?!

Д з я н і с. Ледзь скразняк — хаджу з насмаркам. Слаўная штучка, праўда? Махер.

Т а ц ц я н а. Але... папрасілі б старую.

Д з я н і с. Смяецеся? Глядзіце, які складаны рысу-

нак... Вышэйшая матэматыка! І нервы добра заспакойвае.

Т а ц ц я н а. Расстроены?

Д з я н і с. З-за жонкі. Яна ў мяне любіла камандаваць...

Т а ц ц я н а. Вось што — зрабіце паўзу. Вы працуеце з махерам, а ў мяне на экране такія разрады! Быццам гром над галавой.

Д з я н і с. Вось гэта апаратура! *(Шэптам.)* Дазвольце спытаць — дыхаць можна?

Т а ц ц я н а. Калі вашы рэбры не рыпяць.

Д з я н і с. Спадзяяцеся, што Аленкін перадумае? Мая парада — перабірайцеся ў іншае месца. Машыну дам. *(Бярэ адвёртку, іншыя інструменты.)*

Т а ц ц я н а *(насцярожана)*. Што вы збіраецеся рабіць?

Д з я н і с. Я хацеў... Ну добра. *(Кладзе інструменты назад.)*

Таццяна заўважае мальберт, падыходзіць.

Т а ц ц я н а *(здзіўлена)*. Ваша мазня?

Д з я н і с. Спячая біялагіня. Пакуль яна загарала, я накідаў. Эскіз. Потым вышыю. Гладдзю, бадай.

Т а ц ц я н а. Чаму адно вуха?

Д з я н і с *(глядзіць на Таццяну)*. Сапраўды. Але гэта вобраз. Уяўленне мастака.

Т а ц ц я н а. Вы і мастак? Асацыятыўнага рада не атрымліваецца.

Д з я н і с. Як можна не любіць жывапіс? *(Паказвае эскізы.)* Учарашні світанак... Семнаццаць адценняў налічыў.

Т а ц ц я н а *(здзіўлена разглядае, але стараецца здавацца абыякавай)*. Прырода — лепшы мастак. Дрэва, абпаленае маланкай. Найтанчэйшы малюнак рагоў казулі... Вока філіна... Хадземце. Будзьце перад вачыма, інакш сарвецца дослед.

Падкрэслена іранічна развітаўшыся з хлопцамі, Дзяніс падняў рукі і ідзе перад Таццянай. Таццяна падыходзіць да прыбораў, надзявае навушнікі, уключае пульт.

Дзяніс. У вас няма капелюша? Галаву напячэ. *(Таццяна падае хустку. Падумаўшы, Дзяніс завязвае.)* Скажыце... *(Таццяна прыкладвае палец да губ, працуе кнопкамі кіравання, засяроджана назірае за паказаннямі. Раптам здымае навушнікі.)*

Таццяна. Вось! Зноў... Я ведала!..

Дзяніс. Эўрыка?

Таццяна. Глядзіце!.. Ёсць, аказваецца, яшчэ адзін шлях перадачы інфармацыі... Я даўно падазравала... Цяпер кантроль...

Дзяніс. Прыемна ўсведамляць, што я маю дачыненне да адкрыцця.

Таццяна. Ха-ха! Дазвольце закурыць?

Дзяніс *(паморшчыўся)*. Апантанасць у пошуку — цудоўна! Калі будзеце радавацца жыццю?

Таццяна. Жыццё — такое разнастайнае... Сёння свята!.. Вам не зразумець.

Дзяніс. Чаму ж? Калісьці пісаў дысертацыю. Тэма выдатная была! А потым... Сябры, кампанія... Ды і здароўе вырашыў паберагчы. Куды спяшацца?.. У гэтай глухамані вы не бачыце мужчын.

Таццяна. Мужчын? А што гэта такое?

Дзяніс. Зноў калені ломіць, дождж будзе.

Таццяна. Вы лічыце, што мужчыны яшчэ захаваліся?

Дзяніс. Зараз пазнаю штосьці страшэнна цікавае.

Таццяна. Ведаеце, калі былі мужчыны? Калі яны здабывалі агонь, забівалі мамантаў...

Дзяніс. Хто ж цяпер? Ну і гарачыня! Дыхаць няма чым.

Таццяна. Спачатку ён трымаецца за мамкіну спадніцу, а калі падрасце — учэпіцца за руку жонкі, як патанаючы...

Дзяніс. Ясна, вымерлі — як маманты.

Т а ц ц я н а. Біёлаг робіць папраўку — вырадзіліся.

Д з я н і с. За каго ж выйдзеце замуж?

Т а ц ц я н а. Гэтае шчасце ўжо мела. Няхай іншыя...

Д з я н і с. Адпусціце мяне ў цянёк, га?

Т а ц ц я н а. Ды не ныйце вы!..

Д з я н і с. Навошта курыце? Гэта ж шкодна...

Т а ц ц я н а. За Дзімкам мама глядзіць. Сама ў рабоце! Сумаваць няма калі.

Д з я н і с. Але часам па вечарах, калі адна...

Т а ц ц я н а. І ўдваіх бывае самотна.

Д з я н і с. Як вы церпіце гэтую спякоту? Спакусіў мяне чорт паехаць на прыроду... Мухі, камары... Працаваў бы ва ўпраўленні!

Т а ц ц я н а. Вы ж мужчына!

Д з я н і с. Даруйце, калі ласка... Вы з кім-небудзь сустракаецеся?

Т а ц ц я н а. Толькі не з халастымі. А то паходзіць, паходзіць і раптам з'явіцца з чамаданамі... З імі ой як трэба быць асцярожнай!

Д з я н і с *(ходзіць)*. Так! У чым жа наш недахоп?

Т а ц ц я н а. Перасталі хадзіць на мамантаў. Калі чалавек не ідзе на рызыку, не адчувае вялікіх нагрузак, ён драбнее.

Д з я н і с. Цудоўна! Перад вамі — пераканаы халасцяк. І рады, што наша знаёмства не будзе мець вынікаў. *(Чыхае.)*

Т а ц ц я н а. Ужо гэта гарантую. Мы з сяброўкамі абяцанне далі — не заводзіць сем'і.

Д з я н і с. Штосьці мяне нудзіць.

Т а ц ц я н а. Божа! Ці не чакаеце вы дзіця?

Д з я н і с. Выбраўся сюды загартавацца. Ды і эцюдаў набраць. Ведаеце, гадзінамі магу глядзець на туманы, дажджы... Світанні...

Т а ц ц я н а *(з штучнай абыякавасцю)*. Пустое гэта.

Д з я н і с. Што вы! Сёння сонца купалася ў возеры... У такія мінуты... Самая змрочная душа прасвятляецца...

Т а ц ц я н а *(не адразу)*. Прыедзем у горад — адвяду вас у секцыю маржоў.

Д з я н і с. Маржыха?!

Т а ц ц я н а. Там большасць жанчын.

Д з я н і с. Але... гэта ж... бррр!..

Т а ц ц я н а. Нонсэнс! У моцны мароз адна непрыемнасць — вада хутка схопліваецца, і льдзінкамі можна парэзацца. Рыхтуйцеся, Дзяніс Давыдавіч... Адно імя засталося.

Д з я н і с. Дабівайце. Чаго яшчэ не хапае ў мужчынах?

Т а ц ц я н а. Галоўнага — баіцеся прымаць рашэнні і адказнасці пазбягаеце.

Д з я н і с. А дзе цяпер мужчына можа выхаваць характар? За яго ўсё распісана загадзя — дзіцячы сад, школа, інстытут... І калі ён да таго ж нарадзіўся... восьмага сакавіка... Ці можа ён быць шчаслівым?

Таццяна весела смяецца.

Т а ц ц я н а. Вось і кантроль пацвярджае — маю рацыю! Ура!

Д з я н і с. Але паслухайце, мудрэйшая, і мае прэтэнзіі да сучаснай жанчыны — прыглушваюцца адвечныя жаночыя якасці: адчувальнасць, мяккасць, гаспадарнасць, цяга да ўтульнасці... Таму і эмацыянальны клімат сям'і становіцца больш жорсткім, рацыянальным, знікаюць нейкія паўтоны... Таму ў бедах цяперашніх сем'яў вінаваты і мужчыны, і жанчыны... Разам пашукаць бы выйсце. Га?

З'яўляецца П а в е л, за ім ідзе З о я.

П а в е л. Таццяна Мікалаеўна, на мінуту.

Таццяна падыходзіць да Паўла.

Таццяна Мікалаеўна, немагчыма лёс вашых даследаванняў ставіць у залежнасць ад настрою гэтых хлапчукоў.

Таццяна. Што вы прапануеце?

Павел. Я еду ў Мінск.

Таццяна. Можа быць, здолеем суіснаваць?

Павел *(разгортвае фотаплёнку)*. Бачыце штрыхі? Гэта іх тэхніка. Неадкладна адбываю ў сталіцу.

Зоя. Ты нікуды не паедзеш.

Павел. Вырашаць трэба ў вярхах.

Зоя. Тады вазьмі мяне з сабой.

Павел. Зоінька, я вярнуся, як толькі ўладжу гэта пытанне.

Зоя *(мнагазначна)*. Ах, так! Ты яшчэ пашкадуеш! *(Адыходзіць убок.)*

Таццяна *(Паўлу)*. А раптам яна мае рацыю? Хлапец настроены агрэсіўна.

Павел. У жыцці яшчэ будзе шмат развітанняў і шмат хлапчукоў. Калі я на тры дні не магу яе пакінуць...

Таццяна. Едзем разам! *(Дзянісу.)* Што гэта за шум?

Набліжаецца Людміла, стаіць убаку, Дзяніс яе не бачыць.

Дзяніс. Ставім буравую.

Таццяна. Што?! Гэта ж катастрофа! Не атрымліваецца...

Зоя. Яшчэ б! Мы лепшыя, больш разумныя, іранічныя... Хто ж на гэта клюне?

Падбягае Людміла, позірк шалёны, жэстыкулюе.

Людміла *(шумна дыхае)*. Вы тут балбочаце... А ён, бедалага, сцякае крывёю, рэбры перабіты.

Дзяніс. Хто?

Людміла. Ды Сяргей! З крана сарвалася штучка такая...

Дзяніс. Што з ім?

Людміла. А я што, доктар? Добра, што ляснік ехаў. У Жабінку адправілі, у бальніцу...

Дзяніс. Дзе ўсюдыход? *(Шпарка выходзіць.)*

Людміла (*падмігвае Таццяне*). Едзь! Будзеце на шашы, скажаш — памылка...

Таццяна і Павел убягаюць. З'яўляецца Сяргей з ручніком на плячы.

Зоя. А вас шукалі. З ног збіліся.

Сяргей. Хто?

Зоя. Аленкін у мястэчку. Тэрмінова наладзіў лятучку! Бяжыце, можа, паспееце.

Сяргей. Шаснаццаць кіламетраў?!

Зоя. Не раздумвайце. Будуць непрыемнасці.

Сяргей хапае ручнік, выбягае. З'яўляецца Васіль, трымае ў руцэ гаечны ключ.

Людміла. Бачыў?

Васіль. Чаго?

Людміла. Хлапчук прыкаціў на веласіпедзе. Гаворыць, Дзяніс з усюдыходам засеў у Падліпках.

Васіль. Цьфу! Гаварыў жа — асцярожней...

Людміла. Трэба дапамагчы.

Васіль. А дзе гэтыя Падліпкі?

Людміла. Кіламетраў дваццаць. (*Паказвае напрамак.*)

Паківаўшы галавой, Васіль выходзіць.

А цяпер, у цішыні... Зойка, за работу!

Карціна чацвёртая

Людміла і Зоя, напяваючы, з захапленнем працуюць. З'яўляюцца стомленыя, злыя Сяргей і Васіль, адзенне ў гразі, ваўком глядзяць на Людмілу.

Васіль. Та-ак!..

Сяргей. Так-так!.. Значыць, Аленкін у мястэчку наладзіў лятучку?

Дзяўчаты маўчаць.

Васіль. А Дзяніса куды вы падзелі?
Сяргей. Дзе Дзяніс?
Людміла. У Мінску.
Сяргей. У Мінску?!
Людміла. Я... Я, бадай, пайду працаваць на бераг. *(Мае намер пайсці.)*
Васіль *(з цяжкасцю перастаўляе ногі, з пагрозай)*. Пачакайце!
Людміла *(нясмела, з пяшчотнасцю)*. Слухаю вас.
Васіль. Я!.. Я... Я вам дапамагу.

Людміла і Васіль выходзяць.

Сяргей. Так стаміўся, што не засну. *(Падыходзіць да Зоі.)* Зноў другі колер? Спрытна! У сярэднія вякі за такую алхімію — на вогнішча!
Зоя *(радасна)*. Праўда? Люблю вогнішчы! Глядзіш на агонь і ўяўляеш старажытныя, старажытныя часы...
Сяргей *(паглядзеў убок)*. Забаўная ў вас сяброўка.
Зоя. Людка? Яшчэ б! Нарадзілася, чартоўка, пад знакам Блізнят. Неўтаймаваны тэмперамент і непрадбачаныя рэакцыі.
Сяргей. Такая агрэсіўная...
Зоя. Гены ваеннага. Бацька — камандзір дэсантнікаў.
Сяргей. Пад якім знакам нарадзіліся вы?
Зоя *(уздыхае)*. Сузор'е Скарпіёна. А Танька, наш мазгавы трэст, пад Казярогам. Вы дакладна ў маі нарадзіліся?
Сяргей. Па матэрыялах замежнага друку. Любіце казкі?
Зоя. Гэта не казкі! Зоркі ўплываюць на нас. А наогул — абажаю таямнічае, загадкавае...
Сяргей. Умееце захоўваць тайны?
Зоя *(з цікавасцю)*. Магіла!

Сяргей (*аглянуўшыся*). Вы думаеце — я толькі тэхнік? Гэта практыка. Для адводу вачэй. (*Нягучна.*) Курсант дыверсійнай школы!

Зоя. Чырвоныя берэты?! Я адразу адчула ў вас...

Сяргей. Пасля заканчэння мяне пашлюць у краіну X. І патрэбен сябар, памочнік...

Зоя. Калі гэта небяспечна — вазьміце мяне! Ведаю тры мовы.

Сяргей. Мой профіль — лятаючыя талерачкі.

Зоя. Дык яны існуюць?!

Сяргей. Тсс!.. Дакладней — НЛА — неапазнаныя лятаючыя аб'екты.

Зоя. Але я чытала... Ды як раскрытыкавалі!

Сяргей. Зразумела! Спосаб засакрэціць.

Зоя. Жах, як цікава! А вынікі?..

Сяргей (*разводзіць рукамі*). Ну, ведаеце... Магу толькі... Наш раён, вось гэты, вельмі спрыяльны для назірання за НЛА.

Зоя. Ой, зараз памру...

Сяргей. Мне паведамілі (*аглядваецца па баках*), што менавіта сёння магчыма іх з'яўленне.

Зоя. Можна, я дапамагу вам назіраць?

Сяргей. Не тут! НЛА ніколі не прызямляюцца там, дзе відаць людзей. Гэта пацвярджае і амерыканская разведка...

Зоя. Абяцаю — нічым не выдам сябе!

Сяргей. І ні слова сяброўкам. Можна, абапруся? Так стаміўся...

Сяргей абдымае Зою за плечы, і яны выходзяць.
З'яўляюцца Таццяна і Дзяніс, глядзяць ім услед.
Таццяна мае намер вярнуць Зою.

Дзяніс. Паслухайце — яны ж не дзеці!

Таццяна (*робіць крок убок*). Ой! Здалося, змяя...

Дзяніс. Вас палохаюць змеі? Пасля нарады ў Мінску...

Па сцяжынцы ідзе Людміла з кветкай у руцэ, а за ёй, сагнуўшыся пад цяжарам скрыні, з цяжкасцю перастаўляе ногі ўспацелы Васіль.

Людміла. Так, жонкі маіх сяброў чамусьці мае ворагі. А першы раман у мяне быў яшчэ ў першым класе — да шаленства закахалася ў настаўніка... І цяпер, як Снягурачка, кожную вясну кахаю зноў. *(Заўважае Таццяну.)* Танька! *(Кідаецца на шыю, цалуе.)* З прыездам, мілая! Ну як?

Таццяна *(закурвае)*. У Мінску ўсё завязла. Створана камісія па вывучэнню пытання, яна перадасць матэрыялы ў камітэт па ўзгадненню... Тыя ўвойдуць з хадайніцтвам... *(Уздыхае.)*

Людміла. Значыць, дзейнічаць самім. І актыўна!

Васіль спускае скрынку на зямлю, выцірае пот.

З'яўляецца Іваніха, хітраватая пажылая жанчына з паштовай сумкай і бітонам, напявае: «Зачем вы, девушки, красивых любите...»

Іваніха. Вось, мае касатачкі, мае ластаўкі...

Таццяна. Добры дзень, бабуля.

Іваніха. Газеты, часопісы... Танька — пісьмо! І малачка прынесла... *(Пільна разглядае хлопцаў, вывучае.)*

Таццяна *(бярэ пісьмо, пошту)*. Дзякуй.

Людміла. Ну навошта ж малако носіце? *(Васілю, пягучна.)* І грошай не бярэ!

Іваніха. А вось яшчэ масліца... Сыр зраблю... *(Хлопцам, нечакана.)* Жанацікі?

Васіль адмоўна круціць галавой.

Бабнікі, алкаголікі?

Васіль *(пакрыўджана)*. Ну, што вы!

Іваніха *(задаволена пацірае рукі)*. Так! Люблю вяселлі. *(Перадае дзяўчатам яшчэ скрутак.)*

Людміла. Ой!.. Ну як, як мы вам аддзякуем?

Іваніха. Гляджу — худыя вельмі, падсілкавацца трэба. А то ўбачаць мае сыны... Якраз трое... *(Вывучае рэакцыю хлопцаў.)*

Д з я н і с *(Таццяне, раўніва)*. Нядрэнна ўладкаваліся.

І в а н і х а *(Таццяне)*. Вось скажы праўду — што ў цябе ў жыцці такое здарылася, што ты курыш?

Т а ц ц я н а *(усміхнулася)*. Што ва ўсіх, наіўных, рамантычных.

І в а н і х а. Ой, глядзі — Сцёпку майму гэта не спадабаецца!

Д з я н і с. А іншым мужчынам падабаецца, калі жанчына курыць.

Л ю д м і л а. Хіба ён прыехаў?

І в а н і х а. А як жа — вярнуўся з арміі. Ладны такі, прыгожы... «Я, матухна,— гаворыць,— яфрэйтар, і ты мяне пры народзе не цалуй». Дзіця!.. А Мішка з горада прыкаціў. На свята. І цябе, Людка, паглядзець хочу. *(Назірае за Васілём.)*

Л ю д м і л а. Якое свята?

І в а н і х а. Вось моладзь... Купала!

Т а ц ц я н а. Свята Івана Купалы?

В а с і л ь. Дзяўчатам трэба спяшацца з работай.

І в а н і х а. Усё сяло рыхтуецца. Бегаюць, мітусяцца... Прыходзьце. Весела будзе... І хлопцаў убачыце!

Т а ц ц я н а. У нас вось, ёсць... суседзі.

І в а н і х а. Ну што ты, дзіцятка, гэта ж — смаркчі. Сапраўдныя толькі ў вёсцы. За іх выходзьце! Не пашкадуеце. Я са сваім век пражыла... Усё бывала, але задаволена! Душэўны! Ну, бывайце здаровы. *(Выходзіць.)*

Дзяўчаты, тоячы смех, разгортваюць газеты, нібы праглядаюць.

Д з я н і с. Мы таксама маглі б, з вамі.

В а с і л ь. З чаго ехаць? Наладзім свята! Я ведаю, як гэта — вогнішчы, вянкі, песні... А повар — хоць у лепшыя кафэ Рыма!

Д з я н і с. Адсвяткуем разам? Тут.

Л ю д м і л а *(Таццяне)*. Гэта ў нашых інтарэсах. Да таго ж тваё адкрыццё трэба адзначыць.

Таццяна. Хлопцы, за вамі віно. Мы — астатняе.

Васіль. Шашлыкі бяру на сябе! Пальчыкі абліжаце!

Дзяніс. Вось гэта сабантуй!

Таццяна і Людміла ідуць да палатак.

Васіль. Трэба пастарацца, каб дзяўчаты... Як там Аленкін?

Дзяніс. У клініцы. Здаецца, з інфарктам.

Васіль. Што?

Дзяніс. Ну, не зусім. На нараду прыйшла ў шыкоўнай сукенцы, села нага за нагу, закурыла і гаворыць самым пяшчотным голасам, томна паглядзеўшы: «Я слухаю...» А потым наладзіла разнос. Ды які! Аленкін чырванеў, бялеў, зелянеў, стаў фіялетавым... Выклікалі «хуткую». Дзіўная жанчына!

Васіль. Цуды! Пераапрануся і махну за мясам. Колькі напітку?

Дзяніс. Пабольш. Мы мужчыны ці не?

Дзяніс і Васіль ідуць у домік.

Людміла. Задача гэтага вечара — нейтралізаваць праціўніка. Крышачку хітрасці, томных уздыхаў, загадкавасці — і яны нам не перашкода!..

Таццяна *(уздыхае)*. Ад Міхаіла.

Людміла. Просіць вярнуцца?

Таццяна. Моліць кінуць работу. Піша — усе беды з-за таго, што не бачу дома, пастаянна ў экспедыцыях...

Людміла. Але мы, вядома, гордыя.

Таццяна. Перастань! Сам жа зноў на зборах. Ох, гэты мужчынскі эгаізм.

Людміла. Калі б гэта была не ты, даўно б адбіла. Такіх мужоў пашукаць... Падумаеш, апантаны гонкамі!..

Таццяна. Я стамілася баяцца. Бачыла, колькі ў яго шрамаў? Хачу, каб у Зайчыка быў жывы бацька.

Людміла. Сапраўдны мужчына павінен рызыкаваць!

Таццяна. Зноў гонкі, машыны, зборы... А я люблю світанні... Ты ведаеш, Дзяніс малюе. І вельмі добра.

Людміла. Я табе намалюю! Мама не пазнае.

Таццяна. Дзяніс такі бездапаможны... Як дзіця. За ім глядзець, клапаціцца... Ёсць гэта ў нас, у бабах... А Міхаіл — усё сам. Як спартанец... Хоць бы аднойчы захварэў!

Людміла. Танька, ад жалю да кахання — адзін крок!

З'яўляецца Зоя, быццам заваражаная, з дзіўнай усмешкай.

Таццяна. Што з табой?

Людміла. Яе спалохалі. Ваўка, мядзведзя сустрэла?

Таццяна. Дзе ты была?

Зоя *(хістаючыся)*. Тсс. Ваенная тайна. Ведаеце, як можна цалавацца?.. *(Бярэцца за талію.)* Нават схуднела... Але для эксперыментаў гэты ўжо небяспечны. Справа за вамі.

Людміла *(не адразу)*. А Павел?

Зоя. Дык я ж для агульнай справы!

Карціна пятая

Вечар. Кветкамі, галінкамі і аерам — па народнаму звычаю — упрыгожаны лагер дзяўчат. Гарыць касцёр. Магнітафон іграе «Ой рана на Ивана» ў выкананні ансамбля «Песняры». Апошнія падрыхтаванні дзяўчат. Яны ў доўгіх вячэрніх сукенках — немагчымая раскоша для экспедыцыі. Але чаго ні зробіш дзеля біёнікі?

Людміла *(папраўляе сукенку, танцуе)*. Я танцаваць хачу... Я танцаваць хачу... Таццяна, ты вельмі пасіўная. А ад Дзяніса шмат залежыць.

Зоя *(падыходзіць з талеркай да Таццяны)*. Не пераваліла?

Т а ц ц я н а *(каштуе)*. Перцу дабаў.

Л ю д м і л а. Пасля гэтага вечара станудь шаўковымі!

Т а ц ц я н а. Штосьці ў гэтым ёсць... нясмачнае.

З о я. Памятай пра біёніку! Дзяўчаты, прымусім іх цераз касцёр скакаць, а потым пойдзем шукаць кветку шчасця. Бабуля гаварыла, у гэтую ноч распускаецца папараць-кветка. Хто яе сарве, будзе шчаслівы доўга-доўга, усё жыццё...

Л ю д м і л а. Зойка, у цябе на твары ўсё напісана.

З о я *(танцуе з уяўляемым партнёрам)*. Дзяўчынкі, прабачце, я такая шчаслівая... Няўжо паспеем закончыць доследы? Тады мой даклад — на сімпозіум!

Т а ц ц я н а. Павел Цімафеіч гэтымі днямі прыедзе.

З о я. Ад Сяргея я не пачула ніводнай формулы!

Т а ц ц я н а. Дзе рака больш спакойная, там яна глыбейшая. Не прыспешвай яго. У трыццаць шэсць расстацца з халасцяцкім жыццём...

З'яўляюцца Д з я н і с і С я р г е й, нясуць авоську з бутэлькамі.

Д з я н і с. А вось і мы. Не затрымаліся? *(Дорыць Таццяне маляўніча вытачаную карагу. Таццяна не ўтойвае захаплення.)*

Л ю д м і л а. Што гэта?

С я р г е й. Дзе?.. А... Каньяк.

Т а ц ц я н а. Хіба прыйдзе... уся ваша брыгада?

С я р г е й. Ды не, ніхто не прыйдзе!

З о я *(нервова смяецца)*. А я спалохалася — гатавала на шасцярых.

Т а ц ц я н а. Але тады... Хто ж будзе гэта піць?

С я р г е й. Як гэта хто? Мужчыны! Вы дапаможаце.

Т а ц ц я н а. Столькі каньяку?

Л ю д м і л а. Як жа мужчыны адчуюць свята, калі няма алкаголю?

С я р г е й. Ды хопіць вам.

Людміла (*весела*). У мяне схавана бутэлечка шампанскага!

Паспешліва падыходзіць Васіль, нясе шашлыкі.

Васіль. Тэмпа, тэмпа! Шашлыкі застынуць.

Зоя. Прашу да стала.

Таццяна (*усміхнулася Дзянісу*). Месца пад сонцам кожны выбірае сам.

Сяргей (*Зоі, пягучна*). Потым змыемся ўдваіх. Добра?

Зоя (*хітра*). Не сёння. Куды спяшацца?

Сяргей (*холадна*). Як хочаш.

Дзяўчаты і хлопцы рассаджваюцца на траве, вакол «стала», хлопцы наліваюць шклянкі.

Васіль. Браткі,— няпоўную! На досвітку — за руль, а міліцыя тут — звяры...

Сяргей. Налілі?

Таццяна. Стоп, стоп! За што п'ём, хлопцы?

Маўчанне.

Дзяніс. Мужчынскі тост: мір, дружба...

Таццяна (*Дзянісу, жартаўліва*). За знаёмства? М?..

Выпіваюць.

Зоя. Паспрабуйце салаты. Запэўніваю — такі не каштавалі.

Таццяна. Шашлык — цудоўны!

Людміла. Смаката!

Васіль. То-та ж! Жанчыны ў кулінарыі — дылетанты. (*Чокаецца з Людмілай.*) Чын-чын... Як у нас у Італіі...

Сяргей. Пачакайце! На Усходзе гавораць — шклянку налей, кум! (*Налівае.*)

Таццяна. Хлопцы, а вы не спяшаецеся?

Сяргей. Мужчыны! П'ём за дам!

З о я *(з нечаканай смеласцю)*. Можна! *(Падстаўляе шклянку, Сяргей налівае каньяк, Людміла адбірае ў Зоі шклянку.)*

С я р г е й. Эге! Хто тут дэмакратыю заціскае?

Л ю д м і л а. Я вып'ю — не хвалюйцеся. Мы ж яшчэ цераз касцёр будзем скакаць. А вы на шэст узбірацца, бочку каціць... Ці зможаце?

С я р г е й *(глядзіць на яе пільна)*. Зможам. Пойдзем шукаць кветку шчасця?

Л ю д м і л а. Зоя верыць у гэту кветку.

С я р г е й. А язычнікі ў гэтую ноч мяняліся жонкамі.

З о я *(паспешліва)*. Раніцай убачым, як узыходзіць сонца. Яно ў гэты дзень, паводле падання, узыходзіць гуляючы. І вада ў возеры стане серабрыцца асаблівым падманлівым святлом.

Д з я н і с. Не зразумеў — за што п'ём?

З о я. Давайце за каханне! За каханне, якое робіць чалавека лепшым... Абуджае высакародныя пачуцці...

С я р г е й. Ды кіньце вы! Няма кахання! Няма! У тым выглядзе, у якім вы гэта разумееце. Што бога няма — ведаюць усе. А ў каханне яшчэ вераць!.. Уздыхацельніцы... А ўсё паэты! Навыдумвалі, нагарадзілі... Трыстаны, Ізольды, Рамэо, Джульеты... А ў жыцці?.. Тысячы, мільёны абыходзяцца без гэтай ілюзіі. Праўда, каб чалавек табе быў сімпатычны... І якія здаровыя дзеці ў іх нараджаюцца!.. А тыя, хто шукае рамантыкі, набіваюць шышку за шышкай... Ану іх, гэтых паэтаў! Па жыцці трэба ісці лёгка, не кахаючы.

В а с і л ь. А калі камусьці робіш балюча?

С я р г е й *(Васілю)*. Вы, дзяўчына, памаўчыце.

Д з я н і с. Каханне — гэта свабода. Не звязваць рук...

З о я. Якая свабода? Навошта? Калі я кахаю, то хачу даць больш, чым атрымліваю сама. Як сказаў Экзюперы...

Д з я н і с. Стоп! Самы час выпіць.

В а с і л ь. Браткі, думаю, вы памыляецеся.

Сяргей. Ёсць прапанова спыніць спрэчкі. Галасуем шклянкамі. Суседачка?

Людміла адным махам выпівае каньяк. Дзяніс і Сяргей паморшчыліся, але выпілі. Васіль, Зоя, Таццяна прыгубілі.

Васіль. Раніцай за абсталяваннем — звольце.

Сяргей. Дэзерціруеш?

Таццяна. Хлопцы, увага! Мы пакажам зараз мюзікл. Не прафесіяналы выступяць тут, улічыце... Мінімюзікл.

Сяргей. Міні? Цудоўна. Я гэтых максі, да пят,— цярпець не магу.

Васіль. Вай-вай-вай!

Сяргей. А што? Купала — свята язычаскае. А язычнікі ў гэтую ноч выкрадалі жонак...

Таццяна. Паводле змовы з імі.

Сяргей. Не абавязкова. І блукалі ў лесе, даруйце, у чым маці нарадзіла.

Таццяна (*стараецца павярнуць у жарт*). Мы не язычнікі. Дык вось. Першым нумарам...

Сяргей (*настойліва*). Пераапраніцеся ў міні... (*Налівае каньяк.*) Вы ж сучасныя, самастойныя.

Людміла. Хлопцы, па-мойму, гэта занадта.

Сяргей штосьці шэпча Людміле на вуха. Людміла дае звонкую аплявуху.

Сяргей. Ах так? Глядзі, дзёрзкая, што я з табой зраблю... Кіну рыбкам. На доследы.

Сяргей устае. Устае і Людміла.

Васіль (*мае намер перашкодзіць*). Сярога!

Таццяна (*сілком усаджваючы Васіля*). Сядзі. Трэба яго правучыць.

Зоя. Сяргей!

Сяргей. Адстань! Ідзі, шукай сваю кветку...

Сяргей набліжаецца да Людмілы, працягвае руку. Людміла маланкава праводзіць прыём... Сяргей ляжыць каля яе ног з вывернутай рукой і, сцяўшы зубы, стогне.

Людміла *(адпускае руку)*. Прыбярыце гэта...

Дзяніс і Васіль бяруць Сяргея і ўводзяць.

Таццяна. Гэй! Бутэлькі захапіце.

Васіль. Дзяўчаты, вы нас...

Людміла. Зніклі!

Дзяніс *(засмучана)*. Патопалі, героі...

Таццяна. Сапраўдная мужчынская размова. Выпілі, «пагаварылі», пайшлі па дамах.

Зоя. Яму кепска, я пайду...

Таццяна. Толькі падумай...

Дзяўчаты сядаюць ля кастра, сумна спяваюць.

Людміла. А ў вёсцы свята. Нас чакаюць.

Таццяна *(глядзіць на бутэлькі)*. Выліць гэтую агіду ў возера?

Людміла. Хочаш атруціць рыбу?

Зоя *(бярэ шклянку)*. Дайце мне выпіць! Дайце выпіць... Ну?!

Таццяна *(дае ёй лёгкую аплявуху)*. Заспакойся.

Зоя. Ага! Дабіваліся эмансіпацыі? Цяпер расхлёбвайце! Хто вы — дамы сэрца, багіні?.. Слабы пол? Чорта з два! Свой хлопец!.. Чувіхі! На роўных! А калі так, можна і нахаміць, можна і ў морду... А мне гэта эмансіпацыя вось як абрыдла! Хачу быць жанчынай! Павагі, пакланення!.. Дзяцей выхоўваць!.. Га!..

Таццяна. Пакуль будзеш толькі ў каханні, толькі ў шлюбе шукаць трываласць і спакой, застанешся з фігай. *(Падыходзіць да дзяўчыны, абдымае Зою адной рукой, Людмілу другой)*. Дзяўчаты, калі давядзецца туга, давайце збірацца разам... Не забывайце пра дружбу.

Дзяўчаты схіляюцца да яе галовамі.

Зоя. Глядзіце, што ён... Божа, нават не язычнік. Значна раней...

Дзесьці побач чуваць крык Сяргея: «Улю-лю-лю-лю!..» Потым раздаецца крык, які падрабляе Тарзана, і, нарэшце, стогн «Ма-ма!».

Людміла. Дзікуны! Няма на іх Макаёнка.

Таццяна. Са святам, дзяўчаты. Але як жа з доследамі?

Людміла. Пачакайце, я ім наладжу салодкае жыццё!

Зоя. Са святам, дарагія... А?! Мы іх выжывем!

Зоя ўключае магнітафон, і дзяўчаты дзёрзка, з выклікам, жорстка танцуюць.

Заслона.

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

Карціна шостая

Раніца. Над домікам хлопцаў дзяўчаты прымацавалі транспаранты: «Алкашы, гоу хоум!», «Рукі прэч ад нашага возера». На мяжы паміж лагерамі трафарэт: «Забаронная зона. Страляем без папярэджання». А над палаткай плакаты: «Асцярожна! Геолаг падслухоўвае», «Балбатун — знаходка для геолага».

З глыбіні сцэны страявым крокам ідуць Таццяна і Зоя, у Зоі за плячыма ружжо. Людміла крочыць побач.

Людміла. Раз, два, раз, два... Аддзяленне — стой! Узвод — нале-ва!.. Рота — разыдзіся!..

Дзяўчаты разыходзяцца.

Хопіць. Няхай рыбкі таксама адпачнуць. Хадземце купацца.

Таццяна. Праверу сумарную электрычную актыўнасць.

Зоя падыходзіць да апаратуры, дапамагае.

Людміла. Як хочаце *(на хаду раздзяваецца)*.

Таццяна. Гэй, купальнік забыла.

Людміла. Навошта? Раней жа плавалі...

Зоя. Але ж... агрэсары яшчэ тут.

Людміла. Для мяне яны не існуюць. *(Выходзіць.)*

Ля доміка Сяргей з кампрэсам на галаве ляжыць на раскладушцы і метадычна стогне. Дзяніс, хістаючыся, падыходзіць да Сяргея, змочвае кампрэс.

Сяргей. Дзянісушка... калі са мной... горшае... напішы маме... Ваш сын... па-геройску... на працоўным фронце.

З'яўляецца Васіль, шпурляе інструменты ў скрынку.

Васіль. Мярзотнікі! Добрыя вы былі!

Сяргей. Што гэта за чалавек? Дзяніс, хіба ён нас ведае?

В а с і л ь. Дакаціліся. Як з'езджу прамеж вачэй...

Д з я н і с (*кладучыся*). Лежачых не б'юць. Жэнеўская канвенцыя.

В а с і л ь. Як людзям паказацца? Сорам, ганьба!..

С я р г е й. Упершыню ў жыцці... З кім не бывае?

В а с і л ь. Упершыню?! Ведаю як аблупленага... (*Налівае ў шклянку квас.*) Піце, гады, квас. Авось палягчае. (*Дзянісу.*) Ты-та ж чаго налізаўся? Не п'еш жа.

Д з я н і с. Не хацелася тварам у гразь... Пры Таццяне.

Сяргей становіцца на карачкі, паўзе да Васіля.

В а с і л ь. Ты што — хадзіць развучыўся?

С я р г е й. Так... зручней.

Дрыжачымі рукамі Сяргей бярэ шклянку, п'е.

Д з я н і с. Васечка, ты павінен пайсці і папрасіць прабачэння.

В а с і л ь. Я?!

С я р г е й. Табе гэта... больш бяспечна. (*Кранае плячо.*)

В а с і л ь (*паказвае фігу*). Бачылі?

Д з я н і с (*засмучана*). Да чаго ж яшчэ нізкая ў нас культура... Ударнік працы! Спартсмен... Хацелі яго рэкамендаваць... у Таварыства Чырвонага Крыжа... Донарам.

В а с і л ь. Самі прасіце! (*Мае намер пайсці.*)

Д з я н і с. Пастой! Нас на каго... Падводнікі сяброў у бядзе не пакідаюць.

В а с і л ь. Папрацаваў — хачу выкупацца. (*Выходзіць.*)

С я р г е й. Чаго гэта бабы ўз'еліся? Мужчына павінен быць грубым!

Д з я н і с. Дужым. Ты пераблытаў. А сіла мужчыны — у адданым пяшчотным каханні да жанчыны.

С я р г е й. Што-небудзь нарабіў? Так? Ні фіга не памятаю.

Дзяніс. Прыйдзецца прасіць прабачэння. За свінства.

Сяргей. Мне? Ніколі ў жыцці!

Дзяніс. Дзяўчаты добрыя. Такімі не кідаюцца.

Сяргей. Даўно адны, засумавалі. І першымі пойдуць на адступленне. Мужыкоў жа ў свеце менш!

Дзяніс. Уставай, мужык. Хлопнула шклянку каньяку — і хоць бы што! *(Здымае транспаранты над домікам.)*

Сяргей. Гераізм цяпер не ў тым, каб пайсці за жанчынай, а ў тым, каб адмовіцца ад яе.

Бягом вяртаецца Васіль, спыняецца, позірк шалёны, рот раскрыты ў дзіўнай усмешцы.

Зайчык, што яны з табой зрабілі?

Васіль. Ва... ва... ва... там... яна...

Сяргей. Акулы! Юнгу напалохалі.

Дзяніс. Бач, перакасіла. Як токам. Гэта ўсё Людміла!

Сяргей. А можа, маланкай? Ён жа нічога не бачыць. *(Здымае кампрэс са сваёй галавы, прыкладвае да лба Васіля.)* Бяда з гэтымі нявіннікамі.

Дзяніс. Марачок, ідзём каяцца.

Васіль. Я... нікуды... не пайду!

Сяргей. Не бойся, мілы. Выкруцімся на гумары. Можа, узяць з сабой бутэльку... кветак?

Падхапіўшы Васіля пад рукі, Дзяніс і Сяргей накіроўваюцца да дзяўчат. Дзяніс прымацоўвае да палкі насоўку і ўзнімае, быццам флаг, над галавой.

Дзяніс. На ўсякі выпадак...

Сяргей. Добрай раніцы, дзяўчаты! Такі прыемны дзянёк!

Дзяўчаты не рэагуюць.

Дзяніс. Рыбы і тыя гавораць адно з адным.

Маўчанне.

Дзяніс. Ці вы хочаце падтрымаць шкодную тэорыю аб некамунікабельнасці?

Вяртаецца Людміла, на хаду зашпільвае гузікі. Васіль робіць спробу ўцячы, але хлопцы моцна яго ўтрымліваюць.

Дзяніс. Добрай раніцы, дарагая суседачка!

Людміла. Адкуль гэтыя інваліды?

Сяргей. Просім, добрая, прабачэння. З намі ўчора няшчасце...

Людміла. Няшчасце?!

Сяргей. Ну, не разлічылі... Даруй, о дзіўнабядзёрая!..

Людміла. Убірайцеся! Перашкаджаеце працаваць.

Дзяніс. Мы з мірам, а вы... Злосць не ўпрыгожвае жанчыну.

Людміла. А што ўпрыгожвае мужчыну? Зматвайцеся!

Сяргей. Дык што — вайна?

Людміла. Пакуль жывыя, увалаквайце домік.

Васіль. Людміла, я то...

Людміла. Калі б раніцай не трэба было за руль, напэўна, набраўся б... Перасяляйцеся ў вёску.

Васіль. Людміла!..

Людміла *(падыходзіць, падштурхоўвае кожнага)*. Даю дваццаць чатыры гадзіны. На ўпакоўку, перавозку. Інакш...

Сяргей. Ультыматум? Добра! Хацелі па-добраму...

Людміла. Дзяўчаткі, час капаць акопы.

Хлопцы накіроўваюцца да доміка. Дзяніс суе руку ў кішэню і раптам дастае адтуль жабу, кідае яе. Сяргей ускрыквае — з-за пазухі дастае вужа, у жаху шпурляе, стаіць бледны, з дрыжачымі губамі.

Сяргей. Што ж гэта, браткі?

Васіль. Вайна. Біялагічная.

Сяргей. Я гэтых стварэнняў — больш за смерць баюся... Ах так? На вайне — як на вайне!..

Дзяніс. Ваяваць? З такім мілым праціўнікам? Здамся. У першым жа баі!

Карціна сёмая

Сяргей, напяваючы, гатуе юшку. Васіль сядзіць убаку, трымае ў руках агрэгат, рамантуе. Але перад ім раскрытая кніга, з захапленнем чытае.

Сяргей *(напявае)*. «Кто врёт, что мы, брат, пьяны...» Такую юшку толькі каралі елі! Пах які, га? М-м!.. Што гэта ты за самаадукацыю ўзяўся? Кніга за кнігай! І аблізваецца? Паслухай, давай уголас! Што я — на сябе аднаго гатую?

Васіль. Гэтую рыбу я есці не буду.

Сяргей. Чаму? Думаеш, о дзіця, яны толькі доследы праводзяць?

Васіль. Ты выцягнуў яе з іх сетак.

Сяргей. У стане вайны! Чытай.

Васіль *(чытае)*. «Фалестра, царыца амазонак, з'явілася да Аляксандра Македонскага ў суправаджэнні толькі трохсот узброеных амазонак і сказала:

— Я прыбыла, каб мець ад цябе дзіця. З усіх мужчын ты здзейсніў найбольш вялікія подзвігі, і няма вышэй за мяне жанчыны па сіле і храбрасці. Трэба меркаваць, што ад двух такіх выдатных людзей народзіцца дзіця, якое пераўзыдзе ўсіх смяротных.

Аляксандр прыняў прапанову Фалестры і, правёўшы з ёю трынаццаць дзён, адпусціў яе з вялікімі падарункамі».

Сяргей. Эх, былі жанчыны! Слухай, а што ты чытаеш?

Васіль. «Легенды пра амазонак». Хачу зразумець тактыку нашага праціўніка. Інакш вайну нам не выйграць.

Сяргей. Дык вось адкуль!.. Ну-ну, чытай.

Васіль. Вось што піша Герадот, грэчаскі гісторык: «Грэкі перамаглі амазонак і, захапіўшы іх у палон, ад-

правіліся на трох суднах назад. У адкрытым моры палонныя амазонкі напалі на мужчын, перабілі іх, а затым прысталі да зямлі скіфаў. Сышоўшы з караблёў, амазонкі авалодалі табуном коней і пачалі грабіць скіфскія ўладанні. Скіфы пажадалі мець ад гэтых жанчын дзяцей і з гэтай мэтай, выбраўшы, прыкладна, столькі сваіх юнакоў, колькі было амазонак, загадалі юнакам стаць лагерам побач з амазонкамі і пастарацца...» Што гэта гарыць?

С я р г е й. Рыба! Ой! Царская рыба падгарэла... Ай-ай-ай!.. Ну, нічога, сёе-тое можна і з'есці... Пакуль астыне, чытай.

В а с і л ь. Гэта табе нельга, маленькі... ага, тут можна: «Ёсць у амазонак два любімыя месяцы вясной, калі яны падымаюцца на суседнюю гару, якая аддзяляе іх ад племя гаргарэяў. Апошнія таксама, па старажытнаму... звычаю падымаюцца на гару, там прыносяць разам з амазонкамі ахвяры і ўступаюць з імі ў сувязь з мэтай стварэння патомства. Дзяўчынак амазонкі пакідаюць у сябе, а хлопчыкаў адносяць гаргарэям на выхаванне. Такім чынам, у гаргарэяў з амазонкамі толькі агульныя дзеці, жывуць жа яны раздзельна. Амазонкі не жадалі і думаць аб шлюбных сувязях з суседзямі, называючы такія сувязі рабствам, а не шлюбам».

С я р г е й. Падобна на нашых. Ідзі еш.

В а с і л ь. Я сказаў — не буду.

С я р г е й. Як хочаш. *(Есць.)* Смаката! Жанчына ніколі так смачна не згатуе!

В а с і л ь. Паслухай. «Усім ім у дзяцінстве выпальваюць правую грудзь для таго, каб яны маглі без перашкоды кідаць кап'ё і страляць з лука».

С я р г е й. Прапануй гэта суседкам.

В а с і л ь. «Яны ўладарнічаюць над мужчынамі, выкарыстоўваючы іх толькі для нізкіх хатніх спраў».

С я р г е й. О! З таго часу мала што змянілася.

В а с і л ь. «Амазонкі ездзяць вярхом на паляванне

Карціна сёмая

Сяргей, напяваючы, гатуе юшку. Васіль сядзіць убаку, трымае ў руках агрэгат, рамантуе. Але перад ім раскрытая кніга, з захапленнем чытае.

Сяргей *(напявае)*. «Кто врёт, что мы, брат, пьяны...» Такую юшку толькі каралі елі! Пах які, га? М-м!.. Што гэта ты за самаадукацыю ўзяўся? Кніга за кнігай! І аблізваецца? Паслухай, давай уголас! Што я — на сябе аднаго гатую?

Васіль. Гэтую рыбу я есці не буду.

Сяргей. Чаму? Думаеш, о дзіця, яны толькі доследы праводзяць?

Васіль. Ты выцягнуў яе з іх сетак.

Сяргей. У стане вайны! Чытай.

Васіль *(чытае)*. «Фалестра, царыца амазонак, з'явілася да Аляксандра Македонскага ў суправаджэнні толькі трохсот узброеных амазонак і сказала:

— Я прыбыла, каб мець ад цябе дзіця. З усіх мужчын ты здзейсніў найбольш вялікія подзвігі, і няма вышэй за мяне жанчыны па сіле і храбрасці. Трэба меркаваць, што ад двух такіх выдатных людзей народзіцца дзіця, якое пераўзыдзе ўсіх смяротных.

Аляксандр прыняў прапанову Фалестры і, правёўшы з ёю трынаццаць дзён, адпусціў яе з вялікімі падарункамі».

Сяргей. Эх, былі жанчыны! Слухай, а што ты чытаеш?

Васіль. «Легенды пра амазонак». Хачу зразумець тактыку нашага праціўніка. Інакш вайну нам не выйграць.

Сяргей. Дык вось адкуль!.. Ну-ну, чытай.

Васіль. Вось што піша Герадот, грэчаскі гісторык: «Грэкі перамаглі амазонак і, захапіўшы іх у палон, ад-

Людміла. Вось-вось! А сябрукі сказалі — Вася, кораш, пабольш гарэлкі! І прывалок. Паспрабаваў гэты аболтус мяне... У ваду, а Вася маўчыць!

Васіль. Мне Таццяна...

Людміла. Добра! Трэба, птушанё, змагацца са злом. Нават калі гэта зло ў тваіх сябрах.

Васіль. Нядрэнныя яны, далібог. Накіп! Калі б не перапілі... Мужчынамі сябе хацелі паказаць!

Людміла. Пакінь! Як — вы жывеце? Адпрацавалі, грошыкі ў кішэню, а потым? Гарэлка або бабы?

Васіль. Дык што, па-твойму, у дом барахло скупліваць, тапіцца ў мяшчанстве?

Людміла. Мяшчанства — калі гэта самамэта. Што чытаеце? Аб чым спрачаецеся? Імкнецеся да чаго? Інтэлігенты! Няма куды грошаў дзяваць — махнуў бы... Столькі цікавага ў свеце...

Васіль. Людміла, ты... Вось тут зачапіла!.. Я ніколі... Ні да флоту, ні пасля... І ты... Для мяне... На ўсё гатовы!

Людміла пазяхае, пацягваецца.

Перастань пазяхаць!..

Людміла. Даруй, калі ласка. Калі мне прызнаюцца, заўсёды на сон цягне.

Васіль. Дай тэрмін, выпрабавальны.

Людміла. Мне дзіцячы сад не патрэбен.

Васіль. А дэльфініха даўно б зразумела... *(Хутка выходзіць.)*

Людміла *(задумліва)*. Няўжо... і гэты на могілкі?

Прыбягае Зоя.

Зоя. Людка! Сяргей спіліў дрэва, з якога мы вялі назіранне. Гаворыць, сабе на труну... І за жывот трымаецца. Га?

Людміла *(памаўчаўшы)*. Не, сілай мы іх не адолеем. Хітрасцю! *(Здымае трафарэт «Забаронная зона.*

і на вайну і носяць аднолькавае з мужчынамі адзенне. Адносна шлюбаў захоўваецца ў іх наступнае правіла: ні адна дзяўчына не выходзіць замуж, перш чым не заб'е трох ворагаў; некаторыя дажываюць да старасці дзяўчынамі, таму што не маглі выканаць гэта патрабаванне».

Сяргей. Трох ворагаў? Васечка, нас жа трое! На ноч — ахову... Ай... *(Хапаецца за шчаку, дастае з рота кавалачак металу.)* Жалеза напіхалі!.. Цьфу!..

З'яўляецца Людміла. Васіль хавае кнігу.

Людміла. Хто вылавіў нашу рыбу ў загародку?

Сяргей *(ветліва)*. Адкуль нам ведаць? У рыбак спытайце. Яны вам усё раскажуць.

Людміла. Дык гэта не вы?

Сяргей *(мякка)*. Мы б не адважыліся.

Людміла. Слава богу. А то я іх начыніла мечанымі атамамі.

Сяргей. Гэта што — радыёактыўнымі?

Людміла. Зразумела.

Сяргей прыкладвае руку да жывата, павольна асядае.

Сяргей. Забойцы! Агрэсары! Вы б адразу напалм на мяне кінулі... Ой!.. Ой!.. *(Адыходзіць, трымаючыся за жывот.)*

Васіль. Ты куды?

Сяргей. На могілкі.

Людміла. Калі не ўберацеся, абяцаю вам вясёлае жыццё.

Сяргей. Падумаеш — амазонкі!

Людміла. Але ж і вы — не скіфы.

Сяргей *(грозіць пальцам)*. Ну, заяц, пачакай! *(Выходзіць.)*

Людміла. Ага! Вось дзе наша кніга! Вы яшчэ і зладзеі...

Васіль. На «вы»? *(Перадае кнігу.)* Па мне гэтай атруты... Ды згарыць яна!

Таццяна. Гэта ўжо прымус! Мяне яшчэ ні разу не білі.

Людміла. Нам работы на некалькі дзён.

Таццяна (*раптам*). Ёсць, ёсць добрыя хлопцы!

Людміла. Але як мне, вечна занятай жанчыне, іх знайсці? Божа! Калі нарэшце створаць бюро шлюбаў? Запоўніла анкету і чакай... Электроніка падкажа.

Таццяна. Але вось бяда. Хто пра сябе ў анкеце скажа праўду?

Людміла. Дам аб'яву ў газету: «Ваджу аўтамабіль, езджу вярхом, плаваю, гуляю ў тэніс. Шукаю для магчымага шлюбу маладога чалавека, які ўмее гатаваць».

Таццяна. П'янееш ад паху траў... Кроў стукае ў скронях...

Людміла. Ай! Электроды не выняла. (*Устае, марудзіць.*) Ідзі пафліртуй з Дзянісам. Калі заўтра пачнуць бурэнне... Гэта канец.

Таццяна (*pаківаўшы галавой*). Рызыкоўна. Ён лепшы, чым я думала. Прыроду тонка адчувае...

Людміла. Паслухай! Калі Васіль да раніцы будзе хадзіць са мной... Ці зможа заўтра працаваць? Яшчэ дзянёк наш!

Людміла падыходзіць да доміка. Васіль устае.

Васіль. Туман над возерам!.. Падобна на дэкарацыю... Вы любіце тэатр?

Людміла. Не. Там трэба добра сябе паводзіць. (*Пасля паўзы.*) У мяне... прыборы на плыце. Адной цяжка.

Васіль. Н-н-на плыце?

Людміла (*шэптам*). А потым я чакаю цябе на могілках!

Васіль. На могілках?!

Людміла. Цішэй! Ля каплічкі. Так больш рамантычна...

Страляем без папярэджання», на адваротным баку піша крэйдай: «Сардэчна запрашаем, геолаг!») Зразумела?

Зоя адмоўна круціць галавой.

Патрэбна... вяселле. Гэта іх адцягне. Выйграем столькі часу.

Зоя паказвае на скроню.

Не палохайся — фіктыўнае. *(Уздыхае.)* Біёніка патрабуе ахвяр. Такім чынам, патрэбны добраахвотнікі.

Карціна восьмая

Поўнач. Дагарае касцёр у стане дзяўчат. Таццяна слухае ля транзістара апошнія навіны. Людміла глядзіць на касцёр. Зоя спіць у палатцы. Ля доміка Васіль і Дзяніс гуляюць у шахматы.

З гітарай Сяргей праходзіць каля палатак, накіроўваецца да ўзлеску.

Сяргей *(спявае)*. «Милая, ты услышь меня, под окном стою...»

Людміла *(Таццяне)*. Арфей! А мілая дрыхне. І ў сне бачыць Паўла.

Сяргей *(спявае)*. «Живёт моя отрада в высоком терему, а в терем тот высокий нет хода никому...»

З палаткі ў халаце вылязае Зоя. Заплюшчыўшы вочы і выцягнуўшы ўперад рукі, яна ідзе да Сяргея.

Таццяна. Зоя! Здрадніца!

Зоя *(хутка)*. Не будзіце мяне! Я лунацік... *(Выходзіць, паправіўшы прычоску.)*

Таццяна. Кашмар. Твая ідэя фіктыўнага вяселля да дабра не давядзе.

Людміла. Паглядзім. Калі не знойдзецца нявесты-добраахвотніка — давядзецца цягнуць жэрабя.

Гітара змаўкае.

Сяргей. Але гавораць, ад гэтага рак можа... Ты плачаш?

Зоя. Не за сябе... Мы чакаем вас... *(Страсна.)* Мы так чакаем вас, Сярожа! Шмат гадоў. Як свята! А вы... Не тое. Міраж... Лятаючыя талерачкі.

Сяргей. Чокнутая. Што я табе зрабіў?

Зоя. Мне — нічога. Але мы чакаем... У сне бачым... А вы ходзіце — шэранькія, з вузкалобым інтарэсам... Ведаеш, што высякаў на камні дзікун, першабытны чалавек? Не галаву, не вочы жанчыны, а, мякка кажучы, сцёгны... *(Капіруе, утрыруючы.)* «Чорт з імі, з птушкамі! Ідзі да мяне!» Разумееш? Чорт з імі, з птушкамі, кветкамі, каханнем, пяшчотнасцю... І што застанецца? Бывай. Людка мяне з'есць.

Зоя выходзіць. Сяргей доўга глядзіць ёй услед.

Карціна дзевятая

Поўдзень. Скруціўшыся калачыкам і прыціснуўшы да грудзей падушку, з усмешкай спіць Васіль. Дзяніс і Сяргей, абматаўшы сцёгны ручнікамі, шукаюць штаны пад домікам, за кустом — усюды, дзе можна штосьці схаваць.

Дзяніс. Пойдзем працаваць без штаноў.

Сяргей. Гэй вы! Дыверсанты! Гангстэры! Паўцарства за штаны!

Людміла *(Таццяне)*. Адразу столькі кампліментаў?

Таццяна. Гэты ўбор ім да твару. Але штаны аддай.

Людміла. Навошта? Будуць цягнуцца за намі.

Зоя. Калі ракетчыкі нам палічаць... За ўсю экспедыцыю?

Людміла. Палкоўнік сказаў, што для іх тэхнікі гэта дробязь.

Таццяна. Хлопцы зразумеюць гэта па-свойму.

Васіль, выціраючы пот з ілба, выходзіць за Людмілай. Дзяніс глядзіць у бок Таццяны. Заўважыўшы гэта, Таццяна ідзе ў палатку, залязае, занавешвае полаг.

Дзяніс. Зводка — страты з абодвух бакоў роўныя... *(Ідзе ў домік.)*

У промні святла з'яўляюцца Зоя і Сяргей. Ён спрабуе абняць, але дзяўчына адхіляецца.

Зоя. Скажы што-небудзь.

Сяргей. А што гаварыць?

Зоя. Вершы пачытай.

Сяргей. Так адразу не ўспомніш.

Зоя. Птушкі крычаць, не спяць.

Сяргей. Чорт з імі, з птушкамі. Ідзі да мяне.

Зоя. Навошта?

Сяргей. Ну, ведаеш! Дасціпней пытання не знайшлося? *(Зноў спрабуе абняць, Зоя адхіляецца.)*

Зоя. Ты мяне кахаеш?

Сяргей *(уздыхае)*. Яшчэ як — у сто мегатон.

Зоя. За што?

Сяргей. Мільёны мужчын развяліся таму, што жанчыны спрабавалі высветліць, за што іх кахаюць.

Зоя. Ідзі. Няхай Людка злуецца, але я... Не, не!

Сяргей. Магу я ведаць — што здарылася?

Зоя *(не адразу)*. Нічога. Проста не хачу без кахання.

Сяргей *(уздыхае)*. Каханне! Каханне!.. Ты жывеш у выдуманым свеце! Спусціся на зямлю!

Зоя. Ёсць на зямлі каханне.

Сяргей. Я лепш ведаю, што жанчыне трэба.

Зоя. Павел ніколі б так... Не тое, не тое, і ты не той...

Сяргей *(смяецца)*. Я?! Ну, ведаеш...

Зоя. Не ўмееш кахаць... І тады... Радзімкі мае не цалаваў.

Сяргей. Родзімкі? А дзе яны?

Зоя. Дзе яны...

І в а н і х а *(хрысціцца)*. Ай-ёй! От дзякуй, сынкі, што сказалі. А навошта гэта?

С я р г е й. Эксперымент.

І в а н і х а. Во, дзеўкі! Мужыкі дрыхнуць, а яны жыццём... Маладыя, даўганогія, смелыя... Гляджу і зайздрошчу! У іх гады ўсю вайну ў адным шынельцы... Добра, што яны не пазналі партызаншчыну... Калі паясі, а калі... Заечай капусткі пажуеш... Прыхілішся да сасёнкі, вінтовачку ў рукі і дрэмлеш... Адным вокам. Што ж не ўзрываюць?

Д з я н і с *(не ведаючы, як знайсці выйсце са становішча)*. Рыхтуюцца.

І в а н і х а. У вёсцы шум такі... Хацелі коней на выстаўку, а ім хтосьці грывы абрэзаў. Не вы?

С я р г е й *(пакрыўджана)*. Мы шыньёнаў даўно не носім.

І в а н і х а. Адну для Мішкі прыгледзела, а каго Сцёпка выбера... Няхай сам. Хачу дзяўчат у госці запрасіць.

Д з я н і с. Бабуля, можаш пакінуць бітон. Мы перададзім.

І в а н і х а. Праўда? Вечарам няхай прыходзяць. *(Глядзіць на ручнікі.)*

С я р г е й. Новая мода. Ідзі вунь туды. Толькі прыгніся. І калі што — падай.

І в а н і х а. Ахламоны! З-пад носа дзяўчат увядуць...

Весела паківаўшы галавой, І в а н і х а пакідае пошту, бітон, выходзіць.

Д з я н і с. Дзяўчатам — ні слова! Пойдзем у разведку. За «языком».

С я р г е й. Я?! Нізашто! Заб'юць!

Д з я н і с *(штурхае Васіля)*. Прачніся. Ёсць справа.

В а с і л ь *(не расплюшчваючы вачэй)*. Дай... даглядзець... сон...

Д з я н і с. Ну і войска ў мяне!

Л ю д м і л а. Часам карысна выклікаць рэўнасць.

Т а ц ц я н а. Ох, Людка! Не знасіць табе галавы.

Л ю д м і л а. Манеўр і абход — зброя дэсантніка... Яны дагэтуль не пачалі бурэнне. Усё рыхтуюцца! Чыя заслуга?

Т а ц ц я н а. Сеткі расставіла. Але ці не трапіла сама?

С я р г е й *(хмура)*. Калі ён прыйшоў?

Д з я н і с. Позна. Гэта значыць рана. Раніцай.

С я р г е й *(штурхае Васіля)*. Гэй! Штаны ўкралі!

Д з я н і с. Чаго такі злосны? Ходзіш, як прыбіты.

С я р г е й. Пара змывацца. Адчыняю дзверы — вылятае казуля... Лёг спаць — адразу на вожыка... А сёння за каўнерам штосьці шкрабае — паглядзі, не кляшчы?..

Д з я н і с *(усміхаецца)*. Заспакойся. Біялагіні працуюць.

С я р г е й. Хачу штаны! Хіба па канстытуцыі мы не маем роўных правоў з імі! *(Глядзіць у бінокль.)* Зноў дыверсію задумваюць! Глядзі!.. Не, больш я тут... Паслухай, мы ўсё рыхтуемся, рыхтуемся... Надакучыла! Калі бурыць пачнём?

Д з я н і с *(памаўчаўшы)*. Калі паправіцца Аленкін.

С я р г е й. Ты цяпер галоўны.

Д з я н і с. Я ўважліва перачытаў новы закон аб ахове прыроды... Не, сібірскі клімат не для мяне. Пачакаем Аленкіна... Сапраўды, праціўнік штосьці задумаў. Ажыўленне ў стане, спяшаюцца доследы закончыць.

С я р г е й. Сукенкі рыхтуюць. Навошта? Га? *(Ледзь не плача.)*

З'яўляецца І в а н і х а з бітонам, напявае.

Д з я н і с. Бабуля, вы куды?

І в а н і х а. А, гультаі... Пошту дзяўчатам нясу. Яйкі, малако. *(Здзіўлена разглядае ўбор хлопцаў.)*

С я р г е й. А туды... Зараз нельга. Яны бомбу ўзрываць будуць. Невялікую, вадародную.

Васіль (*падаўлены, глядзіць на зямлю*). Не лайся.

Дзяніс. Ды плюнь! Чым яны вас зачапілі?

Васіль. Што ж ты бегаеш трушком па лесе, купаешся ў ледзяным ручаі?

Чуваць шум матора.

Дзяніс. Што яны робяць? Глядзі! Усюдыход угналі! Страляй! Страляй па колах...

Васіль. Гэй, спыніцеся!

Чуваць чыйсьці сціснуты голас. Хлопцы аглядваюцца. Звязаны вяроўкай, з хусткай у роце ідзе Сяргей. Хлопцы развязваюць сябра.

Сяргей. Бандыткі! Ледзь не задыхнуўся!

Дзяніс. Дужы мужык. Як жа ты?

Сяргей. Я думаў... абняць хоча!

Дзяніс. Хопіць! Трэба на іх — у міліцыю.

Сяргей. На чым дабярэшся? Пайду і развяжу іх плыт. (*Спрабуе пайсці.*) Няхай ловяць па бярвенцу!

Васіль. Не.

Сяргей. Што? (*Працягвае ісці.*)

Васіль (*цвёрда*). Я сказаў — не. Будзьце мужыкамі.

Сяргей (*спыняецца*). Добры быў сябар у мяне — Вася...

Карціна дзесятая

Дзяўчаты з любоўю частуюць Паўла, які вярнуўся, Зоя стараецца больш за іншых.

Павел. Значыць, я пранік у клініку, вылічыў дарожку, па якой ён павінен гуляць...

Людміла (*пазіраючы па баках*). Хто?

Зоя. Ды Аленкін!

Павел. Падыходжу і пачынаю размову. Калі даведаўся, што я з вашай групы, страшна раззлаваўся...

Зоя. Яму ж нельга хвалявацца!

С я р г е й. Глядзі! Ідзе Людміла! *(Уцякае.)*

Д з я н і с. Разумею — едуць на спатканне да ваенных!

В а с і л ь *(прачынаючыся)*. Якіх ваенных?

Д з я н і с. Да ракетчыкаў. Учора тут былі. Аперацыя «Танцы».

Да хлопцаў падыходзіць Л ю д м і л а, яна ў касцюме са штанамі, разглядае рукаў.

Л ю д м і л а. Мужчынкі, у вас павінны быць іголка і ніткі.

В а с і л ь *(ззяючы)*. Людачка, зараз знайду.

Д з я н і с. Убор — ад Дзіора!

Л ю д м і л а. Хлопчыкі, падкіньце ў адзін лясок. Заплоцім.

Д з я н і с. Лухта якая! З задавальненнем паедзем разам!

В а с і л ь. Мы хутка! Дзе мае штаны?

Л ю д м і л а. Але... Нас чакаюць ваенныя. Пропуск толькі на нас. Прабачце.

В а с і л ь. На каго — на нас?

Л ю д м і л а. На ўсіх трох. Запрошаны на танцы. Зразумейце, хлопчыкі, прыгожая жанчына — гэта агульнанацыянальнае багацце. Яна не можа належаць аднаму.

Д з я н і с. Так... Чакаць вас да раніцы, а потым назад?

Л ю д м і л а. Назад не трэба. Даставаць на верталёце.

Д з я н і с. Ляціце туды на... мяцёлцы.

Л ю д м і л а. Значыць...

В а с і л ь *(стрымліваючы гнеў)*. Ідзі! Або я зараз...

Л ю д м і л а *(пацiснуўшы плячыма)*. Дэльфін ніколі б не нагрубіў. *(Выходзіць.)*

Д з я н і с *(крычыць)*. Ні сораму, ні сумлення! Пагулялі і кінулі. Матрыярхат!

Сяргей (*задуменна*). Ты ведаеш, напэўна, жанчыны цяпер сталі іншымі... А мы да іх — па-ранейшаму...

Васіль. І раней трэба было іх паважаць.

Сяргей (*пацягнуў носам*). У лагеры праціўніка ядуць штосьці смачнае!.. Чуеш? Так далей нельга!.. Вайна пераходзіць у псіхалагічную... Атаманша! Уводзь яе як мага далей! З Зояй пагаварыць трэба. Зараз жа! (*Знікае ў доміку.*)

З'яўляецца Людміла.

Людміла. Добрай раніцы, Васечка. Што гэта ты робіш?

Васіль. Бурэнне пачынаем заўтра!

Людміла. Заўтра?.. А што такі невясёлы?

Васіль (*хмура*). Дзе вас насіла?

Людміла. На мове людзей, значыць, дзе вы былі?

Васіль. Машыну — хоць у капіталку! Тармазы не працуюць, рулявое — таксама...

Людміла. Гаварыла ваенным — не спайвайце мяне... Як вярталіся, столькі пнёў вырасла...

Васіль (*кідае ключ, рашуча ўстае*). Я на вас акт напішу.

Людміла (*мякка*). Гэтага ты не зробіш.

Васіль. Цікава — чаму?

Людміла падыходзіць да доміка, зачыняе дзверы на засаўку, вяртаецца.

Людміла. Таму... Таму што... У цябе ёсць старыя?

Васіль ківае.

Можаш даць тэлеграму — жанюся.

Васіль асядае на зямлю.

Напішы — дзяўчына ціхая, спакойная...

Васіль (*не адразу*). Пасля ўчарашняга? Пасаромелася б!.. Любы на тваім месцы ад сораму!..

Людміла (*пяшчотна праводзіць рукой па яго шчацэ*). Васечка, у мяне ёсць... У гэтага дзівака — самыя

П а в е л. Вельмі раззлаваўся і неадкладна пачаў папраўляцца... Адразу з клінікі даў указанне заўтра ж пачаць бурэнне.

З о я. Што?!

Л ю д м і л а. Заўтра?

Т а ц ц я н а. Які кашмар!

П а в е л. Хіба мы мала паспелі! Адно адкрыццё Таццяны чаго вартае.

Т а ц ц я н а. І ўсё ж — яшчэ б два-тры дні...

Л ю д м і л а *(адважыўшыся)*. Вы атрымаеце гэтыя дні *(паглядзеўшы развітальна на кожнага велічна выходзіць, быццам на подзвіг)*.

Т а ц ц я н а. Я — за работу. *(Хутка выходзіць.)*

П а в е л. Мама твая турбуецца... Як там наша Дзюймовачка?.. А гасцінцаў колькі!.. Ледзьве прыцягнуў.

З о я *(разважліва)*. Павел, час рашыць ураўненне з невядомымі... Прымяніўшы тэорыю пошуку і закон вялікіх лічбаў, я знайшла сабе дыферэнцыял... Цьфу! Хлопца. Ён мне падабаецца. Матэрыял, праўда, сыры. Папрацаваць давядзецца. Пытанні будуць?

П а в е л. Няправільнае рашэнне.

З о я. Чаму? Пошук я праводзіла па спіралі. А тэорыя гульняў падказала лепшы варыянт...

П а в е л. Зоечка, матэматыка — не тваё прызванне.

З о я. А ў чым маё прызванне?

П а в е л. Біёніка і я. Гэты хлапчук не для цябе.

З о я. Хто гэта рашыў?

П а в е л *(не адразу)*. Я даўно, вельмі даўно кахаю цябе... І ў Мінску зразумеў, што без цябе... Вось так. Пакуль — за работу!

П а в е л выходзіць.

З о я. Што я вам гаварыла? *(Ззяючы, выходзіць.)*

Ля доміка В а с і л ь рамантуе агрэгат. С я р г е й дапамагае.

В а с і л ь. Матэматык вярнуўся ў свой гарэм. Бачыў?

Людміла. Ведаеш, Васечка, тры чвэрці ўсіх пар, што разводзяцца, належаць да ліку замкнёных.

Васіль. А гэта што за сям'я?

Людміла. Калі муж і жонка ўвесь свой нерабочы час праводзяць разам. Усёк? Ні на мінуту не расстаюцца, бедныя. Агульныя сябры, агульныя інтарэсы, адначасовы водпуск.

Васіль. Як я бацькам скажу — у мяне адкрытая сям'я!..

Сяргей (*пяе*). «Нас на бабу променял...»

Людміла (*заўважыўшы, што ў Васіля ў кашулі слаба трымаецца гузік, адрывае яго, дастае іголку і прышывае гузік*). Ты ведаеш, што такое псіхалогія зняволенага? Калі двух зусім развітых людзей, нават мужчын, пасадзіць месяцы на тры ў пакой, дзе яны будуць залежаць адзін ад аднаго... О! Праз некаторы час яны... прасякнуцца ўзаемнай нянавісцю! Так! Гэта было праверана на палярных даследчыках. Не выпадкова касманаўтаў доўга правяраюць на сумяшчальнасць. Усякая дробязь дзейнічае на нервы! Раздражняе, як другі кашляе, апранаецца, завязвае шнуркі. Гэтая нянавісць падобна на тую, якую можна бачыць у замкнёных сем'ях. Там адзін з бакоў шляхам тэрору перашкаджае другому боку хоць бы на секунду адысціся.

Сяргей прасоўвае ў акно белую насоўку і махае ёй, быццам флагам.

Васіль. Мілая, бывае якраз наадварот!

Людміла. Я ведаю сем'і, якія з'яўляюцца сапраўднымі турмамі. І проста ўпэўнена — калі ў мужа і жонкі няма магчымасці некаторы час адпачнуць адзін ад аднаго, калі яны не выдзеляць хоць бы два разы ў тыдзень некалькі вячэрніх ці пасляабедзенных гадзін, калі яны не будуць разам, увага кожнага пачне сканцэнтроўвацца на недахопах партнёра.

Сяргей (*свішча*). Брат, Вася! Успомні, мы часта пілі з адной шклянкі...

сур'ёзныя намеры. Учора паехала і сказала — выходжу замуж.

Васіль. А не хлусіш?

Людміла *(хітра)*. Дарую на першы раз. У далейшым гавары жонцы ласкавыя словы... І наогул, я многаму павінна цябе навучыць! Бедалага! Цяжка табе давядзецца... Ты што — не рады?

Васіль. Людміла!.. Не, гэта сон. Ушчыкні.

Людміла. Магу і ўкусіць. Ну, вось, родны. Я твая жонка. *(Садзіцца ля яго ног, прыхільваецца галоўкай.)* Дзе мы будзем жыць?

Васіль. Я... яшчэ не думаў.

Людміла. Ты пяройдзеш у нашу групу ці па-ранейшаму?

Васіль. Не ведаю.

Людміла. Як будзем будаваць бюджэт?

Васіль. Не ведаю.

Доўгая паўза.

Людміла *(уздыхае)*. Ну, добра. Значыць, так. Перабярэшся ў маю бярлогу. Працаваць будзем у адной экспедыцыі.

Васіль ківае. Сяргей дзёргае дзверы — зачынена.

Сяргей. Гэй! Выпусціце мяне!

Людміла. Няхай пасядзіць. Я доўга думала і скажу табе вось што. Сям'я ў нас будзе адкрытая.

Васіль. Што такое? Без рэгістрацыі?

Людміла. Зарэгіструемся. Не ў гэтым справа. Жыццё ў сям'і будзе адкрытым. Разумееш? Кожны з нас, Васечка, частку свайго нерабочага часу будзе праводзіць па свайму ўгледжанню. Добра? Ты на рыбалку, я ў кіно. Або ты на футбол, а я да сваіх сяброўак... У цябе свой круг сяброў, у мяне свой кружок прыяцельніц.

Васіль. Навошта ж так... адразу раздзельна?

Сяргей *(стукае ў сценку)*. Сябар! Вася!..

тацыі — з замкнёных сем'яў. З другога боку, шляхам абследавання спакойных, ураўнаважаных мужоў і жонак устаноўлена, што ўсе яны — я паўтараю, усе — жылі ў форме адкрытых сем'яў.

В а с і л ь *(цяжка ўздыхнуўшы)*. Паспрабуем... Хіба я магу з табой не згадзіцца?

Л ю д м і л а *(гладзіць)*. У нас будзе дэмакратыя: усе пытанні вырашаеш сам... па маёй парадзе.

В а с і л ь. Неяк дзіўна...

Л ю д м і л а. Ха! Трымайся! Яшчэ не такое ўбачыш...

В а с і л ь. Аб каханні не гаварылі...

Л ю д м і л а. Дурненькі. Калі б яго не было, хто б з табой... *(Цалуе.)* А цяпер скажы — ці можаш для жонкі... Невялікую дробязь.

В а с і л ь. Для цябе?

Л ю д м і л а. Цудоўна. Знайдзі любую прычыну. Але два дні не ўключай свае механізмы.

В а с і л ь *(уздыхнуў)*. Добра. А Сяргей?

У доміку пачуўся стрэл.

В а с і л ь. Сярожа! *(Бяжыць да доміка, адчыняе дзверы.)*

С я р г е й *(хістаючыся)*. У знак пратэсту...

В а с і л ь. Ты куды страляў?

С я р г е й. У сябе. Толькі прамахнуўся.

Л ю д м і л а. Сярожанька, мы людзі сумленныя і таму шчыра папярэджваем — у гэтую ноч зробім для цябе тарарам.

С я р г е й. Гэта яшчэ што такое?!

Л ю д м і л а. Пасля чаго ты не зможаш не толькі працаваць...

С я р г е й. Так? На ноч я тут не застануся! Іду ў вёску.

В а с і л ь. Не блазнуй. Гэта шантаж.

С я р г е й. Так? А ты ведаеш, што маё жыццё не застрахавана? Божа, дай мне сілы перажыць ноч!..

Васіль. Выпусці, з Зойкай пагаварыць хоча.

Людміла. Ведаю. Бегае за ёй, як сабачка.

Васіль. Калі двое кахаюць...

Людміла. Калі муж і жонка ведаюць толькі два бакі жыцця — працу і сям'ю, то кожны вымяшчае на другім свае службовыя непрыемнасці.

Васіль. Старыя мае пражылі разам доўгае жыццё... Дай божа мне такое!

Людміла. З тае пары ў свеце шмат змянілася. Мудрая жонка лічыць за лепшае адправіць раздражнёнага мужа да яго сяброў, чым траціць час на безвыніковую перапалку. І мудрая жанчына забяспечыць і для сябе круг сяброў, сярод якіх яна знойдзе аблягчэнне, каб не мучыць сябе дарэмна думкай пра тое, што муж яе не разумее.

Васіль. Паслухай, але адкрытая сям'я на руку больш мужчыне. Калі пойдуць дзеці...

Людміла. О! Не турбуйся. Навучу цябе даглядаць малых. Пялёнкі — гэта так рамантычна!.. Толькі не машынай, не — упэўненыя мужчынскія рукі патрэбны...

Васіль. Вось! Ты будзеш матацца на танцы, да ракетчыкаў, а я, як учора...

Людміла. Дурненькі, мы ездзілі да ваенных палічыць на вылічальных... Вось так. А ты павінен мне даваць. Адкрытая сям'я, мілы, не ўяўляе з сябе спрыяльную глебу для якіх бы там ні было любоўных прыгод. Статыстыка паказвае якраз наадварот.

Васіль. Статыстыка?

Людміла. Сацыёлагі сведчаць — чым шчыльней зачыняюць дзверы сям'і, тым больш расце імкненне да недазволенай свабоды.

Васіль. Не ведаю, ой не ведаю... *(Глядзіць на домік.)* Што гэта ён прыціх?

Людміла. Мая сяброўка ўрач. Ведаеш, што яна гаворыць? Амаль дзевяноста працэнтаў мужоў і жонак, якія звяртаюцца за дапамогай у псіхіятрычныя кансуль-

Л ю д м і л а. Жыдкаваты. *(Таццяне.)* Канчай.

З о я *(тупнуўшы ножкай).* Колькі я буду чакаць? Сёмую бітву абяцаеш!

Л ю д м і л а. Хто вінаваты — няма палоннікаў дастойных!

З о я. Чаму дастоінства — гэта сіла? Што мне з ім — гіры выціскаць? Можа, ён — інтэлектуал!

Л ю д м і л а. Праверым. Няхай рошыць задачку: хто лепшы — мужчыны ці жанчыны?

Таццяна бярэ таблічку, піша «клінапісам», перадае Сяргею. Той паспешліва малюе адказ.

С я р г е й *(Дзянісу).* Я заўсёды лічыў, што жанчыны вышэй, разумней, высакародней...

Т а ц ц я н а. Так ліслівіць... Нават не заўважыў недарэчнасці пытання.

Л ю д м і л а. А што адкажа той? *(Указвае на Дзяніса.)*

Таццяна падае таблічку Дзянісу, той малюе адказ.

Т а ц ц я н а. Ён намаляваў раўнапраўе.

Л ю д м і л а. Даведайся, у якім сэнсе — біялагічным ці сацыяльным?

Таццяна малюе пытанне, Дзяніс малюе адказ.

Т а ц ц я н а. Ён намаляваў — ва ўсіх.

Л ю д м і л а *(засмучана).* Ён блытае юрыдычнае раўнапраўе мужчын і жанчын з біялагічнай аднолькавасцю.

Д з я н і с *(Сяргею).* Здаецца, возьмуць нас у наложніцы... Так, матрыярхат — эпоха была цікавая!..

Л ю д м і л а. Слухайце царыцу і запомніце. Паміж поламі не павінна быць спаборніцтва і саперніцтва. Кожны ў жыцці адыгрывае сваю ролю, у кожнага свая місія ў эвалюцыі, кожны дапаўняе адзін аднаго ў агульных інтарэсах. Не саперніцтва, а садружнасць! А калі мужчыны гэтага не разумеюць... Пакараць.

Таццяна знаходзіць бутэльку з-пад гарэлкі, нюхае, чыхае.

Карціна адзінаццатая

Душная ноч. Цьмянае асвятленне. Хлопцы спяць каля доміка, меладычна пахропваюць, раптам у жаху падхопліваюцца, але потым укладваюцца зноў і бачаць калектыўны сон. Паступова ўзнікае рытмічная музыка, якая выконваецца на ўдарных інструментах.

З розных бакоў да хлопцаў з крыкамі кідаюцца амазонкі (Людміла, Таццяна, Зоя) у шлемах, кальчугах з разрэзамі на сцёгнах, на нагах — сучасныя туфлі з абцасамі. Адна ў руках трымае меч і шчыт, другая нацягвае цеціву лука, трэцяя замахнулася кап'ём. Хлопцы ўскочылі на ногі. Амазонкі накідваюць на іх аркан, хутка звязваюць рукі і выконваюць вакол хлопцаў рытуальны танец пераможцаў, вельмі падобны на шэйк.

Потым Людміла, быццам царыца, займае самае высокае месца. Побач, крышачку ніжэй, сядае Зоя, нага за нагу. Гледзячыся ў невялікае люстэрка, фарбуе губы.

Таццяна (*пілачкай раўняе пазногці*). Царыца, што з палоннымі рабіць?

Людміла. Прынясём у ахвяру. Толькі — як мага далей. Не выношу мужчынскіх слёз.

Сяргей. Я хачу дамоў.

Дзяніс. Мама будзе хвалявацца.

Людміла. Аб чым скуголяць гэтыя варвары?

Таццяна. Мова іх незразумелая.

Людміла. Тады вядзі ў лес.

Таццяна. А можа, зрабіць іх рабынямі? (*Знаходзіць транзістар, здзіўлена разглядае, уключае музыку.*)

Людміла (*адмоўна ківае галавой*). Утаймоўваць скакуноў яны не могуць — глядзі, як дрыжаць калені. Сеяць ячмень не прывучаны — пяшчотныя белыя далоні. Паляваць на звера... Вельмі лянівыя. Харчы не апраўдаюць. Вядзі!

Зоя (*падводзіць вочы*). Стоп! Царыца, ты абяцала, калі заб'ю дванаццаць воінаў, падарыць мне мужчыну. Дзяўчынку даўно хачу. (*Глядзіць на Сяргея.*)

Людміла падыходзіць да Сяргея, мацае біцэпсы, бярэ за падбародак. Сяргей з гатоўнасцю паказвае зубы. Людміла засмучана ківае галавой.

Людміла (*уздыхаючы*). Не магу я гэта сказаць.

Зоя. Але ад'язджаць так...

Людміла. Лягчэй выйсці замуж.

Зоя. Ты што — звар'яцела? (*Маўчанне.*) Але чаму?

Людміла. Ведаеш, як ён гатуе? Кітайскія стравы, бразільскія, салату па-французску... Ашалець можна! Чалавек, які любіць гатаваць, не здольны прычыніць боль, тварыць зло...

Зоя. А калі сур'ёзна?

Людміла. Вымушанае мерапрыемства.

Зоя запытальна глядзіць.

Да мяне ў яго не было жанчын. Разумееш? І цяпер, як усякі прыстойны чалавек, я не магу яго пакінуць. Пойдзе па руках.

Зоя. З яго можна выхаваць добрага мужа.

Людміла. Не хачу быць амазонкай. Гэта процінатуральна — мужыкі сталі бабамі, а мы... Укалваем, як яны, робім, як яны... Разважаем, апранаемся... Якія мы жанчыны? Хопіць! Нельга супраць прыроды. Эмансіпацыя дала нам шмат. Толькі не трэба перагінаць. Даказалі, што мы ўсё можам. Але зарваліся. А цяпер усе па месцах. Інакш... Прырода адпомсціць. Мы біёлагі, Зойка. Павінны думаць аб жыцці на зямлі...

Зоя. Эх!.. Абабіліся вы з Таняй! Агідна.

Людміла выносіць рукзак. З'яўляецца Васіль, нясе колбы, прабіркі.

Васіль. Куды?

Зоя. У скрынкі.

Васіль. Камар! (*Асцярожна пляскае Зою па лбе.*)

Вяртаецца Людміла.

Людміла. Васіль, куды ты падзяваўся?

Зоя. Каўнер падвярнуўся. Пачакай... (*Абхапіўшы шыю Васіля, распраўляе каўнер.*)

Т а ц ц я н а. Зелле спажываюць. Накшталт кумысу, толькі мацней.

Л ю д м і л а *(Зоі)*. Бачыш! Хочаш дзіця, слабога на галаву? *(Таццяна, рашуча.)* Карай хутчэй.

С я р г е й *(падае на калені)*. Царыца! Кіну піць! Далібог... А да жанчыны — маліцца на яе... Усё з-за чаго? Калісьці мяне першага падманулі... Вось і не вярыў... Але цяпер... Няхай возьме мяне ў жонкі... Га?

Д з я н і с *(цягнецца да рукі Людмілы, спрабуе пацалаваць)*. Злітуйся, царыца!.. Новае жыццё пачну... Займуся спортам... Да дысертацыі вярнуся... Слова гонару! Сям'ю завяду, паказальную...

Л ю д м і л а *(з прыкрасцю)*. Пайду на пенсію — стану вывучаць незразумелыя мовы... Даволі!

Людміла нацягвае цеціву лука, Таццяна замахваецца мячом, Зоя цэліцца кап'ём... Хлопцы дзіка крычаць. Гасне святло. Хлопцы прачынаюцца ў халодным поце.

Карціна дванаццатая

Палаткі згорнуты. Л ю д м і л а складвае прыборы ў скрыню. Падыходзіць С я р г е й, насвіствае.

С я р г е й *(урачыста)*. Дык вось! Прыехаў Аленкін. Сам! І няхай землетрасенне, паводка, патоп — праз трыццаць мінут пачнём бурыць. Так сказаў вялікі Аленкін.

Л ю д м і л а. Жадаю ўдачы.

С я р г е й. Вас гэта не хвалюе?

Л ю д м і л а. Мы ад'язджаем.

С я р г е й *(устрывожана)*. Як — ад'язджаеце?!

Л ю д м і л а. Работу закончылі.

С я р г е й. А Зоя? *(Убягае, крычыць.)* Зоя! Зоя!..

Да Людмілы падыходзіць З о я.

З о я. Людміла, самая пара сказаць, што вяселле не адбудзецца, маўляў, ты перадумала.

лас.) Усе гэтыя дні — сам не свой... Упершыню... Пасля гэтай ночы... Усё зразумеў, усвядоміў.

З о я *(дзелавіта)*. Якой ночы? Ты што — звар'яцеў?

С я р г е й. Тсс!

З о я. Ці прыснілася? То-та ж аралі ў сне! Бывайце, грамадзянін.

С я р г е й. Э... Зоя, ёсць такі горад, Мінск. Чула? Там хачу цябе бачыць. Кожны дзень, кожную гадзіну... *(Хапае яе руку, цалуе пальцы.)*

З о я *(выцірае далонь аб штаны)*. Шкадую. У горадзе ў мяне поўна працы. Ды і наогул пачынаю сумнявацца — ці ёсць яно, гэта каханне?

С я р г е й. Ёсць. Ёсць! Я дакладна ведаю.

З о я выходзіць. З'яўляецца П а в е л.

П а в е л *(Сяргею, нягучна)*. Бачыш гэтую канаўку? Пакуль мы не ад'едзем, ты яе не пераступіш!

С я р г е й. Што? Ды я з цябе... Дзяніс, як шашлык робяць?

П а в е л *(засцерагальна падняўшы рукі)*. Не трэба — малю!.. Разрад па самба.

С я р г е й. Сярод камароў? Дыстрофік... Ты ўмееш біцца?

П а в е л. Бог вайны цяпер — матэматыка.

Павел і Сяргей быццам пеўні, гатовыя на бойкі. Вяртаецца З о я, з ружжом, ацаніла абстаноўку. Бярэ за рукі аднаго і другога.

З о я. Падайце адзін аднаму рукі. *(Злучае.)* Вы мне абодва не патрэбны.

Сяргей кідаецца да Паўла, шукае суцяшэння. Павел абняў яго, паляпвае па плячы.

П а в е л. Нічога... Прыйдзеш на вяселле, заспакоішся.

З о я. Якое вяселле?

П а в е л. Маё і тваё.

З о я. Гэта яшчэ што такое?!

Людміла (*быццам тыгрыца*). Зойка!..

Зоя. Ого! Кіпцюрыкі? І гэта адкрытая сям'я! (*Выходзіць.*)

Людміла грозіць яму пальцам. Васіль цалуе яе ў шчаку і ўвалаквае прабіркі.

Да Таццяны падбягае Дзяніс.

Дзяніс (*спалохана*). Ад'язджаеце? Як жа...

Таццяна. Дзякуй, што не вельмі перашкаджалі.

Дзяніс. Адрас... Дайце абавязкова!

Таццяна. Хочаце аграбіць?

Дзяніс. Буду пісаць доўгія-прадоўгія...

Таццяна. Баюся, мужу гэта не спадабаецца.

Дзяніс. Вы... замужам? Разышліся!

Таццяна (*сумна*). Муж у мяне ідэальны. Па цяперашніх часах... Мы, бабы, часта мудрым, выдумваем... А ёсць проста жыццё... Абараніла кандыдацкую, доктарская на падыходзе... Ведаеце, як мяне да сына пацягнула? І ніякая работа гэтага не заменіць...

Дзяніс. Чым жа вы незадаволены?

Таццяна (*пільна глядзіць*). Пасля чэмпіянатаў, калі трапляе ў клініку — ён мотагоншчык — даю сабе слова... Усё! Хопіць! Больш не вытрымаю! Або пакіне гонкі, або я... І вось зноў, вяртаюся...

Дзяніс. Аказваецца, гэта быў толькі розыгрыш.

Таццяна разгублена раскрывае сумачку, дастае фатаграфію.

Дзяніс (*не адразу*). Шчаслівае сямейства?

Таццяна. Хоча, каб пакінула работу... Смешна. Што я без работы? Проста жанчына? Цяпер не дзевятнаццаты век... Вось так. Дыялектыка.

Доўгае маўчанне, глядзяць адзін на аднаго. З'яўляецца Сяргей. Ён пільна штосьці шукае за каўнерам кашулі, з апаскай правярае кішэні, часам рэзка скача ўбок, аглядваецца. Праходзіць Зоя з сумкай.

Сяргей. Зоя!.. Нікуды не пушчу!.. (*Панізіўшы го-*

Т а ц ц я н а *(памаўчаўшы)*. Рада, што ў вас з'явіўся характар... Ёсць многа цудоўных жанчын... Вы проста іх не сустракалі. Або праходзілі міма. А калі яны становяцца нецікавымі, дык у гэтым і ваша віна... Калі б вашымі рысамі дапоўніць мужа... *(Паспешліва.)* Даруйце, трэба сабраць рэчы. *(Адыходзіць ад Дзяніса.)*

З'яўляецца І в а н і х а. Вяртаюцца Л ю д м і л а і З о я.

І в а н і х а. А мае касатачкі, камсамолачкі... Яшчэ не паехалі? Мішка машыну прыгнаў. «Цяжка, гаворыць, ім да аўтобуса». Ну, у каго вяселле?

Л ю д м і л а. Васіль мяне ўгаварыў, я згадзілася.

І в а н і х а *(радасна)*. Праўда? Ну, малайчына. Ты хоць і вучоная, а Іваніха так скажа: добрая мнагадзетная сям'я — галоўнае. І для бабы, і для чалавека.

З о я. Як жывуць вашы хлопцы?

І в а н і х а. Дзіцятка, сыны мае даўно жанатыя. Унукі ёсць. Такія ладныя... А вас з хлопцамі хацела паражаніць.

Т а ц ц я н а. Прыязджайце да нас. Дзяўчаты, напішыце адрасы. Колькі мы вам павінны?

І в а н і х а. Танька, за што крыўдзіш? Гэта ў вас у горадзе — грошы, грошы... А мы яшчэ па-старому... Павясковаму... Ну, збірайцеся... Машына чакае. *(Выходзіць.)*

З о я. Столькі гадоў, а маладая, прыгожая... Добры муж, значыць.

Падыходзіць Васіль, за ім Сяргей, Дзяніс.

В а с і л ь *(Дзянісу)*. Сумесь нумар пяць... Гэта аўсяная і грачнёвая? Выскачыла!

С я р г е й. Ага! Экзаменуе? Так табе і трэба.

В а с і л ь. Дзяўчаткі, што яшчэ несці?

Л ю д м і л а *(пяшчотна праводзіць рукой па яго шчацэ)*. Адпачні, родны.

Сяргей і Дзяніс з зайздрасцю глядзяць.

П а в е л. А бацькі твае ўзрадаваліся. Заказалі залу ў «Журавінцы»...

З о я *(з абурэннем)*. Ды я... Ды я... Не будзе вяселля!

П а в е л. Я ўжо сказаў — будзе.

Узбуджаная Зоя папраўляе ружжо, хоча перавесіць яго на другое плячо, і раптам ружжо страляе.

Павел карцінна хапаецца за сэрца і прыгожа падае.

З о я *(спалохана)*. Гэй, Паўлік! Я пажартавала.

Т а ц ц я н а *(не адрываючы позірку ад Дзяніса)*. А ён памёр, жартуючы.

Зоя кідаецца да Паўла, тармосіць.

С я р г е й *(змрочна)*. Мы адпомсцім за цябе, таварыш.

З о я *(разгублена)*. Што ж... Доктара!

Т а ц ц я н а *(гэтак жа)*. Паспрабуй пацалаваць.

З о я. Дапаможа?

Т а ц ц я н а. Ва ўсіх легендах толькі так ажыўлялі.

Зоя асцярожна цалуе. Павел абдымае яе, таксама цалуе.

С я р г е й. Няхай бы я... абараніў сваімі грудзямі.

Зоя, адарваўшыся, іншымі вачыма глядзіць на Паўла. Абдымае ружжо, як дзіця, уносіць.

Уваходзяць Д з я н і с і С я р г е й.

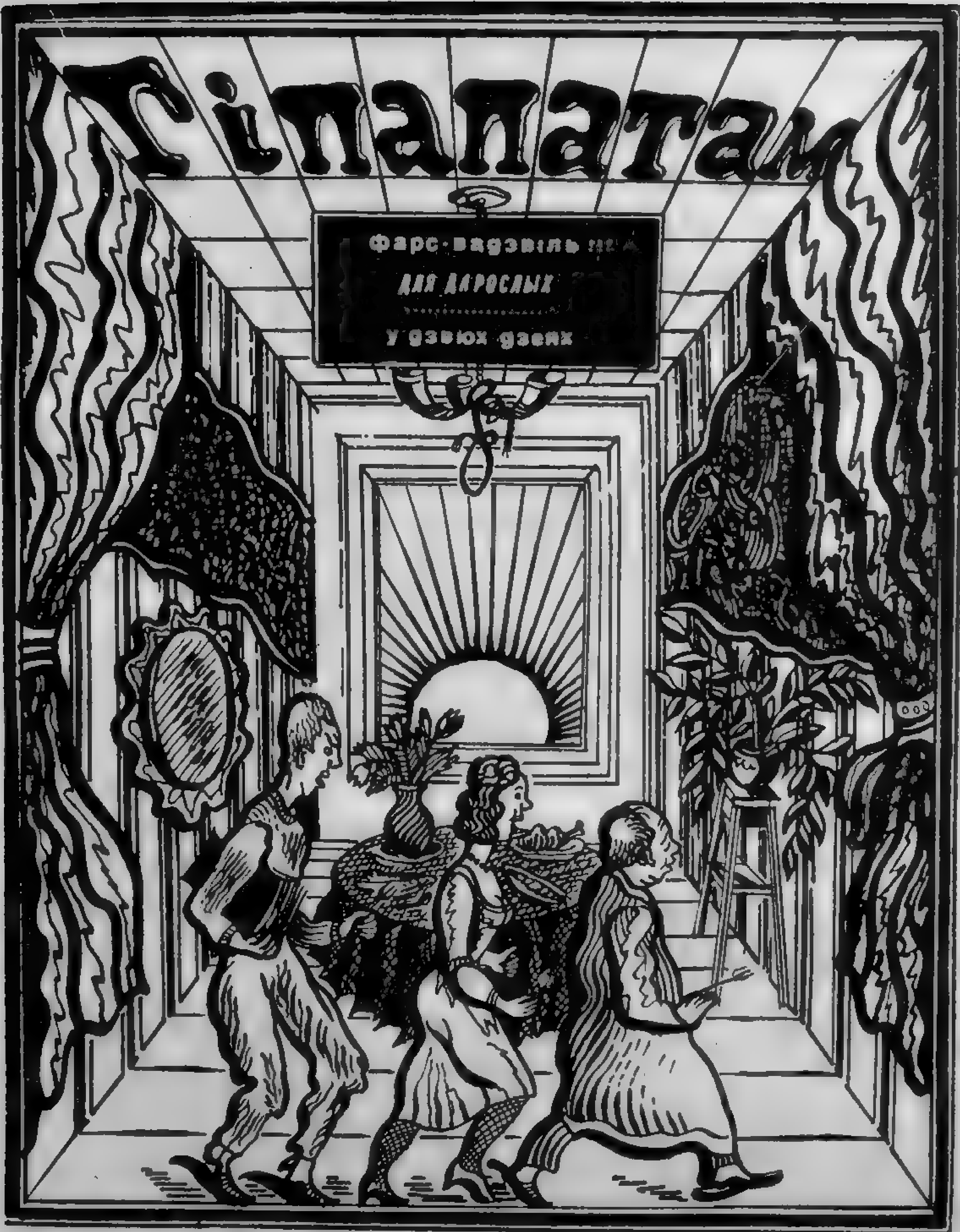
Д з я н і с. Таццяна, паспрабуем другі варыянт.

Т а ц ц я н а. Які ж — цікава?

Д з я н і с. Муж увесь час будзе з вамі.

Т а ц ц я н а *(сумна ўсміхнулася)*. Людміла гаворыць, што закрытая сям'я — гэта шкодна.

Д з я н і с. Таццяна! У нас толькі адно жыццё... Я не сустракаў такіх жанчын... Нават не ўяўляеце. Я не чэмпіён рэспублікі... Але... Вы таксама любіце світанні! Больш, чым гонкі. Я гэта зразумеў. Забірайце дзіця і пераходзьце да маёй мамы... Любыя ўмовы... Я так хачу! І вас прымушу! Нікуды вы не дзенецеся... Вы мая!


Гіпапатам
Фарс-вадэвіль
для дарослых
у дзвюх дзеях

В а с і л ь *(перамoжна)*. Ну, калі ўсё цудоўна закончылася, добра б... па маленькай... Га? *(Раптам асекся, спалохана глядзіць на Людмілу.)*

Л ю д м і л а *(падносіць кулачок да яго носа)*. Бачыў? Гэтым будзеш закусваць. Запрасі сабутэльнікаў на вяселле. *(Цалуе, выходзіць.)*

С я р г е й *(Васілю)*. Што, добра кончылася?

Д з я н і с. Для каго?

Васіль усміхаецца.

С я р г е й. Такая дзеўка! Слухай, чаму яна выбрала цябе?

В а с і л ь. Прыродны адбор.

С я р г е й. Ты ведаеш, што цябе чакае?

В а с і л ь *(заплюшчыўшы вочы)*. Яшчэ б!

С я р г е й. Катарга.

В а с і л ь. Салодкая... *(Расплыўся ва ўсмешцы.)*

С я р г е й *(Дзянісу)*. Давай яго паб'ём. Га?

В а с і л ь. Толькі паспрабуйце. Людку паклічу *(выбягае)*.

С я р г е й *(напявае)*. «И влюбился, как простой мальчуган...» У цябе няма адчування — штосьці ўпусцілі?

Д з я н і с. Дай цыгарэтку.

С я р г е й. Толькі цяпер зразумеў... Штосьці вельмі, вельмі...

Д з я н і с. Добра, што яны нам сустрэліся...

С я р г е й. Што добрага? Сябра страцілі. Я... Ты таксама з носам... Хоць і без насмарку... *(Рэзка скача ўбок, аглядваецца.)*

Д з я н і с. Ты не лічыш, што час паказацца псіхіатру? Пойдзем, сябра.

С я р г е й. Куды?!

Д з я н і с. Шукаць мамантаў...

З а с л о н а.

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

Карціна першая

Трохпакаёвая кватэра ў шматпавярховым доме. Клаўдзія, якая пачала трохі паўнець, прасуе бялізну. Па яе знешняму выгляду можна меркаваць, што яна назаўсёды страціла надзею падабацца мужчынам і мець паклоннікаў. З рукапісам у руцэ выходзіць з пакоя Ігар, высокі, худы, у акулярах. Некаторы час глядзіць на тэлефон, здымае трубку, набірае нумар.

Ігар. Уладзімір Сяргеіч, я вас прасіў завізіраваць... Не разумею чаму?.. Але... Дазвольце, Уладзімір Сярге... *(Павольна апускае трубку, глядзіць на рукапіс.)*

Клаўдзія. Я прыгатавала каву.

Ігар не рэагуе.

Што ён сказаў?

Ігар раптам хутка апранаецца.

Ігар, білеты ў кіно!

Схапіўшы рукапіс, Ігар выбягае. Клаўдзія глядзіць на гадзіннік, бярэ са стала білеты, павольна рве, плача. Званок. Клаўдзія хуценька выцірае слёзы, адчыняе. Уваходзіць Анастасія, маладая, зграбная.

Анастасія. Гуд монін, як кажуць на міжнародных лініях. Дазволіце?

Клаўдзія. Добрай раніцы, Анастасія. Праходзьце.

Анастасія. Клаўдзія, вы не змаглі б пазычыць мне цыбулі? Муж прыйдзе абедаць... Заўсёды нешта забываюся!

Клаўдзія. Калі ласка. *(Працягвае цыбуліну.)*

Анастасія. Дзякую. Прабачце...

Клаўдзія. Што вы!

Анастасія. Дзве гадзіны назад была за тысячу кіламетраў! Адкуль мне ведаць, што дома няма цыбулі? У вас нешта здарылася?

Клаўдзія. Чаму вы так думаеце? Не!

ДЗЕЮЧЫЯ АСОБЫ:

Авяр'ян — ветэрынарны ўрач, пазаштатны лектар, 54 гады.

Анастасія — бортправадніца, яго жонка, 28 год.

Пенелопа — артыстка філармоніі, яго першая жонка, 45 год.

Ігар — загадчык сектарам праблем сям'і, 40 год.

Клаўдзія — бібліятэкар, яго жонка, 34 гады.

Басурманаў — дырэктар інстытута сацыялагічных даследаванняў, 40 год.

лі-небудзь, перад пенсіяй, рашуся. У нас пенсія — у сорак год. Страшна падумаць, што некалькі месяцаў жыла б без палётаў... Вецер падарожжаў гоніць мяне ўдалячынь!

Клаўдзія. Дзетак люблю. А ён — хопіць аднаго! Крыўдна. Мне б ражаць ды ражаць... Другія скардзяцца — там шчыміць, тут баліць... А мне нават няёмка — з дзяцінства нічым не хварэла! Як вы думаеце — чаму ён стаў абыякавым? Куды падзяваліся кветкі, пяшчоты, пацалункі? Я разумею, прайшло восем год, нам не дваццаць. І ўсё ж такі?

Анастасія (*мякка ўсміхаючыся*). У пісанні сказана: калі муж страціў цікавасць — вінавата жанчына. Вы занадта памяркоўная. Такіх... Будзьце бессэнсоўнай, капрызнай, непаслядоўнай! І абавязкова — эмансіпіраванай! Сёння не мае сэнсу залежаць ад мужа. Як сабе хочаце, а я займуся вамі сур'ёзна.

Клаўдзія. Магчыма, у сітуацыі вінаваты кіраўнік. Ігар даўно б абараніўся, але шэф ставіць палкі ў калёсы. Баіцца, што Ігар узначаліць інстытут. Вось чым я жыву. А каханне...

Анастасія (*весела*). Скажыце, ён кусае вас за вуха, жалее?

Клаўдзія. Не прыпомню!

Анастасія. А... (*Гарэзліва нахіляецца да вуха.*)

Клаўдзія (*безнадзейны ўзмах рукі*). Стане прафесарам, акадэмікам... А толку? Як жанчына я абабраная. Жыццё без свят!.. Кожная трэцяя сям'я, як вы ведаеце, разыходзіцца. З трывогай чакаю — няўжо і мы... На ўсё пайду, каб вярнуць Ігара.

Анастасія. Я, здаецца, ведаю, што трэба. Невялікая «культурная рэвалюцыя».

Клаўдзія. О!

Анастасія. Муж растлумачыў бы гэта лепш. Ён урач. Зламаць стэрэатып адносін — звыклы, які механічна паўтараецца.

Анастасія. Група замежных турыстаў ляцела. Бачу, аднаму дрэнна! Прайшла адзін раз, другі — міла ўсміхаецца. Пытаюся, хау а ю? Сэнк ю, ол райт. Але я не першы год працую! Нарэшце прызнаўся: ай філ іл, ай хэв э пэйн ін май хат... Памацала пульс і пахаладзела — валідолам тут не абыдзешся! Добра, што бяру з сабой больш медыкаментаў, чым патрабуе інструкцыя. Зрабіла ўкол. Гляджу, павесялеў. А калі выйшлі з самалёта — купляе велізарны букет руж! Так што ў вас?

Клаўдзія. На жаль, ваш прафесійны вопыт мне не дапаможа. *(Папляваўшы на палец, мацае прас.)*

Анастасія. Астыў?

Клаўдзія. Зараз нагрэецца.

Анастасія. Я пра мужа.

Клаўдзія. Чаму вы... вырашылі?

Анастасія. У вас гэта ў вачах.

Клаўдзія *(не адразу)*. Даўно замужам?

Анастасія. Каля трох год.

Клаўдзія. А мы — восем. У гэтым, Анастасія, уся справа. *(Села, шырока расставіўшы ногі, закурыла, рукамі ўперлася ў калені.)*

Анастасія *(жартуючы)*. Восем год! З адным і тым жа мужчынам?!

Клаўдзія. Вучоныя кажуць, Зямля астывае. А пачуцці, высвятляецца, астываюць хутчэй... Цалкам у рабоце — піша доктарскую. Не да мяне. А! Раней-пазней, самі адчуеце.

Анастасія *(весела)*. Ну, не, са мной гэтага не здарыцца!

Клаўдзія *(уздыхнула)*. Пажывём — убачым.

Анастасія. Мы з мужам не рэгістраваліся. Вечныя палюбоўнікі! Хай кожную хвіліну хвалюецца, што пайду! Трэці год ён дагаджае мне. І кожны раз яму прыходзіцца мяне заваёўваць!

Клаўдзія. А дзіцё?

Анастасія *(пакруціла галавой)*. Можа быць, ка-

спрачаемся. Усё, што ты робіш, для яго міла. Ты — як старэйшая дачка. Акрамя таго — увесь час хвалюецца — могуць увесці! І пасгаянна закаханы. Вопытны ў жыцці, у справах. Раней сяброўкі смяяліся. Зараз зайздросцяць — стабільнасць і ўстойлівасць. Але галоўнае — з ім незвычайна цікава. Дзіўны чалавек! Столькі фантазіі, прагі жыцця! Ён лічыць, што гульня цікавей, багацей, змястоўней рэчаіснасці. Здаецца, прыйшоў. *(Накіроўваецца да выхада.)*

Клаўдзія. Пачакайце! Не трэба!

Анастасія. Мой муж — спецыяліст па няўдалых сем'ях — да яго прыходзяць, звоняць, пішуць... І ўсім дапамагае! Не ведаю як, па Фрэйду або Паўлаву, у кожным выпадку дзейнічае па-новаму, але ён верне вам каханне Ігара. Вось убачыце!

Клаўдзія. Але...

Анастасія. Не хвалюйцеся — самы інтэлігентны чалавек. Зараз вярнуся. *(Выходзіць.)*

Клаўдзія хуценька папраўляе валасы. З'яўляецца Пенелопа, суровая, дзелавая як у адзенні, так і ў паводзінах. У зубах цыгарэта.

Пенелопа. Санстанцыя. Гаспадыня, мышы ёсць? Не? Распішыцеся.

Клаўдзія распісваецца ў блакноце.

І ў суседзей?

Клаўдзія. Не ўяўляю сабе.

Пенелопа. Вось так гаварылі і ў сярэдніія стагоддзі. А потым эпідэміі спусташалі Еўропу... Якое ўражанне ў вас ад суседкі?

Клаўдзія. Самае прыемнае.

Пенелона. Дзіўна! Ладзіць з мужам?

Клаўдзія. Ён на яе моліцца! А чаму вы...

Пенелопа. Скарга — лётае, з садавінай унесла непатрэбных насякомых.

Клаўдзія. Няўжо... Самі пагаварыце...

Пенелопа. У другі раз. Экстранны сход на сан-

К л а ў д з і я. Калі б я была прыгожай...

А н а с т а с і я. Глупства! Няма непрыгожых жанчын — ёсць жанчыны, якія не жадаюць падабацца.

К л а ў д з і я. Каб жанчыне элегантна выглядаць, трэба недзе нешта дастаць або мець час на чаргу — у цырульню, атэлье, магазіны... У мяне ж няма гэтага часу, з раніцы да вечара ў бібліятэцы.

А н а с т а с і я. А мне яшчэ здаецца — жанчына прыгожая тады, калі яе кахаюць. Тады яна свеціцца!.. Колькі мы гутарым, а вы ні разу не ўсміхнуліся. Яшчэ ад Евы: усмешка — найбольш моцная наша зброя.

К л а ў д з і я. Не да ўсмешак.

А н а с т а с і я *(памаўчаўшы)*. Ёсць старажытнае лякарства — прыдбайце палюбоўніка.

К л а ў д з і я *(узняла рукі)*. Ну, ведаеце!..

А н а с т а с і я. Уяўнага. Муж раўнівы?

К л а ў д з і я. Гэтым яго не праймеш. Так упэўнены...

А н а с т а с і я. Ваша памылка. Ёсць у вас такі знаёмы?

Клаўдзія паціскае плячыма.

Тады... папросім майго мужа. У яго адпачынак, і калі я ў палёце, яму сумна.

К л а ў д з і я. Як?! Не, не! І наўрад ці Ігар паверыць, што я захапілася такім... пажылым. Прабачце.

А н а с т а с і я. Пажылым? *(Загадкава ўсміхаючыся.)* Неугамонны!.. Ведаеце, як мы пазнаёміліся? У мяне балеў зуб. Зайду, думаю, у суседні нумар, папрашу лекаў. Прыйшла з балючым зубам, а пайшла з разбітым сэрцам... Я лічу, павінна быць вялікая розніца ва ўзросце. Тады ты для яго цацка! Аб'ект абароны! Мне хлопчыкі кожны дзень прызначаюць спатканні. Але... нецікава! Я раней ведаю, што яны скажуць, што за гэтым будзе далей. І калі што і здараецца, я ўсё роўна вяртаюся да мужа. Аднагодкі рэфлекціруюць. А зрэлыя мужчыны цэняць у жанчыне асобу. Уявіце, мы з мужам ніколі не

Анастасія (*падыгрывае мужу*). Але, Авяр'ян, гэта рэчы непараўнальныя! Мужоў — на кожным вуглу! А гараж...

Авяр'ян. Я не дылетант — урач высокай кваліфікацыі. За сваю работу — а работа гэта архіцяжкая, гэта вам не быка на ногі паставіць — павінен атрымаць узнагароду.

Клаўдзія. Вельмі шкада, але ў гарвыканкоме я нікога не ведаю.

Авяр'ян (*памаўчаўшы, засмучана*). Добра. Я стану́люся вашым «палюбоўнікам», а вы ўладкоўваеце мне падпіску на Сямёна Дуба.

Клаўдзія. А хто гэта? Я звязана з тэхнічнай літаратурай.

Анастасія. О, сёння гэта самы модны паэт! «Я кахала яго пры месяцы...» Талент! Кажуць, пасля Еўтушэнкі ў нас падобны не з'яўляўся.

Клаўдзія. Сорамна прызнацца, але ў кніжным у мяне таксама няма знаёмства.

Авяр'ян (*з дакорам глядзіць на жонку, г. зн. чаму ўцягнула мяне ў гэту невыгодную справу... Без надзеі, да Клаўдзіі*). У вашага мужа ёсць дублёнка?

Клаўдзія. Так, нам прывезлі.

Авяр'ян. Цікава. Пакажыце.

Клаўдзія адкрывае шафу.

(*Хутка аціаніўшы.*) Купляю.

Клаўдзія. Але мы не збіраліся яе прадаваць!

Авяр'ян. Муж ці дублёнка? Выбірайце.

Клаўдзія вагаецца. Авяр'ян накіроўваецца да дзвярэй.

Анастасія. Татачка, а нельга што-небудзь іншае?

Авяр'ян. Нельга! Я рызыкую сваім жыццём — дарэчы, трэба зайсці ў дзяржстрах,— сваю рэпутацыю... Хто пойдзе да мяне лячыцца, калі я нават не змагу вяр-

станцыі. Хто ж завёз ліхаманку?.. Прывітанне! *(Выходзіць.)*

Вяртаецца А н а с т а с і я з кнігай у руках, за ёй следам А в я р ’ я н А н т о н а в і ч, пажылы, буйны, але імпазантны, модна апрануты, з добра пастаўленым голасам.

А н а с т а с і я. Знаёмцеся, Авяр’ян Антоныч.

К л а ў д з і я. Клаўдзія.

Не звярнуўшы на Клаўдзію ўвагі, Авяр’ян кіўнуў, нібы гутарка ішла пра абмен кватэры, абыякава стаў аглядаць усё навокал.

А н а с т а с і я. Муж адразу паставіў дыягназ і згадзіўся дапамагчы.

К л а ў д з і я *(саромячыся)*. Не ведаю, як вас аддзячыць.

А в я р ’ я н. Пакіньце. Гэта мой прафесійны абавязак.

А н а с т а с і я. Я гаварыла, Авяр’ян — урач, ветэрынар. Але людзі — яго хобі.

А в я р ’ я н. Дзе запасны выхад?

К л а ў д з і я. У нас няма.

А в я р ’ я н. У такім выпадку пакладзіце на балкон лесвіцу з вяровак.

А н а с т а с і я. Пяты паверх!

А в я р ’ я н. Жыццё даецца чалавеку толькі раз. Таму і рызыкуюць... *(Аглядвае кватэру.)* Тэлефон? Добра: нуль-два — міліцыя, нуль-тры — «Скорая»... *(Накіроўваецца да акна, становіцца ля сцяны.)* Вуліца з гэтага акна прастрэльваецца?.. Я хацеў сказаць — праглядваецца?

К л а ў д з і я. Так, так.

А в я р ’ я н *(уважліва глядзіць на Клаўдзію)*. Ложак — там?

Клаўдзія ківае. Авяр’ян рулеткай вымярае даўжыню. Закончыў агляд.

Мае ўмовы — я вылечваю вашага мужа. Вы — выкарыстоўваеце сувязі і знаёмства і дабіваецеся для мяне ў гарвыканкоме месца пад гараж.

Карціна другая

На нашых вачах каля люстэрка Клаўдзія пераапранаецца, робіць прычоску, перыядычна зазіраючы ў кнігу і да нечага прыслухоўваючыся.
Ігар, у тонкіх трыкатажных штанах з вытаркнутымі каленкамі, заняты праўкай рукапісу, вушы закладзены ватай.
Недзе за сцяной перыядычна чуецца гучны і працяглы стогн, нібы крычыць паранены звер, далятае шум мэблі, якую варочаюць.

Клаўдзія. Зноў!

Ігар не рэагуе.

Чуеш?

Ігар папраўляе тэкст. Клаўдзія падыходзіць, паляпвае яго па руцэ. Ігар дастае з вушэй вату, глядзіць запытальна.

Чалавек стогне! Паранены ці хворы!

Ігар *(прыслухаўся)*. Рыкае. Нібы зубр.

Клаўдзія. Як ты можаш?! Ігар!

Ігар. А што я павінен? *(Папраўляе тэкст.)*

Клаўдзія. Пайсці і даведацца. Калі трэба — дапамагчы.

Ігар. Лезці не ў сваю справу... А ці зручна гэта?

Клаўдзія. Я сама пайду і спытаю яго.

Ігар. Калі ласка, пакінь непатрэбную рамантыку. Здаровы як бык. Яму б рэйкі гнуць.

Клаўдзія. За сцяной, можа, памірае чалавек, а ты...

Ігар. Ёсць тэлефон: 03.

Клаўдзія. Я ведала, што ты чэрствы, нячулы. Але не думала, што да такой ступені!

Ігар. Хутчэй за ўсё пасварыўся з жонкай. Я зайду, пачну пытацца... Пашле далей. Мы незнаёмыя.

Клаўдзія. Па-твойму, каб дапамагчы чалавеку, трэба быць з ім знаёмым?

Ігар. Я нават не ведаю, як яго завуць. *(Паглыбляецца ў рукапіс. Зноў чуецца стогн-рыканне.)*

нуць вам мужа? Акрамя таго, я ахвярую сваім адпачынкам. Калі мы станем «палюбоўнікамі»...

Клаўдзія (*папраўляе*). Фіктыўнымі палюбоўнікамі.

Авяр'ян. Магчыма, гэтым справа і абмяжуецца.

Клаўдзія. Магчыма?!

Авяр'ян. Нічога не магу сказаць загадзя. Гэта той выпадак, калі мэта апраўдвае сродкі. Або, вы лічыце,— лепш назаўсёды страціць каханага чалавека?

Клаўдзія (*жадаючы спыніць рызыкоўную размову*). Хацелася б ведаць — вы ўпэўнены ў поспеху?

Авяр'ян. На дзевяноста два і шэсць дзесятых працэнта. Такі вынік за мінулы год. Гэта сярод людзей. Сярод жывёлы — вышэй.

Клаўдзія. Дзевяноста два і шэсць дзесятых?.. Я згодна!

Авяр'ян. У працэсе эксперымента ад супрацоўнікаў я патрабую безумоўнага падпарадкавання, жалезнай дысцыпліны.

Клаўдзія. Я не зусім уяўляю...

Авяр'ян. Каму гэта патрэбна — мне або вам?

Клаўдзія. Так, вы правыя.

Авяр'ян. Са сцэнарыем я вас пазнаёмлю. Лячэнне мужа пачынаем заўтра, дваццаць трэцяга, у восем раніцы. (*Паглядзеў на гадзіннік.*) Зверым гадзіннікі — трынаццаць гадзін сем хвілін.

Павярнуўшыся, Авяр'ян выходзіць. Анастасія выходзіць за мужам, пакінуўшы на стале кнігу.

Анастасія. О'кэй! Цяпер я спакойна — муж уладкаваны, гарачага з'ясі... Шчаслівага палёту!

Клаўдзія (*раскрывае кнігу*). «Сто хвілін для хараства і здароўя».

як. Авяр'ян выпівае.) Вяртаюся раніцай з камандзіроўкі — чытаў лекцыю «Як пазбегнуць разводу»,— запіска: «Прабач, пакахала іншага...»

Клаўдзія. Я згатую каву. Або чаю?

Авяр'ян. Не трэба пераводзіць харч. Пайду! Назаўсёды! Навошта жыць, калі табе здрадзіў самы блізкі чалавек? Я больш нікому не веру.

Ігар. Вам бы — працай...

Авяр'ян. Што вы! Пакінуты, усімі забыты...

Клаўдзія. Гэта пройдзе. Вы яшчэ сустрэнеце жанчыну, пакахаеце... *(Пяшчотна пагладзіла яго руку.)*

Авяр'ян *(паглядзеў на яе ўважліва)*. Позна пачынаць. Зноў кветкі, сустрэчы, хваляванні?.. Мне ўжо не трыццаць і нават не сорак...

Клаўдзія. А ці для мужчыны гэта ўзрост? Вы цудоўна выглядаеце! Паважны, імпазантны...

Авяр'ян. Мой канёк — маральна-этычныя... *(Горка ўсміхнуўся.)* Як можна чытаць пра сям'ю, калі ўласную... А быў — лепшым лектарам раёна! Кумірам моладзі! Калі Авяр'ян Антоныч — гэта я — чытаў пра сяброўства і каханне, дзяўчаты з суседніх гарадоў прыязджалі... Слухалі, стаіўшы дыханне, са слязьмі на вачах... Аўтографы! Сік транзіт глорыя мундзі, таварышы.

Клаўдзія. Што вы! У вас яшчэ ўсё наперадзе!

Авяр'ян. А я гавару — так праходзіць зямная слава!.. Сярод белага дня, на вачах ва ўсіх — чужую жонку... Нягоднік! Успомніце мае слова — ён яе кіне. Пагуляе і пакіне, блудніцу вавілонскую. Пенелопа! А жаніўся, спадзяваўся: калі Пенелопа, то будзе вернай...

Клаўдзія. Яшчэ каньяку?

Авяр'ян. Для смеласці. Не кожны дзень адбываецца самазабойства. У самураяў гэта проста. *(Ігар налівае. Авяр'ян выпіў, зацягнуў пятлю тужэй.)* Бывайце, добрыя людзі. Вы апошнія, з кім я размаўляю на гэтым свеце... *(Паглядзеў некуды ўгару.)* Як там прымуць? А... Што б

Клаўдзія. Пойдзеш?

Ігар. Злітуйся — дай папрацаваць. Калі заўтра я не здам рукапіс машыністцы, на сімпозіуме мне няма чаго будзе рабіць. І Басурманаў узрадуецца!

Клаўдзія. Дысертацыя даражэй за чалавека! Я даўно заўважала — калі б са мной нешта здарылася...

Ігар. Клаўдзія!

Клаўдзія. Пойдзеш?

Ігар цяжка ўздыхае, але не рухаецца з месца.

Добра, пайду адна.

Як на подзвіг, на вялікую справу ідзе Клаўдзія з высока ўзнятай галавой. Ігар працягвае работу над рукапісам. Раптам чуецца жахлівы жаночы крык. Ігар выбягае, і праз нейкі час яны ўводзяць у кватэру Авяр'яна, апранутага ў піжаму і шлёпанцы на босую нагу. На яго шыі матлялася пятля, зрэзаная Ігарам. Госця пасадзілі ў крэсла, падалі яму ваду. Авяр'ян адштурхоўвае шклянку, вада разліваецца.

Авяр'ян. Гэта фінал, таварышы, канец... «Ямщик, не гони лошадей, мне некуда больше спешить...» Хто вы? Чаму перашкодзілі? Я буду скардзіцца!

Ігар. Супакойцеся, калі ласка.

Клаўдзія. Ігар, каньяку!

Ігар налівае ў шклянку каньяк, госць залпам выпівае.

Вы, можа, жадаеце прылегчы?

Авяр'ян *(не адказвае)*. Як яна магла! Як магла! І на каго паквапілася? Заезджы рэжысёр... Ну і што — мэтр, народны!..

Клаўдзія. Расшпіліце каўнер, будзе зручней. *(Робіць спробу зняць пятлю з шыі Авяр'яна, ён не дазваляе.)*

Авяр'ян. Ах, Пенелопа!.. Няўдзячная! Кім ты была да мяне? Выкарыстаў сувязі, знаёмствы... «Я вас любил так искренне, так нежно...» І ўсё — ушчэнт... *(Паглядвае на пустую шклянку. Ігар спяшаецца наліць кань-*

Авяр'ян. Не, не, не настойвайце.

Клаўдзія. Я прашу, вельмі. Муж піша доктарскую, няма з кім словам перакінуцца.

Авяр'ян. Паверце, таварышы, гэта не трэба. Раней-пазней...

Клаўдзія. А пакуль заставайцеся. Ну хто вам будзе гатаваць, мыць?

Авяр'ян (*паглядзеў на Ігара, пільна на Клаўдзію*). Ну, раз вы настойваеце... Толькі на адну ноч! Па руках?

Клаўдзія (*узрадавалася*). Так, так, безумоўна!

Авяр'ян. Эх, Пенелопа, няверная! Карцішкі ёсць? Хачу адпачыць...

Карціна трэцяя

Прайшло некалькі дзён. На сценах з'явіліся бадзёрыя лозунгі і транспаранты з вядомымі ісцінамі — «Берагчы здароўе», «Захоўваць добры настрой», «Верыць у светлае будучае».

Клаўдзія, прыгожа апранутая, з моднай прычоскай, накрывае на стол. Ігар, у шкарпэтках, у тым самым трыкатажным касцюме, выходзіць з суседняга пакоя.

Ігар. Халат згубіў. Ты не бачыла?

Клаўдзія. У Авяр'яна Антоныча.

Ігар (*заўважае кветкі на століку*). Адкуль гэты венік?

Клаўдзія (*сарамліва*). Падарунак.

Ігар (*шукае*). Дзе шлёпанцы?

Клаўдзія. Ты што, не можаш купіць іншыя?

Ігар. Іншыя? А чаму б яму не купіць іншыя?!

Клаўдзія. Ён госць.

Ігар. Ці не занадта ён гасцюе? (*Звяртае ўвагу на яе вопратку.*) Ці мы некуды збіраемся?

Клаўдзія. Авяр'ян Антоныч запрасіў у філармонію.

Ігар сядае да стала, спяшаючыся есці.

Ігар!

я хацеў пажадаць народу? *(Зірнуў на канец пятлі.)* Коратка абрэзалі.

Клаўдзія *(нягучна)*. Нельга яго адпускаць!

Ігар. А што рабіць?

Клаўдзія. Падумай! Няхай пабудзе ў нас. Пакой Аліка вольны.

Авяр'ян імкнецца ўстаць.

Не спяшайцеся.

Авяр'ян. Не, не, я павінен... Вам не зразумець.

Клаўдзія. Чаму ж? У Ігара на рабоце непрыемнасці большыя, чым у вас!

Авяр'ян. Так?

Ігар. Я загадваю сектарам праблем сям'і...

Авяр'ян *(з надзеяй)*. Праўда?! Вы вернеце Пенелопу?

Ігар. Я тэарэтык. Але сямейныя непарадкі мне знаёмыя. Такіх выпадкаў у практыцы сацыёлагаў — мноства! Пайшла жонка, у нейкім родзе катастрофа...

Авяр'ян. У нейкім родзе?!

Ігар. Мой шэф Басурманаў наогул разводы лічыць з'явай нармальнай.

Авяр'ян. Басурманаў? Раскошнае прозвішча!

Ігар. На яго думку, развод — гэта натуральны адбор... Дэмагог! Маніць у вочы, усміхаецца... А ты стаіш, як дурань, і не ведаеш, што сказаць... *(Разводзіць рукамі.)*

Авяр'ян *(уважліва выслухаў)*. Ну як можна параўноўваць? У чалавека гора!

Ігар. Прабачце, але я лічу — Басурманавы для грамадства больш небяспечныя, чым ваш рэжысёр.

Авяр'ян. Сыты галоднага не разумее. Пайду. Гэта лепш рабіць дома. Інакш не будуць запрашаць у госці.

Ігар. Авяр'ян Антоныч, прапаную вам застацца ў нас. Разам будзе весялей.

А в я р ' я н *(сярдзіта)*. На Захадзе я не змог бы. Мне ежу сапраўдную. Вадою мужык сыты не будзе.

К л а ў д з і я *(пявуча)*. Мяняць, мяняць трэба погляды на стравы. *(Ставіць на стол каструлю.)* Паглядзім, як вам спадабаецца смажаніна. Палову дня варажыла, але, здаецца, удалося на славу!

А в я р ' я н *(пахмурна)*. Мяса не прыгарэла?

К л а ў д з і я. Ну, што вы! *(Падкладвае на талерку.)*

А в я р ' я н. Цвёрдае?

К л а ў д з і я. На кірмашы папрасіла самы мяккі кавалак.

А в я р ' я н. Спецый дастаткова?

К л а ў д з і я. Можаце паспрабаваць і пераканацца.

Авяр'ян есць мяса, раптам перастае жаваць, вочы шырока раскрытыя. Клаўдзія абмерла. Ігар глядзіць праз акуляры.

А в я р ' я н. На чым вы гатавалі?

К л а ў д з і я. Мне з вёскі прыслалі тлушч, вельмі добры.

А в я р ' я н. Свіны?

К л а ў д з і я. Так.

А в я р ' я н *(кідае нож і вілку)*. Я гаварыў! Я прасіў — ні кроплі свінога!..

І г а р. Ці вы — мусульманін?

А в я р ' я н. Пры чым тут... Мой арганізм не можа ўжываць свініну! З дзяцінства! Няўжо цяжка запомніць? Таварышы!

К л а ў д з і я. Я зараз хуценька што-небудзь прыгатую.

А в я р ' я н *(устае)*. Не трэба. Апетыт безнадзейна знік. *(Выходзіць з-за стала, накіроўваецца ў пакой, грукнуўшы дзвярыма.)*

Клаўдзія ціхенька ўсхліпвае. Ігар маўчыць, жалвакі ходзяць, калені ўздрыгваюць.

І г а р. Я хачу ведаць — да якога часу гэта будзе працягвацца!

І г а р. У мяне няма часу! Я ў страшэнным цэйтноце!

К л а ў д з і я. Але нельга ж...

І г а р *(кінуў лыжку)*. Гадзінамі ў туалеце! Няўжо няма іншага месца чытаць часопісы?

К л а ў д з і я *(ласкава)*. Авяр'ян Антоныч! Абед на стале.

І г а р. Я хачу ведаць, калі гэты асьміног, гэты спрут нас пакіне! *(Паказвае на сцены.)* Не дом — агіткватэра!

К л а ў д з і я. Цішэй! Няўжо табе цяжка зразумець яго стан? Патрэбен час, каб ён апрытомнеў.

І г а р. І ўвесь гэты час ён будзе тут?!

К л а ў д з і я. А ты хочаш, каб ён стаў самазабойцам?

І г а р. Я ўжо нічога не хачу.

Уваходзіць А в я р ' я н у халаце, шлёпанцах Ігара.

К л а ў д з і я *(ласкава)*. Калісьці мая мама, Авяр'ян Антоныч, навучыла мяне варыць курыны суп па-французску. І сёння я вырашыла...

А в я р ' я н *(незадаволена)*. Як — зноў суп?

К л а ў д з і я. А вы пакаштуйце!

А в я р ' я н. Учора суп, сёння суп... Таварышы, колькі можна? Я здаровы мужчына! Гатуйце мне капусту, боршч, харчо, нарэшце...

К л а ў д з і я. Цудоўна, заўтра зварым капусту.

А в я р ' я н *(Ігару)*. Чаму не выпусцілі чарговую сценгазету?

І г а р *(папярхнуўшыся)*. Я заняты, пагаліцца няма калі!

А в я р ' я н. Калі хочаш, усё можна паспець. Гімнастыку рабілі? *(Усе маўчаць.)* Ану, за мною.

Авяр'ян, за ім Ігар, Клаўдзія абягаюць вакол стала некалькі разоў, уздымаюць рукі ў бакі, угару, вяртаюцца на свае месцы. Авяр'ян сядае за стол, водзіць лыжкай па талерцы, неахвотна глытае некалькі лыжак супу.

К л а ў д з і я. Згадзіцеся, смачна?

огул... *(Гучна, для Ігара.)* Гляджу на вас, Клаўдзія, і здзіўляюся! Як вы, тонкая, рамантычная, выйшлі за такога...

Клаўдзія *(усміхнулася)*. Што значыць — «такога»? *(Прыбірае са стала.)*

Авяр'ян. Справа не ў камплекцыі. Каля вас ён духоўна не мантыруецца... Статная, прыгожая, увасабленне жаноцкасці, пяшчоты, кахання, нарэшце... Клаўдзія, нашто вам гэты сухар, ахвяра НТР? Патрэбен іншы!

Улятае Ігар, вылупіўшы вочы, глядзіць на Авяр'яна.

Авяр'ян *(спакойна)*. Забыліся на аловак? Ён на стале. *(Клаўдзіі.)* Даўно хачу пагаварыць з вамі. Адыдзем на кухню.

Ігар вяртаецца ў кабінет.

Клаўдзія *(таксама наблізілася да дзвярэй кабінета)*. Мы не перашкаджаем. Калі муж працуе, ён нічога не чуе.

Авяр'ян. Вам так ідзе гэта сукенка...

Клаўдзія. Праўда? А Ігар даўно не заўважае абноўку.

Авяр'ян. Клаўдзія, вам патрэбен сябра, які разумеў бы вас.

Клаўдзія *(уздыхае)*. Хвароба стагоддзя — некамунікабельнасць!

Авяр'ян. Глупства! Як вы думаеце — чаму я прымушаў вас пакутаваць гэтыя дні?

Клаўдзія. Прымушалі пакутаваць? Не заўважыла!

Ігар перастаў правіць тэкст, слухае.

Авяр'ян. Гэта была... праверка. І зараз я зразумеў — вы ідэальная жанчына... А кухарка! У «Арагві» так не гатуюць! Соус, прыгатаваны ўчора...

Клаўдзія. Спадабалася? Вы ж адмовіліся.

К л а ў д з і я. Цішэй, прашу цябе!

І г а р. Ёсць кафэ, рэстараны... Не падабаецца — свет вялікі!

К л а ў д з і я. Ты забыўся? Мы дасталі яго з пятлі!

І г а р. Я заваліў работу! Басурманаў толькі і чакае, каб ад мяне пазбавіцца!.. Няхай ідзе!

К л а ў д з і я. У адзіноту? Яшчэ трошкі, і ён стане на ногі.

І г а р. Я бачу — табе падабаецца яго песціць!

К л а ў д з і я. А чаму б і не? Мы павінны ганарыцца, што выратавалі чалавеку жыццё.

І г а р. Дымам уся кватэра прапахла. З мяне хопіць!

З'яўляецца А в я р ' я н.

А в я р ' я н. Ігар Міхалыч, хачу зрабіць заўвагу. Вы ўвесь час сядзіце дома. Справа не ў тым, што гэта нервуе тых, хто побач з вамі. Вам гэта шкодзіць.

І г а р. У мяне работа.

А в я р ' я н. Адгаворкі! Скажыце проста — славянская лянота!.. У вашы гады я лётаў, ніхто не бачыў, каб я сядзеў на адным месцы!

І г а р. Пайду да машыністкі — разамнуся.

А в я р ' я н. Ігар Міхалыч, па-сяброўску. Купіце «Неделю» і цыгарэт. Калі ласка.

І г а р *(пасля паўзы)*. А... якіх вам?

А в я р ' я н *(з дакорам)*. Пара ведаць — я куру «Апал» або «БТ».

І г а р. Тут такіх няма.

А в я р ' я н. У цэнтры павінны быць. Або ў аэрапорце. Вельмі прашу.

К л а ў д з і я *(нягучна)*. І, калі ласка, бутэльку рому. Для Авяр'яна Антоныча. *(Малітоўна глядзіць на Ігара, баючыся, што той адмовіцца.)*

І г а р. Добра. Дачытаю тэкст. *(Накіроўваецца ў суседні пакой, грукнуўшы дзвярыма.)*

А в я р ' я н. Ці можна так грукаць? Хлапчук! І на-

Ігар шукае цяжкі прадмет, хапае прас, улятае ў залу, часта дыхае.
Клаўдзія адскочыла ад Авяр'яна, паправіла валасы.

А в я р ' я н. ...такім чынам, падзеі ў Паўднёва-Усходняй Азіі паказваюць, што агрэсар... *(Ігару.)* Вы што жадаеце прасаваць?

Ігар прыпячатвае прасам стол.

А в я р ' я н *(незадаволена, не глянуўшы на Ігара)*. Таварышы! Каму нецікава — прашу пакінуць залу.

І г а р вяртаецца ў кабінет.

К л а ў д з і я *(Авяр'яну)*. Не звяртайце ўвагі. Напэўна, у рукапісе шмат апячатак. *(Уся ў марах.)* Як правільна вы гаворыце.

А в я р ' я н. Хто вінаваты ў гэтым? Мы, мужчыны. Няведанне элементарных рэчаў, няўменне ўзрушыць жанчыну...

Ігар падняў крэсла, з грукатам паставіў.

К л а ў д з і я. Ігар, калі працуе, часам нервуецца.

А в я р ' я н. Ёсць вобласць жыцця, якая існуе, важная для чалавека, а мы робім выгляд, нібы нічога гэтага няма, па-фарысейску заплюшчваем вочы.

І г а р *(бярэ часопіс, спехам гартае)*. Так. Вось!

К л а ў д з і я. Я чытала ў «Здоровье»...

А в я р ' я н. «Здоровье»? Гэта для школьнікаў. Я разумею — не трэба з полу рабіць культ. Але ігнараваць гэта найважнейшае звяно жыцця чалавека — сама менш неразумна. Добра, што я сустрэўся на вашым шляху — раскажу, азнаёмлю... А іншыя жанчыны? Уяўляеце, колькі трагедый?

Уваходзіць І г а р з часопісам.

І г а р *(Клаўдзіі)*. Табе цікава? Я пісаў пра гэта!

К л а ў д з і я *(Авяр'яну)*. Калі б вы толькі ведалі — як вы маеце рацыю...

А в я р ' я н *(паглядзеў на яе пільна)*. Клаўдзія, мо-

Авяр'ян.Kураня — ежа багоў!

Клаўдзія. А вось Ігар да ежы абыякавы.

Авяр'ян. Вы — як бальзам. Рыжскі. Ці ёсць на свеце больш цікавая жанчына?.. За гэтыя дні, што дыхаў з вамі адным паветрам... Прабачце, што кажу блытана... Я ўяўляю вас ціхай бухтаю, дзе мая спакутаваная ў жыццёвых бурах душа зможа залячыць, залатаць прабоіны... Але спатрэбіцца яшчэ адно намаганне, апошні крок, каб я цалкам вярнуўся да жыцця, зноў стаў чытаць лекцыі.

Ігар падыходзіць да дзвярэй, слухае.

Клаўдзія. Пра што вы, Авяр'ян Антоныч?

Авяр'ян. Я разумею — старамодны. Сёння маладыя так не гавораць... Яны не могуць гаварыць узвышаныя словы... З даўніх часоў вядома — мужчына любіць вачамі, а жанчына — вушамі. Калі мужчына не гаворыць ласкавых слоў...

Клаўдзія *(сумна)*. Або гаворыць іх мала...

Ігар. Правільна! Я пісаў пра гэта... *(Шукае ў часопісе артыкул.)*

Авяр'ян *(прыладжваецца нібы на трыбуне)*. З другога боку, таварышы, што маладыя ведаюць пра каханне? *(З натхненнем, нібы ў залу.)* А яшчэ дзве тысячы гадоў назад старажытныя індусы пра каханне ведалі болей, чым сённяшнія юнцы, якія скончылі ВНУ. Хто з маладых ведае, што жанчыну раней, можа быць, з раніцы, трэба рыхтаваць да святога часу кахання?! *(Імітацыя гучнага пацалунка.)*

Клаўдзія. О!

Авяр'ян. Мы ханжы, таварышы. Прыкрываючыся паняццем «непрыстойнасць», наклаўшы табу на жыццёвыя рэчы, мы прыйшлі да таго, што ў нас самыя халодныя жанчыны. Акрамя Антарктыды! *(Зноў імітацыя пацалунка.)*

Клаўдзія. О!

Клаўдзія. Авяр'ян Антоныч, спынім гэту размову. Вы мне сімпатычны — «Но я другому отдана и буду век ему верна».

Ігар (*радуючыся*). Маладзец! Вось гэта жонка!

Клаўдзія. Вы засмуціліся? Я магу стаць... вашай палюбоўніцай. Але не больш гэтага.

Клаўдзія заплюшчыла вочы, пакруціла галавой — як далёка зайшла! Але Авяр'ян ледзь бачна кіўнуў ёй і паказаў «на вялікі», г. зн. выдатна, так трымаць.

Ігар (*ускочыў, пашчыпвае сябе, каб пераканацца, што не спіць*). Або жыццё — абсурд, або я звар'яцеў...

Авяр'ян. Станьце маёй законнай. Усё або нічога.

Клаўдзія. Развод — такая цяганіна... Ігар ніколі не згадзіцца.

Авяр'ян. Калі вораг не здаецца.

Клаўдзія. Не, не!

Авяр'ян (*памаўчаўшы*). Так! Гэта канчаткова?

Клаўдзія (*цяжка ўздыхнуўшы*). Так.

Ігар (*радасна*). Ага! З'елі? Знайшоўся мне — Цэзар! Прыйшоў, убачыў, перамог...

Авяр'ян. Хвіліначку, зараз вярнуся. (*Выходзіць.*)

Ігар. Што ты сабе дазваляеш? Як ты сябе паводзіш?!

Клаўдзія, нібыта ўсхваляваная размовай з Авяр'янам, ходзіць па пакоі і быццам не чуе Ігара, расціраючы скроні.

Клаўдзія (*пра сябе*). Што рабіць? Што рабіць?

Ігар. Гэты шызафрэнік — няхай! Але ты?!

Клаўдзія. Што рабіць? Што рабіць?

Ігар. Клаўдзія!.. Ці ты гэта?!

Тая ж рэакцыя Клаўдзіі. Вяртаецца Авяр'ян з пятлёй з вяроўкі, надзявае сабе на шыю, глядзіць на люстру, прысоўвае стол.

Клаўдзія. Што вы думаеце рабіць?!

Авяр'ян (*узлез на стол*). У маёй смерці, таварышы, прашу нікога не абвінавачваць. (*Замацоўвае канец вяроўкі за люстру.*) Вытрымае, як вы думаеце?

Ігар. Бедлам!

Клаўдзія. Не рабіце гэтага! Зараз маладзік.

Авяр'ян. Патрымайце, калі ласка, стол. Хістаецца. Можна раней часу шыю зламаць.

Клаўдзія. Вы сур'ёзна жадаеце?..

Авяр'ян. Падаравалі глыток паветра, паказалі, якім цудоўным магло б стаць жыццё... Каб бальней было пайсці...

Клаўдзія. Узважце добра!

Авяр'ян. «Пусть камнем надгробным ляжет на жизни моей любовь...» Для чаго жыць, таварышы, калі ідэал недасягальны?

Клаўдзія. Не спяшайцеся.

Авяр'ян. Рэчы пашліце дзеду, у вёску. Ды пазваніце ў таварыства — лекцыю на мясакамбінаце я фізічна не змагу прачытаць.

Клаўдзія. Божачка! Ігар, пакінь рукапіс, дапамажы! Не чуе.

Засунуўшы рукі ў кішэні, выцягнуўшы ногі, Ігар пазірае з агідлівым выразам твару.

Авяр'ян. Гіну, кахаючы! *(Імкнецца саскочыць, боўтае нагой у паветры.)*

Клаўдзія. Дайце мне час падумаць!

Авяр'ян. «Как соломинкой пьешь мою душу...» А час працуе супраць мяне. Узрост!

Клаўдзія. Вы яшчэ сустрэнеце каханую жанчыну!

Авяр'ян. Ніколі! Я адналюб! Грубая вяроўка, можна падрапаць... *(Закладвае насоўку.)* Апошні раз — так ці не? Я чалавек, што перанёс траўму! Ах, не? Скачу!

Клаўдзія. Пачакайце, нельга ж так, адразу...

Ігар. Няхай скача!

Авяр'ян. Пахавайце мяне, таварышы, сціпла, без музыкі... І хоць бы раз у год — кветкі на магілу... Хрызантэмы, любімыя... Скачу на слове «пуск». Пяць, чатыры, тры, два...

Клаўдзія. Хоць у нас з Ігарам рыбіна каханне, падумайце, як жа я яго пакіну...

Авяр'ян. Знайшоўся хлопчык! Дарослы мужык, не загіне! Ведаеце, колькі адзінокіх жанчын!

Клаўдзія. Можа, я яшчэ не пакахала вас?

Авяр'ян. Глупства! Апетыт за сталом прыходзіць.

Клаўдзія. Ну, як жа — пры жывым мужу!

Авяр'ян. Іменна пры жывым гэта трэба рабіць. Калі б ён патануў у ваннай, я б не вырашыў...

Ігар (*выходзіць у кабінет, гартае рукапіс*). Ён парушае ўсе правілы, усе нормы... Не ўкладваецца!

Авяр'ян (*нягучна*). Што ж вы цягнеце?

Клаўдзія (*паціскае плячыма*). Не магу — яму будзе балюча.

Авяр'ян (*разумеючы*). Успомніце бяссонныя ночы, смутак...

Вяртаецца Ігар з рукапісам, сядае, праглядвае і часам пазірае на Авяр'яна.

Клаўдзія. Я не магу з гэтым згадзіцца!..

Авяр'ян. Таварышы, якія мы не сучасныя! Зразумейце, дзеці нашы будуць смяяцца над тым, як мы жылі! Усё! Арыведэрчы, Рома!.. (*Збіраецца саскочыць.*)

Клаўдзія. Чакайце!

Авяр'ян. Колькі лекцый не паспеў прачытаць! Колькі юных сэрцаў не запаліў!.. Так ці не?!

Клаўдзія. Божа мой! Калі б Ігар так мяне кахаў! Так...

Авяр'ян. Ну, вось, разумныя людзі заўсёды могуць дамовіцца. «Свеча горела на столе, свеча горела...» (*Здымае пятлю з шыі, адкідвае ўбок, злазіць са стала, абдымае Клаўдзію.*)

Ігар (*адлучана*). Клаўдзія?! (*Накіроўваецца да выхада.*)

Авяр'ян (*адарваў галаву ад Клаўдзіі*). Ігар Міхалыч, не забудзьцеся на цыгарэты! (*Зноў прыціскаецца да жанчыны.*)

Клаўдзія спрабуе павялічыць прамежак паміж імі, злуе, але Аўяр'ян трымае яе ўпэўнена.

І г а р *(адчыняе дзверы)*. Ідзіце, калі ласка, адсюль!

А в я р ' я н. Позна, дружа! *(Клаўдзіі.)* У тым пакоі, мой сябра, пагаворым пра дзіўныя бакі кахання.

І г а р. Тады пайду я! *(Спяшаючыся, апранаецца. Схапіўшы рукапіс, выскоквае з кватэры.)*

А в я р ' я н *(наўздагон)*. «Неделю» купіце!

К л а ў д з і я. Здаецца, перагнулі... Бачылі, з якім тварам ён пайшоў?

А в я р ' я н *(уздыхнуў)*. Як кожная аперацыя, гэта не можа не балець. Але вы — малайчына! Так добра адчуваеце партнёра... Не чакаў!

К л а ў д з і я. Мне страшна... Я пабягу, вярну!

А в я р ' я н. Ні ў якім выпадку! Вы ўсё сапсуеце!

К л а ў д з і я. А што рабіць?

А в я р ' я н *(памаўчаўшы)*. Паехалі на возера. Вада, напэўна, цёплая-цёплая!

К л а ў д з і я. Як вы можаце?! Ігар адзін...

А в я р ' я н *(усміхнуўся)*. Я знайшоў у вас цудоўныя пласцінкі! Захапляюся Моцартам! Бачылі, як гартуюць сталь? Даводзяць да белага калення, а потым — у халодную ваду... Гульня толькі пачынаецца!

М у з ы к а.

Карціна чацвёртая

Прайшло некалькі гадзін. І г а р улятае ў пакой, глядзіць на К л а ў д з і ю, з немым пытаннем імкнецца даведацца, што адбылося за час, пакуль ён адсутнічаў.

І г а р. А?!

К л а ў д з і я *(трагічна)*. Як ты мог, як ты мог!.. Пакінуць мяне ў такую хвіліну...

Ігар. Што здарылася? *(Ставіць на стол ром, кладзе цыгарэты.)*

Клаўдзія *(узіраючыся ўдалячынь)*. Ігар, ты памятаеш, што Жанна д'Арк выратавала Францыю?

Ігар. Вядома.

Клаўдзія. Што жонкі дзекабрыстаў паехалі за сваімі мужамі ў Сібір?

Ігар. Зразумела. Але ў чым справа?

Клаўдзія *(высока ўзняўшы галаву)*. Мы павінны разысціся!

Ігар *(з палёгкай)*. Нарэшце! За гэтыя некалькі дзён наша жыццё стала падобнае на ад.

Клаўдзія. Ты не зразумеў — разысціся павінны мы з табою. Я ўжо не твая жонка.

Ігар. Клаўдзія!

Клаўдзія. Я люблю Авяр'яна Антоныча.

Авяр'ян за сцэнай напявае басам «Я танцевать хочу, [redacted] танцевать хочу...»

Ігар. Гэтага?

Клаўдзія *(абражана)*. Што значыць — гэтага?

Ігар. Ён бацькам... Дзедам табе можа быць!

Клаўдзія. Наадварот. Я палюбіла яго, як маці! Слабога, бездапаможнага...

Ігар. Ён слабы, бездапаможны?

Клаўдзія. І ён пакахаў. Такое каханне, кажа, бывае раз у сто год!

Ігар. Хочаш клопатаў — у цябе ёсць сын!

Клаўдзія. Аліка не лічы. І наогул ён болей прывязаны да бабкі з дзедам. Яму да нас справы няма.

Ігар. Клаўдзія, ты... і ён? Вар'яцтва! Ён мысліць, як дыназаўр, разважанні пецікантрапа... Захапіцца такім!.. Калі б ён быў стройны, як Апалон, прыгожы, як Дэлон...

Клаўдзія. Мы выратавалі сірату. І я хачу паставіць яго на ногі.

І г а р. На ногі? Гэтага бугая?!

К л а ў д з і я *(скрывілася)*. Авяр'ян Антоныч павінен паверыць у людзей, у жыццё. Я стану яму сябрам, апорай.

І г а р. Але ты — мая жонка!

К л а ў д з і я. Ты малады, яшчэ сустрэнеш... А для Авяр'яна Антоныча я апошні шанц, можа — лебядзіная песня.. Калі я яго кіну...

І г а р. Кіну? Якія ў цябе перад ім абавязкі?

К л а ў д з і я *(паціраючы скуру шыі)*. Княгіня Валконская паехала за сваім мужам на катаргу.

І г а р. Менавіта — за мужам.

К л а ў д з і я *(незадаволена)*. Ты заўсёды ўсё зблытаеш. Выратаваць чалавека — што можа быць больш пачэсна? Але гэтага ты не зразумееш. Вось Авяр'ян Антоныч — натура тонкая, мастацкая...

І г а р. За абедам па пяць блюд лопае.

К л а ў д з і я. Ты робішся вульгарным. Ён любіць жыццё, эпікурэец. Колькі ласкавых слоў! А ты даўно не гаворыш іх.

І г а р. Няспынна гаварыць пра каханне — мы не школьнікі!

Клаўдзія разглядвае ў люстэрка сваю шыю.

Слухай! Што там у цябе?!

К л а ў д з і я. Ах, гэты жартаўнік...

І г а р *(здзіўлена)*. Ты... Ты з ім?! Клаўдзія!

К л а ў д з і я. Святая Агнеса сваім целам плаціла, каб захаваць бацьку. *(Выступае як прамоўца.)* Жыццё чалавека — ці гэта не самае важнае? Самае галоўнае, таварышы!

І г а р. Ён!

К л а ў д з і я. У Авяр'яна Антоныча ёсць чаму павучыцца! З ім я расту духоўна.

І г а р. Ды ці ты гэта?

К л а ў д з і я. Я заўсёды прагнула подзвігу, самаах-

вяры дзеля выратавання чалавека... Але табе гэта не было патрэбна.

Ігар. Клаўдзія, як ты магла... Не разумею!

Клаўдзія. Я хацела, каб ён паверыў у сябе. Гэта вялікае шчасце — выратаваць тапельца! «Мы ў адказе за тых, каго прыручылі».

Ігар (*пасля паўзы*). Калі яе захапіў нават лектар з кароўніка... якія ж мае справы! Я яго заб'ю.

Клаўдзія. Толькі паспрабуй!

Званок. Клаўдзія адчыняе. З цыгарэтай у зубах уваходзіць Пенелопа.

Пенелопа. Гаспадыня, тараканы прыйшлі?

Клаўдзія. Мы іх не звалі.

Пенелопа. А жоўтыя мурашкі?

Ігар (*раз'юшана*). Толькі жоўтых мурашак нам не хапала!

Пенелопа. Дзіўна! Хто ж іх заманіў — суседка?

Клаўдзія. Наўрад ці — яна ў палёце.

Ігар. Паслухайце, а ці няма ў вас пацучынага яду?

Клаўдзія. Апамятайся! Гэта так не сучасна...

Пенелопа. Значыць, хутка будуць. (*Таямніча.*) Ліхаманка скалістых гор! Папатачы! (*Выходзіць.*)

Ігар. Хто сказаў: мой дом — мая крэпасць?!

З ваннага пакоя выходзіць Авяр'ян, загорнуты ў махровую прасціну, з ручнікам-чалмой на галаве.

Авяр'ян (*напявае*). «Любо, братцы, любо, любо, братцы, жить, с нашим атаманом не приходится тужить!» Ага! Усё ж дасталі «БТ»? Цудоўна! «Апалу» не было? Што вы на мяне так глядзіце?

Ігар не адказвае.

Клаўдзія. Авяр'ян Антоныч, я аб усім паведаміла.

Авяр'ян. Ах, ну. Раней часу. Між іншым... Клаў-

дзія Васільеўна, калі ласка, пакіньце нас. З былым мужам — без хітрыкаў.

Клаўдзія. Авяр'ян Антоныч!

Авяр'ян. Не хвалюйцеся. Ці маладыя ўжо не паважаюць старэйшае пакаленне?

З пяшчотай паглядзеўшы на Авяр'яна, Клаўдзія накіроўваецца да дзвярэй, але затрымліваецца, каб паправіць у вазе кветкі.

З чаго пачнём? *(Сядае ў крэсла, закідвае нагу на нагу, курыць.)* Белыя пачынаюць і прайграюць.

Ігар. Ведаеце, хто вы?

Авяр'ян. У якім сэнсе — філасофскім, сацыяльным? Біялагічным? *(Жэстам запрашае да дыскусіі.)*

Ігар *(не знаходзячы слоў)*. Вы!.. Вы... Гіпапатам!

Авяр'ян *(разгублена)*. Як вы сказалі?

Ігар. Гіпапатам! Бегемот!

Авяр'ян. Клаўдзія! Вы сведка! *(Рашуча падыходзіць да паліцы, знаходзіць том «Энцыклапедыі», гартае.)* Ага! «Гіпапатам — рачны конь *(з грэчаскага)*, парнакапытнае, млекакормячае...» *(Уважліва паглядзеў на Ігара.)* «...Даўжыня цела дарослага самца да чатырох з паловай метраў, важыць тры-чатыры тоны». Нічога агульнага! «Тулава падоўжанае, важкае і няўклюднае, скура амаль голая, тоўстая, медна-бурая. Галава масіўная, з шырокай мордай, маленькімі вочкамі і кароткімі вушамі». *(Паглядзеў у люстэрка.)* Рашуча нічога агульнага! *(Раскладвае том.)* А калі так, прыцягваю вас, Ігар Міхалыч, да крымінальнай адказнасці за плётку! Клаўдзія, выступіце на судзе! За краты былога мужа!

Клаўдзія. Гэта жорстка, Авяр'ян Антоныч!

Авяр'ян. Мінімум пятнаццаць сутак адсмаліць! У нас будуць два спакойныя мядовыя тыдні!

Клаўдзія. Не, не! Што скажуць суседзі? *(Выходзіць.)*

Авяр'ян. Давайце без грубасцей, малады чалавек! Усё-такі дваццатае стагоддзе. Развітвацца трэба па-

джэнтльменску, без скандалаў. Ведаеце што? Запрасіце мяне і Клаўдзію ў рэстаран. А? Пасядзім пры свячах... Можна і сяброў паклікаць!

Ігар. Жадаеце ўзяць за дачку маю жонку?

Аўяр'ян. Самы вялікі недахоп нашай моладзі — гэта хамства. Відавочнае, непрыкрытае!

Ігар. Як кажуць з даўніх часоў — не пажадай жонку бліжняга.

Аўяр'ян. Хто гаварыў? Царкоўнікі, мракабесы! Папоўскія штучкі! Ведаеце, у колькі чалавечых жыццяў абышлася Еўропе інквізіцыя? *(Пільна паглядзеў.)* Біблію пачытваеце? Не тая літаратура! Глядзіце, могуць і ананімку накатаць, куды трэба...

Ігар. Клаўдзія — мая жонка... Разумееце? Мая, мая!

Аўяр'ян. Мая, мая... Заладзілі! А вы — уласнік! Не магу зразумець — адкуль у вас, маладога пакалення, гэтыя рудыменты мінулага? Нават у мой час часцей карысталіся іншымі словамі — мы, наша...

Ігар. У мяне ў пашпарце штамп, нарэшце!

Аўяр'ян. Ляпнулі штэмпель і думаеце — заарканілі жанчыну? Вы яе не любіце! Таму мае гарачыя пачуцці знішчаць з яе пашпарта гэты сімвал прыгонніцтва.

Ігар. У доме, дзе прыгрэлі...

Аўяр'ян. Вось гэтым папракаць не трэба. Абавязак кожнага выхаванага чалавека. Прыгрэлі! Вы, як я бачу, яшчэ і дэмагог.

Ігар. Не разумею — мая Клаўдзія і вы...

Аўяр'ян. Ну, што вы раскіслі! Паглядзіце на сябе збоку! Мужчына! Моцны пол! *(Азірнуўся, ціха.)* Ведаеце, што б я зрабіў на вашым месцы? Клін выганяюць клінам! У горадзе поўна адзінокіх жанчын. Я мог бы... і падказаць некага...

Ігар. Што ж вы... умыкнулі маю жонку?

Аўяр'ян. Давайце разважаць лагічна — а калі гэта каханне? Убачыў жанчыну, пакахаў да труны... Ведаеце, гэта... Як маланка! Але ж і жанчына!

І г а р. Абсурд. Нонсэнс. Бязглуздзіца.

А в я р ’я н. Э! Да чаго ж вы, маладыя, да жыцця не прывучаны! Падумаеш, жонка пайшла! Падзея! Дык што — зямны шар з-за гэтага перастаў круціцца? Раскрыйце газеты, таварышы, паслухайце радыё... І зразумееце, наколькі дробязныя, нікчэмныя вашы перажыванні. Жыць трэба страсцямі стагоддзя.

І г а р. Скажыце яшчэ пра будаўніцтвы часу.

А в я р ’я н. І скажу! Вас, маладых, вучыць трэба!

І г а р. Каго вы мне нагадваеце? Не магу ўспомніць...

А в я р ’я н. Горкага? Рамэн Ралана? Не згодзен. Хоць мне гаварылі.

І г а р *(са смутнай іроніяй)*. У камандзе майстроў падмена, замест Цяпкіна, што выбыў з гульні, на поле выйшаў Ляпкін...

А в я р ’я н. Не дасціпна. Хачу перасцерагчы — як старэйшы таварыш, сябра — не апускайцеся да цынізму.

І г а р. Усе мае ўяўленні пра жыццё... *(Гартае рукапіс.)* Катастрофа... *(Нядбайна адкідвае рукапіс.)*

А в я р ’я н. А гэта ўжо шантаж! Але ўтрымліваць жанчыну такім чынам у эпоху НТР — ганебна для мужчыны.

І г а р. Увялі... З уласнай кватэры!

А в я р ’я н. Сафістыка! Што значыць — увялі? З прыгоннага кірмашу? Або выцягнулі з сераля? Адкуль у вас, маладых, гэтакія рабаўласніцкія замахі? Вам бы пры дамастроі жыць! Адно з нашых грандыёзных заваёў — жанчына стала вольная, сама вырашае свой лёс. Пагартайце жаночыя часопісы.

І г а р. Бясспрэчна, кагосьці нагадваеце.

А в я р ’я н. Ігар Міхалыч, нельга так распускацца! Успомніце, ваш цёзка з палавецкага стана ўцёк!

І г а р. А самі ў пятлю лезлі!

А в я р ’я н. Няпраўда. Я проста хацеў звярнуць увагу вашай жонкі на сябе.

І г а р. Думайце як хочаце — Клаўдзію я не аддам.

Авяр'ян. А мы ў свой час маглі ахвяраваць дзеля іншых. Нават знаходзілі ў гэтым радасць!

Ігар. Чаму яна гэта зрабіла?

Авяр'ян. Я вам растлумачу! Папулярна. Жыве на свеце жанчына. З мужам. Шэрым, невыразным жыццём. Але вось на гарызонце з'яўляецца постаць...

Ігар. І засланяе гарызонт.

Авяр'ян. ...з'яўляецца постаць. І жанчына разумее — жыла не так, будзе шчасліваю толькі з прышэльцам. Ён яе разумее, абагаўляе. Ёсць пытанні па дадзенай інфармацыі?

Ігар. Што ж цяпер рабіць?

Авяр'ян. Адкажу. Кахаеце жонку?

Ігар. А вы як думаеце?

Авяр'ян. Не перашкаджайце яе шчасцю. Наступіце на горла ўласнай песні. Сыдзіце з дарогі, таварыш!

Ігар. Пасля абароны спадзяваўся наладзіць для жонкі цікавую паездку, жыццё пачаць па-новаму, са святамі.

Авяр'ян. Доктарскую пра сям'ю? За што толькі грошы плацяць! Дробнасць!

Ігар. З якога гэта часу сям'я стала дробнай тэмай?! Так! Добра, што нагадалі. Мае запісы... *(Выходзіць у кабінет.)*

Авяр'ян устае, скідвае халат, збірае свае рэчы.
Уваходзіць Клаўдзія, нібыта задае пытанне поглядам.

Авяр'ян. Пайду.

Клаўдзія. Куды?

Авяр'ян. Я чакаў вострых пачуццяў, а ён не змагаецца.

Клаўдзія *(гнеўна)*. Ах, не цікава?! Прыйшлі забаўляцца?!

Авяр'ян. Я люблю, каб партнёр заганяў мяне ў кут, безвыходныя сітуацыі! А ты з пакутлівай радасцю шукаеш выйсце, зноў кідаешся ў атаку!.. Гэта не барэц.

Клаўдзія. Я выходзіла замуж за вучонага, а не дзюдаіста!

Авяр'ян. Вось і расхлёбвайце! Рэферат — важней!

Зазірнуў у смутныя вочы Клаўдзіі.

Добра, працягнем тэрапію.

Клаўдзія выходзіць. З'яўляецца Ігар.

Справа вырашаная — ад жанчыны я не адмаўляюся. Але адкажыце на адно пытанне: у вас ёсць іншая?

Ігар. Іншая? Няма!

Авяр'ян. Тады я вас не разумею! Яна не толькі хвалюе! Яна... Яна... Паверце — у жанчынах я разбіраюся! Такую на руках трэба насіць!

Ігар. Няўжо пакінуў у інстытуце?

Авяр'ян *(уздыхнуў)*. Ігар Міхалыч, як вы думаеце — чаму я зрабіў гэты крок? Дзеля каго?

Ігар. Сапраўды, дзеля каго?

Авяр'ян *(падышоў да шафы, адчыніў, паглядзеў на дублёнку)*. Вы, вялікі тэарэтык, ведаеце, што сітуацыя з сем'ямі катастрафічная! Трашчаць, развальваюцца... Толькі вы можаце ашчасліваць чалавецтва! Вырашыць праблему! І гэтым вы жадаеце ахвяраваць дзеля хісткага, прывіднага шчасця з жанчынамі? Ігар Міхалыч! Пакіньце практыку простым смяротным. Вы — арол! Але як вы можаце лётаць, калі жанчына, сям'я ўтрымліваюць вас за крылы! Ваша стыхія — навука! Ваш дом — сектар інстытута. І ведаеце што — пакарайце яе за здраду!

Ігар. Якім чынам?

Авяр'ян. Пастаўце перад сабою мэту — праславіцца на цэлы свет! Каб пра вас загаварылі — газеты, радыё, паказвалі па цэнтральным тэлебачанні! Уяўляеце, як яна пачне кусаць локці?

Ігар *(задумаўся)*. Нават інтанацыя знаёмая...

Авяр'ян. Так! Дзеля навукі, дзеля вашай карысці — сыдзіце з нашай дарогі.

Ігар. Нашай?

Авяр'ян. Заўважце, таварышы, я не сказаў — маёй!

Ігар. Басурманаў! Ну, канечне.

Авяр'ян. Пра што вы?

Ігар. Вы — Басурманаў! Як я адразу не зразумеў?

Авяр'ян. Глупства, галюцынацыя. Ёсць добрая песня пра сяброўства мужчын! *(Насвіствае, пасля напявае.)* «Уйду с дороги, таков закон, третий должен уйти».

Ігар *(не паверыў)*. Адыходзіце?

Авяр'ян *(дакорліва)*. Ігар Міхалыч! Я ў два разы старэйшы за вас! Пасаромеліся б!

Ігар гаротна ківае галавой.

Майцеся, сябра. Што б я вам параіў? Наваліцца на працу. Гэта вялікі лекар. Пра аліменты не хвалюйцеся, афармім пазней. Дачку выхаваем правільна.

Ігар. У мяне сын.

Авяр'ян. Ах, так? Гэта горш. Можаш усе сілы ўкласці ў дзіця, а вырасце сухар і зануда. Накшталт бацькі. Гены — страшная справа.

Уваходзіць Клаўдзія, ставіць невялікі чамадан каля ног Ігара, сама сядае каля Авяр'яна на падлакотнік крэсла, паклаўшы руку яму на плячо. Глядзіць толькі на Авяр'яна, чуе толькі яго голас.

Клаўдзія. Я сабрала твае рэчы.

Ігар. Клаўдзія, як жа... без цябе?

Авяр'ян. Зноў шантаж! Грамадства ў нас здаровае, не дасі загінуць чалавеку.

Ігар *(Клаўдзіі, ківае на Авяр'яна)*. Басурманаў! Ён — Басурманаў!

Авяр'ян. Магу паказаць пашпарт.

Ігар. Ён. Копія!

Авяр'ян. Падобны — не падобны. У нас кожны чалавек індывідуальнасць.

Ігар *(Клаўдзіі)*. З Алікам не вырашылі...

К л а ў д з і я (*закахана глядзіць на Авяр'яна*). Хлопчык становіцца дарослым з кожным днём, зразумее.

А в я р ' я н. Вы можаце з сынам бачыцца. Раз ці два ў тыдзень. А па нядзелях прыходзьце абедаць. Правільна, Клаўдзія?

К л а ў д з і я. Так! (*З захапленнем сустракае кожную рэпліку Авяр'яна.*)

І г а р. Клава...

А в я р ' я н. Ігар Міхалыч, перараканаўча прашу маю жонку называць Клаўдзіяй Васільеўнай. Каб пазбегнуць плётак. Існуюць нейкія рамкі. (*Паглядзеў на гадзіннік.*) Давайце прытрымлівацца рэгламенту.

І г а р (*Клаўдзіі*). Ты добра ўяўляеш, з кім застанешся? Набліжацца да гіпапатамаў небяспечна. Яны нападаюць не толькі на людзей, але і на лодкі — іх магутныя сківіцы раструшчваюць барты, як шкарлупіны...

Клаўдзія закрывае вушы.

А в я р ' я н. Прапаганда! Грубая, лабавая, на прасцякоў!

І г а р (*паглядзеў на чамадан*). А кнігі?

А в я р ' я н. Трэба быць мужчынам. Вазьміце пару бялізны і адыходзьце высакародна. Сухары, гэта значыць, прадукты, купляйце ў кулінарыі.

І г а р. Чаму я павінен пайсці?

А в я р ' я н. Вітаю Вас! Як дарослы чалавек вы павінны зразумець — утраіх заставацца тут мы не можам.

І г а р. У мяне няма другой кватэры.

К л а ў д з і я. Ёсць цудоўнае выйсце: Ігар будзе жыць у вашай аднапакаёвай!

А в я р ' я н (*Клаўдзіі*). Жадаеце давесці яго да псіхіятрычнай лячэбніцы? Кожны дзень бачыць вас на лесвіцы, чуць за сцяною ваш голас, смех... Клаўдзія, я лічыў, што вы больш гуманная. Пашкадуйце яго нервы! Бегчы, Ігар Міхалыч, бегчы з гэтага раёна. І далей!

К л а ў д з і я. Тады абмен?

Авяр'ян. Такая нервовасць з абменам... *(Падыходзіць да сцяны, выстуквае, акрэслівае далонню ўяўляемыя дзверы.)* Выдатны кабінет можна зрабіць!

Клаўдзія. Але Ігар!

Авяр'ян. Ігар Міхалыч павінен пажыць у сяброў. Або ў інтэрнаце. Адзінота ў яго стане — верны інфаркт.

Клаўдзія. Ігар... У дзядзькі — вялізная кватэра! Дзеці раз'ехаліся.

Авяр'ян. А там можна падумаць і пра кааператыў. Якія дамы сталі будаваць! Як у казцы!

Ігар. Выліты Басурманаў!

Авяр'ян. Вып'ем на дарогу? *(Налівае ў келіхі, падае Ігару.)*

Ігар. Перад карай прысуджаных частавалі ромам?

Авяр'ян. Фізікі жартуюць? Давайце вып'ем за слова! Якое дае надзею, кліча наперад! Усеперамажнае!.. Кім бы я быў, каб не валодаў словам? Стаў чытаць лекцыі — пайшоў угору. Ну? *(П'е.)*

Ігар. Ненавіджу вашыя словы! Чалавек здабыў слова, каб клікаць на дапамогу! Дапамагаць адзін другому. У што вы яго ператварылі?!

Авяр'ян. Не рабіце з сябе казанскую сірату. Хныканнем сёння нічога не даб'ешся! Неразумна быць праведнікам, калі іншыя прадпрымальныя. Мы на вас забывацца не будзем. Як-небудзь наведаем. Калі ў вас дзень нараджэння? *(Напявае.)* «К сожаленью, день рожденья только раз в году».

Ігар. У маі, у дзень памінання памершых.

Авяр'ян. Не падабаецца мне ваш настрой! Спортам займаецеся? Трушком бегаеце?

Ігар. Пачну сёння.

Авяр'ян. Настойліва раю. *(Паглядзеў на гадзіннік, сабраўся абняць Ігара.)* Ну, развітаемся як сябры... *(Абдымае Ігара, цалуе. Ігар гідліва адхіляецца.)* Што гэта ён у вас такі неласкавы? *(Ігару.)* Колькі цудоўных людзей вакол нас! Падабаецеся вы мне!

І г а р. Сказаў удаў кроліку.

А в я р ' я н. Ну, чаму так. Не будзьце такім букаю! Да вас з раскрытай душою, а вы... І наогул, вучыцеся ўсміхацца. Гэта ў вас створыць добры настрой і ў акаляючых.

І г а р. Так гаворыць Басурманаў... Вялікі падманшчык!

А в я р ' я н. Ну і ну! Вось так вы за мае добрыя адносіны. Пакрыўдзілі вы мяне моцна!

І г а р Не развітваюся.

А в я р ' я н. А вось на гэта, таварышы, не разлічвайце. Сустрэнеце адны шыпы. *(Клаўдзіі.)* Як я шкадую гэтых бесхрыбетных інтэлігентаў, падобных на львоў!

І г а р *(раптам рашуча наліў сабе рому, выпіў)*. Так вось — я не пайду. Тут мой кабінет!

А в я р ' я н *(таксама наліў, выпіў)*. І я не пайду.

І г а р *(зноў наліў, выпіў)*. Аб'яўляю вайну. Іду на «вы»!

А в я р ' я н *(таксама наліў, выпіў)*. Валяйце!

К л а ў д з і я. Ігар! Ты ж не п'еш!

І г а р *(паглядзеў на бутэльку, але не крануў)*. Вам не прыходзіць у галаву, што я магу вас забіць?

А в я р ' я н. Я застрахаваны. На буйную суму.

І г а р выходзіць у кабінет, вяртаецца з паляўнічым ружжом, цэліцца ў Авяр'яна.

А в я р ' я н *(адыходзіць назад, узбіраецца ў абутку на крэсла)*. Вы што?

І г а р. Лічу да трох. Раз...

А в я р ' я н. Чакайце! Я не паспею...

І г а р. Два... Ёсць у вас апошняе жаданне?!

А в я р ' я н. Так! Бегчы з гэтай кватэры!

І г а р. З жанчынай?! *(Цэліцца.)*

А в я р ' я н. Не! Яна не паспее апрануцца. Але калі вы настойваеце... Клаўдзія! Ратуйце! Ён заб'е. *(Рас-*

смяяўся.) Такім вы жадалі мяне бачыць?.. Шкада, што ружжо няспраўнае!

Ігар *(панік)*. Дурное становішча! Не выклікаць жа міліцыю. Гэта мая кватэра! Мая жонка!

Авяр'ян *(ачомаўся)*. Зноў гэты ўласнік! Зразумейце, у нас з Клаўдзіяй мядовы месяц. Няўжо не ясна — маладыя павінны жыць асобна!

Ігар. Клаўдзія, хачу пагаварыць сам-насам!

Клаўдзія глядзіць на Авяр'яна.

Авяр'ян *(пагладзіў яе руку)*. Праігрываючы бок папрасіў тайм-аут? Пагаварыце, пагаварыце. Залатыя горы будзе абяцаць. А заўтра... *(Выходзіць.)*

Ігар. Клаўдзія, [illegible] быў не правы. Але я кахаю.

Клаўдзія. Ты ў гэтым упэўнены?

Ігар *(уключае музыку)*. Ты памятаеш, што ў нас ёсць свая мелодыя... Памятаеш, што на Блакітных азёрах ёсць наш востраў. Там растуць дзіўныя кветкі... Мы пакляліся прыязджаць туды разам.

Клаўдзія. За два гады — ні разу не выбраліся.

Ігар. Пачакай да абароны! Ад спартсмена на дыстанцыі нельга патрабаваць знакаў увагі. *(Цягнецца да яе рукі.)*

Клаўдзія *(прымае руку)*. Усё жыццё — дыстанцыя без прыпынкаў.

Ігар. Але не я задаў гэты тэмп! Час гоніць і гоніць. Важна, што мы родныя, блізкія душы, кахаем адзін другога!

Клаўдзія. Гэта не каханне — эрзац. У гонцы мы згубілі адзін другога — эрзац адносін, эрзац пяшчоты. З ім будзе іначай. Авяр'ян Антоныч!

Авяр'ян *(уваходзячы)*. Рэгламент, таварышы! *(Выключае музыку.)*

Ігар. Мне будзе не хапаць цябе... Вельмі!

Клаўдзія. Раней трэба было думаць.

7 Зак. 1131

Авяр'ян. Паспяшайцеся ў ванную. Там вяроўка.

Ігар. Паслухайце, вы! Убірайцеся да чорта!

Авяр'ян. Сілай у наш час ужо нічога не даб'ешся.

Ігар. Дык вось — я нікуды не пайду!

Авяр'ян. І я нікуды не пайду.

Клаўдзія. Я таксама нікуды не пайду. Авяр'ян Антоныч, а калі Ігар пажыве з намі? Покуль прызвычаіцца?

Авяр'ян (зморшчыўся). Ёсць у гэтым нешта нездаровае. Але жаданне жонкі — закон.

Мы з Клаўдзіяй будзем у тым пакоі, а Ігар Міхалыч — у гэтым.

Ігар. Нізашто! У крайнім выпадку, Клаўдзія — там, мы з вамі — тут.

Авяр'ян (уздыхае). Утраіх? Нейкая двухсэнсавасць... Паслухайце! Рыцарскі ўчынак! Наладзім здаровае спаборніцтва! За жанчыну! Ігар Міхалыч, я вялікадушны! Даю вам апошні шанц... Пажывём утраіх, і Клаўдзія выбера больш вартага!

Ігар. Што значыць — утраіх?!

Авяр'ян. Цудоўны дэвіз у спартсменаў — няхай пераможа лепшы! Бяру на сябе абавязацельства ў тры дні... Не, я перагледзеў, у два дні дасягнуць поспеху.

Ігар. Якога поспеху?

Авяр'ян. Канчаткова вырашыць пытанне ў маю карысць. Буду, Ігар Міхалыч, вашым настаўнікам.

Ігар (горка). А я думаў, што Клаўдзія — крэпасць, скала.

Авяр'ян. Няма такіх цытадэляў, якіх бы... Тарам-пам-пам... Раніцаю палітінфармацыя... Сям'я будучага! Новы пачын!

Клаўдзія становіцца паміж мужчынамі, абняла за плечы аднаго і другога. Авяр'ян і Клаўдзія, раскачваючыся, спяваюць: «Оба парня славные, оба хороши; ой, рябина, рябинушка, сердцу подскажи...» Ігар, заўважыўшы, што рука Клаўдзіі ляжыць і на плячы Авяр'яна, ускіпеўшы, гатовы біцца, але Клаўдзія, не перастаючы пець, утрымлівае яго.

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

Карціна пятая

Ігар з ручніком на галаве заўзята піша. Выраз твару гранічна злы. Утульна ўладкаваўшыся ў крэсле, Авяр'ян чытае вершы пра каханне, здаецца, Ахматавай. Клаўдзія, насупраць яго, вяжа, апранута элегантна, прыгожая прычоска. У кабінеце каля тахты з'явілася раскладушка.

Авяр'ян (*чытае*). «Настоящую нежность не спутаешь ни с чем, и она тиха. Ты напрасно бережно кутаешь мне плечи и грудь в меха». Тады яшчэ былі ў продажы... Вялікая паэтэса! Або вось: «Ты пришел меня утешить, милый...» (*Працягвае букецік, нягучна.*) Як вы спалі, Клаўдзія Васільеўна?

Клаўдзія (*шэптам*). Не спалася. (*Гучна.*) Прабач, дарагі, калі ты выходзіў, пазванілі — павінен выступіць на сходзе. (*Нюхае букецік.*)

Авяр'ян. Па якому пытанню?

Клаўдзія. Я не спытала. Вось прыкрасць!

Авяр'ян. Даведаюся пазней. Калісьці Антон Паўлавіч сказаў: «Дайце мне чарнільніцу, і я напішу апавяданне». А мне — тэму для выступлення. Яшчэ студэнтам празвалі — штатны выступаючы! Люблю гэту справу! Магу абмеркаваць кнігу, якую не чытаў, выступіць на семінары пра перавагу штучнага асемянення, на пахаванні... Дзе хочаце і пра што хочаце.

Ігар (*азірнуўся*). Трыбун! Цыцэрон! Зноў кветкі? У мяне ад іх алергія, насмарк!

Авяр'ян. Ты сёння на дзіва прыгожая!

Клаўдзія. Дзякую.

Ігар. Колькі можна адно і тое ж?!

Клаўдзія. Калі мне прыходзіцца выступаць — баюся!

Авяр'ян. Дарэмна! Так далёка не прасунешся. Вучыся аратарстваваць. Напярэдадні прачытай перада-

віцу, другія матэрыялы і смела выходзь на трыбуну. «Таварышы! Выконваючы... У святле рашэнняў... Крочачы...» Ніякага аналізу, ніякіх прапаноў, набор гучных фраз — але цябе ўжо заўважылі. Калі яшчэ здолееш звярнуць увагу на невялікія недагляды ў рабоце, можаш не сумнявацца — цябе высунуць! Выберуць!

Клаўдзія. Баюся, я так не змагу.

Авяр'ян. Глупства! Выходзь на трыбуну з халодным сэрцам. У поглядзе — пераканананасць. Славеснай эквілібрыстыкай шмат чаго можна дасягнуць! *(Папраўляе свае валасы.)*

Клаўдзія. Як ветэрынар стаў лектарам?

Авяр'ян. Пачалося з блытаніны. Была запланавана лекцыя пра сяброўства і каханне, але памылкова запрасілі не сапраўднага лектара, а мяне — падобныя прозвішчы. Я ўвайшоў, з натхненнем расказаў пра хваробы жывёл у вясенні перыяд. Слухачы вырашылі, што так і трэба, што гэта папярэджанне. Пасыпаліся пытанні пра другія хваробы, сяброўства і каханне. Бурныя апладысменты навялі мяне на думку падрыхтаваць уласную лекцыю. Яе зацвердзілі. Так пачалося маё трыумфальнае шэсце па аўдыторыях і залах. І вось — магу гаварыць гадзінамі. З любога поваду. Сёння кожны другі — аратар! Асабліва люблю моладзь. Вочы гараць, чыстыя погляды, што накіраваны ў будучае.

Ігар. І гэтага дыназаўра трымаюць у лектарах?

Клаўдзія *(Авяр'яну)*. Я задаволена, мілы, што ты зноў у працы. Табе добра са мною?

Авяр'ян *(папраўляе гальштук)*. Добра — не тое слова. Калі рай існуе, то ён з табою. Ідзі пацалую.

Клаўдзія *(паглядвае на Ігара)*. Няёмка!

Авяр'ян. Я ўзяў яму білет у кіно. На мульцік.

Клаўдзія. Не пойдзе.

Авяр'ян. Гэта як — не пойдзе? Я патраціў грошы... Надакучыла гэтая пазіцыйная вайна! Калі мы нарэшце застанёмся сам-насам? Дарэчы, што ён строчыць?

К л а ў д з і я. Што-небудзь праблемнае, па сацыялогіі сям'і...

А в я р ' я н. Наўрад ці. Калі б сацыёлагі так агрэсіўна працавалі, у сем'ях не было б праблем. Хутчэй за ўсё, данос. Відаць па выскалу.

К л а ў д з і я *(летуценна)*. А раптам... раман? Пра нас траіх? Клаўдзія і яе два мужы?

А в я р ' я н *(абвёў рукой вакол галавы)*. Што гэта ён з сябе турка строіць?

І г а р *(адхіліўся)*. Турка! Усю ноч храпе! Галава раскалваецца.

К л а ў д з і я. Як там мой стары муж? *(Накіроўваецца ў кабінет Ігара. Авяр'ян спяшаецца за ёю, падслухоўвае.)* Ігар Міхалыч, чаго жадаеце?

І г а р. Жадаеце?! А з ім — на ты?! Ты сапраўды стала іншай. Такая прывабная! *(Бярэ яе руку ў сваю.)* Ну і дурань я быў!

Авяр'ян урываецца ў кабінет.

А в я р ' я н. Ігар Міхалыч, я ўзяў вам білет у кіно. Незвычайны фільм!

І г а р *(устае, ходзіць)*. Бывай, Басурманаў! Скончыўся твой час!

К л а ў д з і я. Што з табою, Ігар?

І г а р. Заўтра на вучоным савеце — Барадзіно, Ватэрлоо! Басурманава думаюць рэкамендаваць на членкора, даць зялёную вуліцу. Будуць з міністэрства, з Масквы. А я вазьму слова і раскажу, хто такі Басурманаў! Усё пра Басурманава! Я яго нарадзіў — сваёй слабахарактарнасцю — я яго і заб'ю!

К л а ў д з і я. А сімпозіум?

І г а р. Гэта важней усіх сімпозіумаў!

А в я р ' я н. Заяц захмялеў! Ці ж вам цягацца з Басурманавым? Ведаю яго. Бліскучы аратар!

І г а р. Я часу не губляў! Ноччу вы храплі, а я вывучаў Макіявелі, сафістаў, Цыцэрона! Усіх дэмагогаў!

А в я р ' я н. Басурманаў знішчыць вас іроніяй. Вы разгубіцеся і пачнеце заікацца. На пацеху вучонаму савету!

І г а р. Я ніколі не заікаюся!

А в я р ' я н. Вас пазбавяць слова. «Рэгламент, таварышы!»

І г а р. І гэта прадбачу. *(Трасе пачкаю спісанай паперы.)* Прашу прыкласці да пратакола!

К л а ў д з і я *(зачаравана)*. Ігар! Ты маладзец!

А в я р ' я н *(кісла)*. Не падабаецца мне гэта. Вучоны, и займаецца чорт ведае чым! *(Паглядзеў на сябе ў люстэрка.)*

І г а р. З такімі, як вы, трэба змагацца! Дай вам волю... Разлічуся з Басурманавым, а потым вазьмуся і за вас.

А в я р ' я н. Гэта значыць?

І г а р. Разам пойдзем у вашу кантору, напішаце заяву, што не можаце чытаць лекцыі.

А в я р ' я н. Гэта яшчэ чаму?

І г а р. Маральная беспадстаўнасць.

А в я р ' я н *(усміхнуўся)*. Вы забыліся — я гаварыць магу! Паспрабуйце ўзяць такога! І палец баліць. *(Падуў.)* Не змагу падпісаць заяву.

І г а р. Пастаўце крыжык.

А в я р ' я н. Толькі вы раскрыеце рот — Басурманаў кінецца на шыю. Са слязьмі ўдзячнасці, за крытыку. І ашчаслівіць пацалункам.

І г а р. Не падумаў! А чаму вы даеце мне добрую раду?

А в я р ' я н. Ну як жа... Адна сям'я!

К л а ў д з і я *(пляскае ў далоні)*. Хлопчыкі, падзялілі абавязкі. Хто ў прачачную?

І г а р. Калі ласка, пасля машыністкі.

А в я р ' я н *(перабівае)*. У прачачную — я!

К л а ў д з і я. Хто мые посуд?

А в я р ' я н *(спехам)*. Чур, я!

Клаўдзія. І апошняе, хлопчыкі — падлогу працерці.

Авяр'ян *(уздымае рукі ўгору)*. Я! Я! Я!

Клаўдзія. Па ачках наперад выходзіць Авяр'ян Антоныч! Як заахвочванне — увечары ўдваіх на канцэрт!

Ігар *(Авяр'яну)*. Заўсёды выскакваеце! Слова не паспееш уставіць!

Авяр'ян. Я не вінаваты, што вы такая мямля, размазня. Сказаць каханай жанчыне: *(перадражнівае)* «Калі паспею, пасля машыністкі...» Хлюпік! Няхай пераможа лепшы! *(Глядзіць у люстэрка.)*

Клаўдзія, пляснуўшы далонню па стале і гнеўна зыркнуўшы вачыма ў бок Авяр'яна, хутка выходзіць з пакоя. Авяр'ян ідзе за ёй. Ігар раптам пачынае прыбіраць кватэру, напяваючы. Уваходзіць Басурманаў, няголены, змораны, нецвярозы, шлёпанцы на босыя ногі, у піжамных штанах, зверху накінуты плашч, трымае пачатую бутэльку гарэлкі.

Басурманаў. Было адчынена.

Ігар. Уладзімір Сяргеевіч?!

Басурманаў *(ледзьве трымаючыся на нагах)*. Так вось пра нашу спрэчку — я заўсёды ведаю, што трэба рабіць!

Ігар. Вы ў гэтым упэўнены?

Басурманаў. Ведаю, што ад мяне патрабуюць і чаго ад мяне чакаюць. І пра што [redacted] павінен здагадацца сам.

Ігар. Вам хто-небудзь пра гэта казаў?

Басурманаў. І не скажуць! Я быў бы дрэнным кіраўніком, калі б рабіў толькі тое, што гавораць. Я павінен яшчэ здагадвацца пра тое, што не гавораць!

Ігар. Уладзімір Сяргеевіч, калі шчыра — ведаеце, што пра вас думаюць супрацоўнікі?

Басурманаў. Мне не важна, што пра мяне думаюць. У мяне стойкія перакананні.

Ігар. І тоўстая скура. Адціскаць бліжнім ногі і не заўважаць гэтага. Добра, добра!

Басурманаў (*паглядзеў на свае шлёпанцы, знік*). Не чакаў Басурманава ў такім выглядзе?

Ігар. Шчыра кажучы, не.

Басурманаў (*ставіць бутэльку на стол*). І я, брат, не чакаў... Чэмпіён горада, важак моладзі... А ў выніку — змучаны, адзінокі... Вып'ем, стары. Другую бутэльку пачаў, а хмель не бярэ.

Ігар. Што здарылася?

Басурманаў. Нічога асаблівага. Ні тайфуна, ні землетрасення... (*Жэст вакол.*) Свет не абваліўся... Скажы, псіхолаг, чаго ёй не хапала?

Ігар. Вы пра каго?

Басурманаў. Сам гатаваў, мыў... Багатварыў! (*Бярэ чаркі, налівае.*)

Ігар. Валянціна пайшла?! (*Збянтэжыўся, потым смяецца гучна і доўга.*)

Басурманаў. Напэўна, гэта смешна — у дырэктара такога інстытута... Шавец без ботаў. Прабач, стары, што зваліўся. Калі на сэрцы скрабуцца кошкі... Ты не забыўся, што разам вучыліся, марылі?.. Блакітныя часы студэнцкага юнацтва... Потым я імкліва пайшоў угору... За што і пакараны. Клаўдзія вып'е з намі?

Ігар. Яна... пайшла пагуляць.

Басурманаў. Сабаку завялі? Якой пароды?

Ігар. Гіпапатам.

Басурманаў. Не чуў. Цудоўная ў цябе жонка. Шчаслівы ты!

Ігар (*спехам*). Як гэта адбылося?

Басурманаў. Узяла сынка і паляцела, да бацькі. Вып'ем!

Ігар. Я гарэлку...

Басурманаў. А я алкаголік, так?

Ігар. Не, што вы! Але што прывяло да разрыву?

Басурманаў. Па Талстому — усе шчаслівыя сем'і падобны адна на другую, усе нешчаслівыя... Я зразумеў іншае. Калі ў мяне, дырэктара інстытута... Ты быў

правы, стары, дрэннае ў нас productionшча. Трэба радыкальна мяняць напрамак даследаванняў, методыку, узяцца за галоўнае, хворае... І прабіваць! Настойліва ўкараняць твае рэкамендацыі.

Ігар. Нарэшце! Колькі цудоўных ідэй пахавана — тэлефоны даверу, службы знаёмстваў, кабінеты маладых супругаў... Я даўно казаў, Уладзімір Сяргеевіч,— іншы падыход патрэбен, іншыя крытэрыі! І смела абараняць свае пазіцыі! А то праз некалькі год сярод маладых сямей...

Басурманаў. Потым, Ігар, потым... Сёння я... (П'е.)

Ігар. Заўтра вучоны савет. Вас будуць рэкамендаваць.

Басурманаў. Цяпер гэта не мае... Абыякава. Выклікалі на гутарку, да самога. Не пайшоў.

Ігар. Не пайшоў?

Басурманаў. Сёння я ўпершыню задумаўся — што ёсць ісціна?.. Хопіць рабіць кар'еру!

Ігар. А я збіраўся вас крытыкаваць...

Басурманаў. Вось і выступі! Востра, не азіраючыся...

Ігар. Не.

Басурманаў. Як сябра прашу!

Ігар. Нашто, Уладзімір Сяргеевіч?!

Басурманаў. Толькі глабальныя непрыемнасці могуць адцягнуць мяне ад смутных думак, вярнуць да жыцця.

Ігар. Не, не! Ва ўсякім выпадку, не зараз.

Басурманаў. Шкада! Настрой — хоць у пятлю... Прыйду ў пустую кватэру, халодную, няўтульную. Чатыры сцяны, як у труне... Дарэчы, ці няма ў цябе снатворнага?

Ігар. Уладзімір Сяргеевіч, размяшчайцеся ў нас! Тут ужо спыніўся... адзін таварыш... Створым клуб халасцякоў.

Басурманаў. Табе, шчасліваму, мяне не зразумець. Таблеткі.

Ігар дастае таблеткі.

Давай цэлы флакон — не засну.

Ігар. Не, не. Толькі дзве. Дома ёсць прадукты? Я загарну курыную ножку. Разагрэеце, павячэраеце...

Басурманаў. Бывай, стары. Калі ў чым перад табою... *(Пацісную плячо Ігара.)* Ты сапраўдны. Даўно час рухаць тваю доктарскую. Цяпер у нас усё будзе інакш.

Ігар *(перадае скрутак)*. Не трэба роспачы. Яна вернецца.

Басурманаў. Але! Там у яе сябар дзяцінства.

Басурманаў выходзіць. Ігар падыходзіць да пісьмовага стала, праглядвае запісы, памалу рве, кідае ў кошык, адыходзіць у суседні пакой.

З'яўляюцца Клаўдзія і Авяр'ян.

Клаўдзія *(гнеўна)*. Вы жорсткі! Вы яго абражаеце! У апошні час вашы жартачкі даволі злыя. Ігар не заслугоўвае гэтага! Або ўся справа ў дублёнцы?

Авяр'ян *(не адразу)*. Гары яна, тая дублёнка...

Клаўдзія. Што з вамі?

З'яўляецца Анастасія, яе ніхто не бачыць.

Авяр'ян. У хвіліны гневу вы цудоўная!

Клаўдзія. Мэты сваёй мы дасягнулі. Ігар заклапаціўся...

Авяр'ян наблізіўся да Клаўдзіі, глядзіць у вочы, папраўляе валасы, пяшчотна праводзіць пальцамі па шыі. Анастасія вачыма шукае Ігара, але бачыць, што яго тут няма. Авяр'ян раптам моцным рыўком прыцягвае Клаўдзію да сябе, палка цалуе. Клаўдзія дае аплявуху.

Авяр'ян Антоныч! Апамятайцеся! *(Вырываецца, прыводзіць сябе ў парадак, імкнецца перавесці ў жарт.)* У сцэнарыі ёсць змены?

Авяр'ян. Толькі дрэнныя сцэнарыі не змяняюцца.

К л а ў д з і я. У нашыя планы гэта не ўваходзіла!

А в я р ' я н. Так шмат хачу сказаць, але... баюся слоў. Хто толькі не гаварыў — «я вас кахаю»... Усё жыццё вымаўляў словы няшчырыя, чужыя... Не я прыдумаў гэтыя гульні — я толькі добра засвоіў правілы... Дзе знайсці чыстыя словы, спрадвечныя?

К л а ў д з і я. У гэтым ёсць неабходнасць?

А в я р ' я н. Так, я цынік. Ведаю людзей, іранічна гляджу на жыццё. Але да вас у мяне іроніі няма. Да сустрэчы з вамі ўсяму ведаў цану. І раптам — усё зблыталася... Лектар не знаходзіць слоў... Дайце пагляджу на вас, моўчкі...

Паўза.

К л а ў д з і я. Дык вось чаму вы былі з ім такім жорсткім! Часам мне здавалася, вы гатовы яго забіць!

А в я р ' я н. Калі б я да вас быў абыякавы, я ніколі не дазволіў бы ўцягнуць сябе ў гэтую гульню.

К л а ў д з і я. Вы ігрок! Вы і зараз іграеце.

А в я р ' я н. Пачну гаварыць пра пачуцці — не паверыце. Тады зоймемся арыфметыкай: параўнанне год не паказвае вам замену ў парах? Навошта вам гэты хлопчык? Буду шчыры, вы не толькі падабаецеся мне — вы лепшая! Па ўсіх параметрах: хатняя, утульная, гаспадарлівая... Клаўдзія, спалім масты і пачнём новае жыццё! *(Імкнецца абняць, Клаўдзія ўхіляецца.)*

К л а ў д з і я. Сёння вяртаецца Анастасія.

А в я р ' я н. Мяне гэта не радуе.

Анастасія стала так, каб яе не заўважылі.

К л а ў д з і я. Мілая, чароўная жонка!

А в я р ' я н. Ёсць нябачныя свету слёзы.

К л а ў д з і я. Слёзы радасці?

А в я р ' я н. Я ўжо не кажу пра духоўную розніцу — гэта бачна. Ці ведаеце вы, што значыць быць мужам сцюардэсы? Раніцай тут, увечары — у Іркуцку, заўтра —

Львоў, Ашхабад, Алма-Ата. Я ніколі не ведаю, дзе мая жонка! Звоніш — «рэйс нумар трам-там-там затрымліваецца па метэўмовах...» Але хачу, каб хтось быў побач, чуць чыйсьці голас, адчуваць цяпло... Так, люблю смачна паесці. А яна не толькі не ўмее — не хоча гатаваць! Харчуюся канцэнтратамі! Схуднеў, высах!

Клаўдзія. Вы трохі перабольшваеце.

Аўяр'ян. Толькі ў вас я еў — нібы ў раі! За апошнія тры гады, Клаўдзія, гэта самая светлая паласа ў маім жыцці!

Клаўдзія. Годзе вам!

Аўяр'ян. Дзяцей не хоча.

Клаўдзія. Працуе, вучыцца.

Аўяр'ян. А калі ў яе іншыя планы? Я без дзетак не магу! Свае даўно павырасталі.

Клаўдзія. Вы ўжо былі жанаты?

Аўяр'ян. Так. Але першая жонка, Пенелопа, на шчасце, збегла. Убранні, прычоскі, боты — вось кола яе інтарэсаў! Ведаеце, колькі я на гэта трачу? Мой бюджэт не паспявае за модай! Я нават махлярыць стаў, каб болей зарабляць! Знаходжу ў пацыентаў хваробы, якіх няма.

Клаўдзія. У жывёл?

Аўяр'ян. Не, я пра прыватных кліентаў. Прыходзіць са скаргай на боль у каленцы, а я знаходжу пазаматачную цяжарнасць.

Клаўдзія. Ніяк не можаце пакінуць фарс, у якім толькі што выконвалі ролю?

Аўяр'ян. Я не скнара, паверце. Але не бачу душэўнай, сардэчнай аддачы! Клаўдзія, дзе вы былі раней? *(Рывок у яе бок, яна ледзьве паспявае ўхіліцца.)*

Клаўдзія. За сцяной.

Аўяр'ян. Горка, але павінен прызнаць — наш саюз з ёю быў памылкай. Не такая мне патрэбна жонка. І вам патрэбен іншы... Чароўная Клаўдзія!

Клаўдзія. Вы мяне ідэалізуеце. Дрэнная жонка,

дрэнная маці. Памятаеце, у Рэрыха-бацькі ёсць карціна «Вядучая». Па схіле гары ў белым убранні... Баючыся, ён усё ж такі ідзе за ёю. Місія жанчыны — весці. Мужчына заўсёды ішоў за ёю, калі яна ўмела весці. А для гэтага жанчына павінна мець жаночы талент. Ва ўсім. Умець настроіць мужа на актыўнасць, на барацьбу, на подзвіг, на каханне... Пры таленавітай жанчыне мужчына не памірае. Напэўна, я не такая. Банальна меркавала пра жыццё: муж захоплены справай — значыць, астыў... Не тургенеўская барышня, разумець павінна!

А в я р ' я н. Што вы гаворыце!

К л а ў д з і я. І вас уцягнула ў гэтую недарэчную гульню... Ці сапраўднаму пачуццю патрэбны падобныя допінгі? Дзякуй вам, што вылечылі мяне.

А в я р ' я н. І такая жанчына прайшла паблізу мяне... Калі б я сустрэў вас тады...

З'яўляецца І г а р. Яго бачыць толькі Анастасія. Прыклаўшы палец да вуснаў, яна просіць яго схавацца і не перашкаджаць.

К л а ў д з і я. Маска не здымаецца? Прырасла?

А в я р ' я н. Клаўдзія, мне прапануюць такую работу... У вас будзе ўсё! Што патрэбна жанчыне сёння? Каб яе кахалі. Каб у яе не было ніякіх праблем.

К л а ў д з і я. Пра што вы?

А в я р ' я н. Боты, каўбасу, бюстгальтар, тушонку, памаду, туалетную паперу... Я вам адкрыю доступ у любыя магазінчыкі! Лепшыя гастраномы горада расчыняць перад вамі, прабачце, заднія дзверы!

К л а ў д з і я. А вось гэта цікава!

А в я р ' я н. Я разумею, смешна — закаханы гіпапатам! Але паверце, для яго вы заўсёды будзеце на другім месцы — пасля манаграфіі, сімпозіумаў... Прылажэнне да дысертацыі!

К л а ў д з і я *(памаўчаўшы)*. Прэтэндаваць у наша стагоддзе на большае...

А в я р ' я н. Няпраўда! Дзяўчынка мая! Як дрэнна

ты ведаеш жыццё! *(Страсна абняў Клаўдзію.)* Ідзём да мяне. Неадкладна!

К л а ў д з і я. Калі ласка, не чапайце мяне...

А в я р ' я н. Гэта важней для цябе! Калі ты адчуеш, колькі радасці можаш даць другому, колькі шчасця атрымаць сама, у цябе знікнуць праблемы!

К л а ў д з і я. Вы заседзеліся. Хадземце на вуліцу. *(Выбягае.)*

А в я р ' я н *(нягучна)*. Хлапчук! Дайграўся! *(Выходзіць за Клаўдзіяй.)*

І г а р. Які жах! Калі прымусіў яе...

А н а с т а с і я *(збіралася пабегчы за імі, але ўспомніла пра Ігара)*. Ну?! Як вам гэта падабаецца? Значыць, я — мяшчанка? Мне патрэбны толькі анучы? Джаст ю вэйт, Генры Хігінс, джаст ю вэйт!

І г а р. Прабачце, вы хто?

А н а с т а с і я. Жонка Авяр'яна — Анастасія.

І г а р. Яго жонка — Пенелопа!

А н а с т а с і я. Пенелопа — першая жонка.

І г а р. Значыць, за гэтыя дні завёў яшчэ адну?! Або... *(Радасна пляснуў сабе па лбе.)* Дурань! Які ж ты, Ігар, дурань!..

А н а с т а с і я. Вы так спакойна на гэта глядзіце?!

І г а р *(пацiснуў плячыма)*. А што? У парадку рэчаў.

А н а с т а с і я. Гэта — у парадку рэчаў?

І г а р. Я тут такое бачыў!.. *(Пакачаўшы галавой.)* Гэта яшчэ самае нявіннае.

А н а с т а с і я. Як вы маглі дапусціць — на вашых вачах укралі жонку?!

І г а р. Чары аратарскага мастацтва.

А н а с т а с і я. Вы мужчына ці не?

І г а р. Розныя вагавыя катэгорыі. Ён — клас бегематаў. А вы чаго хвалюецеся? Жонку ж маю ўкралі!

А н а с т а с і я. Божачкі! А хто ўкраў?! Мой муж!

І г а р. Савет ім ды каханне.

А н а с т а с і я. Не чакала, што ўсё так абернецца!

Ну, Антоныч, пашкадуеш! Айл шоў ю! Як вы збіраецеся вярнуць жонку?

І г а р. Што значыць — «вярнуць»? Сцягнулі аўтамабіль? Вынеслі мэблю? Наш шлюб не быў застрахаваны.

А н а с т а с і я. Ён увёў вашу жонку!

І г а р. І правільна зрабіў. Ад добрых мужоў, Анастасія, жонак не ўводзяць. Я доўга думаў і прыйшоў да вываду: шлюбнае жыццё — не для мяне. Займуся сур'ёзна навукай пра сям'ю. Пісьмовы стол — вось поле маёй дзейнасці.

А н а с т а с і я. Вы жартуеце?

І г а р (*пакруціў галавой*). Спачатку баяўся, а потым вырашыў — калі ён так пяшчотна яе кахае, калі яна раставе ў яго абдымках, няхай будуць шчаслівыя! А што я магу ёй даць, вучоны сухар? Усё жыццё займаўся шлюбнымі праблемамі, а побач, у сваёй сям'і, не ўбачыў... Ушчаміў інтарэсы дарагога чалавека. Гіпапатам — гэта я. Бяздумны, таўстаскуры... А гэты бульдозер — кароль увагі, пяшчоты, цяпла... Дзе мне з ім змагацца? І вам раю — адыдзіце з іх дарогі!

А н а с т а с і я. Ну, не! Мой муж мяне задавальняе. Вам хочацца вярнуць жонку?

І г а р. Не аддасць. Феадал!

А н а с т а с і я. Ваш абавязак — дапамагчы мне. Распранайцеся!

І г а р. Навошта?!

А н а с т а с і я. Не будзеце ж вы фарсіць перада мною ў гэтых анучах! Лепшы касцюм апраніце, модную кашулю, сціплы гальштук... У мяне ёсць план.

І г а р. Спадзяюся, вы не будзеце іх забіваць?

А н а с т а с і я. У вас ёсць палюбоўніца?

І г а р. На жаль...

А н а с т а с і я. І вы пішаце пра сям'ю? Ну-ну! Я буду вашай другою, незаконнай жонкай.

І г а р. Я... Прынясу вады, супакойцеся.

А н а с т а с і я. Гэта вы супакойцеся! Працвярэзіць

яго можа толькі шок. Авяр'ян раўнівы, як важак дзікага статка. Калі ён убачыць мяне ў вашых абдымках, ён апомніцца.

Ігар. Ці паверыць? Я не герой рамана.

Анастасія *(уздыхнула)*. Ол райт... Дакажыце немагчымае! Захлісніце мяне сваім каханнем! Версія такая: я і вы даўно сустракаемся. Тайна. Няхай яны будуць сведкамі нашага кахання! *(Паглядзела ў акно.)*

Ігар. Але я — не ўмею.

Анастасія. Што — не ўмееце?

Ігар. Я ніколі не іграў на сцэне.

Анастасія. Прывет! А я, па-вашаму, толькі гэтым і займаюся? Аварыйная сітуацыя! СОС! Трэба сем'і выратоўваць! Апранайцеся, я прынясу кветкі, а вы ў спальні раскідайце пасцель на падлогу.

Ігар. Навошта?!

Анастасія. О!

Анастасія выходзіць. Ігар спяшаецца ў спальню, чуецца грукат мэблі. Вяртаецца, змяняе адзежу. Уваходзіць Анастасія з букетам кветак.

Ігар. Можа, я лепш пайду ў навуку?

Анастасія. Толькі паспрабуйце! *(Прыглядаецца.)* А вы — нічога!

Ігар. Дзякую!

Анастасія. Успомніце замежныя фільмы, байкі прыяцеляў... Гэта ваш апошні шанц! трынкніце для храбрасці!

Ігар бярэ бутэльку, напаўняе бакалы.

Ігар. За ваша шчасце!

Анастасія. Чыез! *(П'е.)* Здаецца, ідуць! Моцна мяне абдыміце... Ну?! Уявіце, што лашчыце жонку.

Ігар. Якое святатацтва! Паспрабую...

Анастасія. Пачалі! Кадр першы, дубль першы...

Ігар абдымае Анастасію. Уваходзіць Пенелопа з цыгарэтай.

Пенелопа. Можаце працягваць. Толькі адно пытанне — мышы прыйшлі?

Ігар. Чаму вы не звоніце?!

Пенелопа. Ведаеце, чаму эпідэміі спусташалі Еўропу? «О высокашаноўны сеньёр дон Мігель дэ Сервантэс Сааведра Санта Марыя Ортэгі Гасета Францыска Кеведа! Ці не зробіце ласку, дасцё ўказанне апусціць мост, каб мы маглі ўвайсці ў замак і правесці дэзінфекцыю?..» *(Пільна вывучае Анастасію.)* Тыя ж тэрміты, скарпіёны, тарантулы ёсць?

Ігар. Вы былі зусім нядаўна!

Пенелопа. Але тады я бачыла вас з жонкай. За гэты час мышы з кватэры сцюардэсы, маючы важкія падставы...

Анастасія. Мышы? У мяне няма мышэй!

Пенелопа *(сядае да стала, дзелавіта раскладвае паперы)*. Вы якраз, мілая, мне і патрэбны. Мы атрымалі сігнал — лётаеце ў цёплыя месцы, разам з садавінаю завезлі маскітаў... У суседа наверсе — інфекцыя нявысветленай этыалогіі.

Анастасія. Лухта!

Пенелопа. Паколькі ёсць падазрэнне на жоўтую ліхаманку *(параўноўвае колер рукі Анастасіі і сваёй далоні)*, вам неабходна прайсці абследаванне. Зараз выпішу накіраванне ў ізалятар.

Анастасія. У нас свае ўрачы!

Пенелопа. Прыйдзецца ізаляваць і вашага сябра. *(Паглядзела на Ігара.)* Не радуйцеся — будзеце ў розных камерах. Даўно замужам?

Анастасія. Тры гады.

Пенелопа. Дзіця не чакаеце?

Анастасія. Пакуль не.

Пенелопа. Добра! Дзеці жоўтую ліхаманку не пераносяць. Адносіны з мужам?

Анастасія. Нармальныя.

Пенелопа. Шкада. Назавіце іншых мужчын, да каго лёталі.

Ігар. Што вы сабе дазваляеце?!

Пенелопа. Не жадаеце добраахвотна. Выклічам з міліцыяй. Усю кампанію — вашага мужа, вашую жонку... Усіх «сяброў»... На работу паведамім, домакіраўніцтва праінфармуем. Вось так. Але магу ўладкаваць — застанецца паміж намі. Ні ваша жонка, ні ваш муж... Пяцьсот рублёў.

Анастасія. Мілы, жыццё даражэе... Дадзім тысячу?

Ігар (*Пенелопе*). Ідзіце прэч!

Пенелопа (*збірае паперы*). Жадаю добра правесці час. Чакайце павесткі. (*Пайшла.*)

Ігар. Не надавайце значэння — перастрахоўшчыкі!

Анастасія. Дзіўная асоба — так і пракручвае вачыма, так і пракручвае...

Ігар. Нашы!

Анастасія. Дубль другі...

Ігар абдымае Анастасію, пяшчотна лашчыць, мурлыча словы кахання. Уваходзяць Клаўдзія і Авяр'ян, убачылі, аслупянелі.

Ігар (*млява*). Не адыходзь так хутка!

Анастасія. Не магу, мілы. Нашыя старыя восьвось вернуцца.

Клаўдзія (*Авяр'яну*). Што-небудзь разумееце? Па-мойму, гэта не па сцэнарыю.

Авяр'ян. Магчыма, у іх уласны сцэнарый...

Ігар. Я так больш не магу! Паўгода тоімся, хаваемся... Давай скажам праўду. Нарэшце, ты даўно мая жонка.

Анастасія. Патрывай, май дые. Як толькі здам экзамены на міжнародныя лініі. Буду лётаць у Бамбей, Сінгапур, а табе купляць джынсы і прывозіць часопісы з пікантнымі жанчынамі.

Клаўдзія (*Авяр'яну*). А можа, гэта гульня?

А в я р ’ я н *(іранічна)*. Так! Гульня двух палюбоўнікаў!

К л а ў д з і я. Цішэй!

І г а р *(Анастасіі, нягучна)*. Рукі куды?

А н а с т а с і я *(ціха)*. На талію.

І г а р *(гучна)*. Ты шмат лётала. Ці бачыла жанчын лепшых за цябе?

А н а с т а с і я. На карцінках! Ты прывёў у парадак пасцель?

І г а р *(весела)*. Ім і ў галаву не прыйдзе! Так захапіліся адзін адным!

Анастасія і Ігар смяюцца.

А в я р ’ я н *(нягучна)*. Які хлюст, га?!

К л а ў д з і я. Вось яна, «доктарская»!.. Не, немагчыма!..

А в я р ’ я н. Цяпер зразумела, чаму яна кінула мяне ў абдымкі чужой жанчыны!

К л а ў д з і я. Чужой?! А цяпер?

А в я р ’ я н. Ах, пакіньце!

К л а ў д з і я. Вось як! Вы ж збіраліся...

А в я р ’ ян. Адна справа — калі ты пакідаеш, і зусім іншае — калі кідаюць цябе! Таму, што ты — многа старэйшы... Вось чаго я даўно чакаў, баяўся!..

А н а с т а с і я. Такі ўскудлачаны... Май бой... Дай прычашу.

І г а р. Згубіўшы галаву, любая, па валасах не плачуць!

А в я р ’ я н. А маладзец, нягоднік!..

К л а ў д з і я *(Авяр’яну)*. Яшчэ крышачку — і я б вам паверыла...

А н а с т а с і я. Гавары, гавары! *(Заплюшчвае вочы. У абдымках пакачваюцца.)* Вэры вэл...

І г а р. З табою так лёгка! Болдзінская восень! Яшчэ ніколі мне так не працавалася!

А н а с т а с і я. А Басурманаў?

Ігар. Валодзя? Ты ж ведаеш — мой лепшы сябар! Калі б не ён, ці маглі б мы сустракацца ў рабочы час на яго кватэры? *(Рассмяяўся.)* Дарэчы, заходзіў, табе прывітанне.

Анастасія. Сэнк ю фо насін!

Авяр'ян. І гэтаму Дон-Жуану я яшчэ збіраўся даваць урокі пяшчоты!..

Ігар. Я адкрыю другую бутэльку. Такая смага!

Анастасія. Як хочаш, мілы. Я п'яная без віна. Б'ютыфул.

Авяр'ян *(Клаўдзіі)*. Нічога сабе ваш цвярознік! *(Выходзіць з укрыцця.)* Давайце ўжо разам піць. Налівайце!

Анастасія *(прыкідваецца разгубленай, збянтэжанай)*. А, татачка! Паляцела, а ключы забылася. Такі дождж... Зайшла да суседзяў.

Авяр'ян *(паглядзеў у акно, Клаўдзіі)*. Ні воблачка!

Анастасія. А! Гэта ў Ташкенце жудасны лівень. Мячэць, мінарэты — па пояс у вадзе! *(У люстэрка разглядвае, ці не засталося следу на шыі.)* Рэйнін кэтс энд догс.

Авяр'ян. Лівень? У Ташкенце?

Ігар *(рашуча)*. Анастасія, самы час...

Анастасія. Прашу цябе — экзамены!..

Ігар *(падлашчваючыся)*. Сядайце, Авяр'ян Антоныч!

Клаўдзія. Што ж гэта ты вырадзіўся, мой мілы? Як водаправодчык!

Ігар. Выбягаў цыгарэтку стрэльнуць.

Клаўдзія накіроўваецца ў спальню, тут жа вяртаецца, вочы шырока раскрытыя.

Клаўдзія. Што з пасцеллю? Ці было землетрасенне?

Ігар апусціў вочы.

Авяр'ян (*разглядае этыкетку на бутэльцы*). Лакаеце?

Ігар (*не ўздымаючы вачэй*). Ваша жонка змерзла, прыйшлося саграваць. Ах, гэты дождж!

Авяр'ян (*выходзячы з сябе*). Спыніце балбатаць пра дождж! У Ташкенце — засуха! Спёка!

Анастасія. Праўда? Як хутка змяняецца надвор'е! Праўда, Ігарок?

Авяр'ян. Ігарок?! Адкуль гэтая фамільярнасць?

Зазірнуў у спальню.

Анастасія. Суседзі. Лав энд фрэндшып.

Авяр'ян (*гнеўна*). Гэта — сяброўства?!

Клаўдзія. Спакойна, Авяр'ян Антоныч! Давайце стрымана ўзважым і вырашым, хто застанецца ў гэтай кватэры, хто адыходзіць у суседнюю.

Анастасія. А калі прабіць дзверы? Будзем шастаць у госці!

Клаўдзія. Шастаць?! Авяр'ян Антоныч, я лічу, мы з вамі старэйшыя і маем права выбару і таму застанёмся тут.

Ігар. Чур. Мы з Насценькай адыходзім у суседнюю!

Авяр'ян. Усё так заблыталася!.. Без паўлітры або без Сакрата... (*Глядзіць то на адну жанчыну, то на другую, налівае, п'е.*) А! Няхай вырашыць жэрабя!.. (*Лічыць.*) На залатым ганку сядзелі: цар, царэвіч... шклячка, лімон — адыдзі прэч! (*Тыцнуў пальцам у Ігара.*) Адыдзіцеся! З жанчынамі я сам.

Ігар (*цвёрда і рашуча*). Не, Авяр'ян Антоныч! Адыдзіце вы!

Авяр'ян. Бачыш ты, нахабнік! Паспрабуйце! (*Не спяшаючыся адыходзіць.*)

Ігар (*шырока ўсміхаючыся, абдымае Клаўдзію*). Гульні скончаны?!

Клаўдзія (*прытуліўшыся да яго*). Прабач мяне!

Ігар. Ты прабач!

Анастасія. Чао! *(Весела памахаўшы ім рукою, выходзіць.)*

Клаўдзія. Так! Ведаеш, каго мы бачылі ў рэстаране? Ніколі не здагадаешся — Басурманава!

Ігар. Нябога — у шлёпанцах, у піжаме... *(Цалуе.)* Ты цудоўная!

Клаўдзія. У шлёпанцах? Не! З жонкай у кампаніі. Так ліха пілі каньяк!..

Ігар. Бягу за кветкамі... З чыёй жонкай?

Клаўдзія. Са сваёй, вядома.

Ігар. Мілая, ты памылілася.

Клаўдзія. Што я — Валю не ведаю?

Ігар. Яна пайшла! Ён толькі што...

Клаўдзія. Ад каго пайшла? Ты пераблытаў!

Ігар *(кідаецца да тэлефона, спехам набірае нумар)*. Валянціну Пятроўну... Мама і тата пайшлі ў рэстаран?.. *(Кладзе трубку.)*

Клаўдзія. Басурманаў нешта расказваў жонцы і кампаніі, апусціўшы галаву ў смутку і расшпіліўшы пінжак, а тыя пакатваліся са смеху. Болей за ўсіх рагатаў прафесар Філонаў, ты нас калісьці знаёміў.

Ігар. Разышоўся з жонкай?!

Клаўдзія. А калі ён узняў над галавой ножку кураняці...

Ігар *(узяўся за галаву, дзіўна танцуе)*. Ай-ай-ай!!!

Вяртаецца Анастасія.

Клаўдзія. Што з табой?

Ігар. Як ён яшчэ не пахаваў? Такі ўсё можа!

Клаўдзія. Ігар, растлумач.

Ігар. Ён ведаў, што заўтра я рыхтуюся выступіць. Адзіны, хто мог яму здорава насаліць!.. І вырашыў мяне нейтралізаваць. Дурня!

Клаўдзія. Якім чынам?

Ігар. Ну, Басурманаў! *(Кідаецца да кошыка, дастае лісты, праглядвае.)* Я табе пакажу!..

Уваходзіць Пенелопа — у вячэрняй сукенцы, жаноцкая, абаяльная. Безумоўна, без цыгарэты.

Зноў?! Ні мышэй, ні каракаціц, ні асьміногаў у нас няма!

Уваходзіць Авяр'ян.

Пенелопа. Мышы? Пры чым тут мышы? Мяне цікавіць мой муж.

Авяр'ян. Пенелопа?! Незразумела!

Пенелопа (*пакрыўджана-ласкава*). Авяр'ян, [redacted] табе прабачаю.

Авяр'ян. Мяне?! А ці [redacted] збег з палюбоўнікам?

Пенелопа. Але ты нічога не зрабіў, каб мяне ўтрымаць. Я нават думаю — ты знарок падстроіў, каб я ўцякла!

Авяр'ян. Апамятайся, Пенелопа! Тры гады назад вяртаюся, галодны, з лекцыі, палез у каструлю за катлетамі, а там запіска: «Прабач, пакахала іншага».

Пенелопа. Гэта было выпрабаванне твайго кахання. Берасцянка, падарожжы скончаны. Верная Пенелопа вяртаецца да Адысея.

Авяр'ян. Верная Пенелопа?! Колькі памятаю, ты заўсёды любіла жыццё. Тры гады з нейкім тыпам!

Пенелопа. Не гавары так! Гэта народны артыст! Таленавіты рэжысёр!

Авяр'ян. Запіска, пакінутая ў каструльцы, будзе прад'яўлена суду...

Пенелопа. Ты яе захаваў? Ты верыў, што мы зноў будзем разам? Добры мой!..

Авяр'ян. У запісцы недвухсэнсоўна сказана, што паміж намі ўсё скончана, што ты ад'язджаеш назаўсёды...

Пенелопа. А ці я так пісала? Не памятаю. Ён закруціў мне галаву. Я з цябе, кажа, ББ зраблю!

Авяр'ян. Каго?!

Пенелопа. ББ, ну, Брыджыт Бардо. Зорку. Паспрабаваў мяне, паспрабаваў — не, кажа, не фотагеніч-

ны ў цябе падбародак. *(Хныча.)* Я яго не кахала, але так хацелася здымацца на вялікім экране!..

Авяр'ян. На малым цесна стала... Для чаго гэта артыстцы філармоніі?

Пенелопа. Вось! Ты ніколі мяне не разумееў! У душы кожнай жанчыны жыве Ярмолава, Камісаржэўская...

Авяр'ян. Вяртайся да народнага...

Пенелопа. Ён мяне кінуў. Стаў здымаць студэнтку з тэатральнага. Калі на студыі я разнесла павільён, ён збег на Памір, у экспедыцыю. Знайшла яго на заснежанай вяршыні! Не паспела сагрэць, шугануў у шахту — здымаць шахцёраў. Але актрысы — народ, які лёгка параніць... Я за ім, у забоі знайшла. Адпусці, просіцца, бачыш, задавіла яго талент сваім каханнем... Аднойчы, калі я пайшла ў парыльню, ён хуценька ўладкаваўся на сейнер простым матросам — народны артыст! — і паплыў на паўгода! Чаго ён палюбіў мора? Яго ж укачвае... Кінулася за ім на матрацы, што надзімаюць, але вартавыя катэры вярнулі. *(Разраўлася, дастала хустку.)*

Авяр'ян. Пенелопа, усё скончана. Не я знішчыў наш шлюб.

Пенелопа. Ты мяне ўспамінаў?

Авяр'ян. Навошта?

Пенелопа *(плаксіва)*. Што ж — знікаць?

Авяр'ян. Безумоўна.

Ігар *(Пенелопе)*. Прабачце, што ўмешваюся — не магу бачыць жаночыя слёзы. Калі вас не было, Авяр'ян Антоныч кідаўся, як паранены тур, пакутаваў, забіваўся...

Пенелопа. Гэта праўда?

Ігар. З пятлі яго дастаў! Жонка пацвердзіць.

Пенелопа. Родны мой, добры!

Ігар. Калі я разразаў вяроўку, ён шаптаў: «О, Пенелопа!..»

Авяр'ян стаіць з выразам скрухі на твары.

Пенелопа. Тады я застаюся! Дарагі, здаецца, у нас будзе дзіця.

Авяр'ян. У каго гэта — у нас?!

Пенелопа. У маім пашпарце захаваўся штамп. Па дакументах — дзіця тваё!

Авяр'ян. Гэта ўжо і сапраўды зачатак нявінны. За тысячу кіламетраў?!

Пенелопа. Авяр'ян, дзіцяці патрэбен бацька. Мая маці казала: «Лепш саламяны муж, чым залатыя дзеці».

Авяр'ян. Прэтэнзіі — да рэжысёра!

Анастасія. Але, Авяр'ян! Ты так марыў пра бэйбі!

Авяр'ян. Гэта не мой! Гэта «народны» бэйбі! Пенелопа, я кахаю іншую. *(Паглядзеў на Клаўдзію, перавёў позірк на Анастасію, зноў на Клаўдзію.)*

Пенелопа. Гэта якую ж?

Анастасія. Я — жонка Авяр'яна.

Клаўдзія *(паглядзела на ўзрадаванага Ігара)*. Прабачце! З нейкага часу, Авяр'ян Антоныч, у вас з'явіліся перада мной абавязкі. Ці я ўжо не ваша?

Пенелопа. Вось што, дзяўчаткі. Вы тут разбірайцеся, каго ён ахмурыў болей, але Авяр'яна ўвяду я. Стары друг лепш за новых двух!

Клаўдзія. Гэта грабеж!

Анастасія. Авяр'ян! Чаму ты не абараняешся?

Пенелопа *(разводзячы плечы, наблізілася да кволай Анастасіі)*. Выйдзем? Пагаворым? Я цябе так пакарабаю — ні адзін экіпаж не прыме!

Авяр'ян. Пенелопа! Дыпламант конкурсу чытальнікаў!

Пенелопа *(напеўна)*. Авяр'ян, я хачу гатаваць табе любімыя стравы — кумпяк маладога парсюка, нашпігаваны долькамі часнаку і кавалкамі морквы, абсмажаны да румянай корачкі... Памятаеш «гнёзды ластаўкі» з яек, прыгатаваных у духовай шафе? Хто з іх *(нядбайны жэст у бок жанчын)* рыхтаваў табе адбіўныя

з цяляці, тушаныя па-балканску? Або бараніну, прыгатаваную, як дзічыну? Ці ведаюць яны, як выглядае вугар у таматах або кролік у белым соусе?

Авяр'ян. Пенелопа, не хлебам адзіным.

Пенелопа (*нягучна*). Навошта табе — маладая, неразумная? Ты не ведаеш сённяшняй моладзі? Рана ці позна яна ад цябе пойдзе. Я ж — ніколі!

Авяр'ян. Я ў гэтым ужо пераканаўся.

Пенелопа. Авяр'ян, іншая пабегла б у райком, у гарком. «Як ён можа чытаць лекцыі пра мараль, калі зарэгістраваны з адной, жыве з іншай...» І шмат такога магла б паведаміць!.. Думаю, бюро райкома дало б прынцыповую ацэнку тваім учынкам і твайму вобліку, успомніла б пра грамадзянскую адказнасць за сям'ю! Пасля гэтага цябе не толькі лекцыі... Дворнікам не ўзялі б!

Авяр'ян (*Ігару, ажыўлена*). Які тэмперамент! Га?! Пенелопа, не палохай мяне інстанцыямі. Але што за радасць жыць з такім мужам?

Пенелопа. Камсамол, прафсаюзы так мяне выхавалі, што я магу любога ўзяць на парукі! Што можа быць больш ганаровым, чым выправіць мацёрага, закаранелага... Ды і навошта, каб нехта пакутаваў? Я адна панясу свой крыж! Грудзямі абараню жаночую палову грамадства ад падлюгі і нягодніка!

Авяр'ян (*Ігару, захоплена*). Якая жанчына! Колькі страсці!.. Пайшла яна, а я вінаваты!

Пенелопа (*не адразу, шчыра і смутна*). Чаму я пайшла? Чаму ён так лёгка мяне схіліў? Таму, што жыццё ў нашай сям'і стала невыносным! На лекцыях ты прыгожа спяваў пра ўзаемаразуменне, пра гармонію, пра каханне... Дзяўчаткі са слязьмі на вачах успрымалі кожнае тваё слова!.. А дома — таўстаскуры, абыякавы... Колькі слёз я выплакала ў падушку! Але мой адыход шмат чаму цябе навучыў! Вярнулася і даведалася, што

да новай жонкі ты ўжо ўважлівы і пяшчотны... Што ж, калі ты стаў іншым. Я гатова паспрабаваць яшчэ раз.

Авяр'ян. Таварышы, дэмагогія! Усё не так! Гэта я плакаў у падушку! Калі пасля канцэртаў вярталася раніцою...

Пенелопа. Я не думаю, каб іншым была цікавай інфармацыя пра нерытмічную работу нашага транспарту... Мы, бабы, дурныя. Пры такім дэфіцыце пяшчоты, цяпла нас лёгка пераманіць. Але з народным я пазнала сапраўдную цану і паказной увагі, і галантнага абыходжання... Тая ж халодная абыякавасць. Пойдзем, мілы.

Авяр'ян (*падкідвае манету, злавіў, раскрыў далонь, паглядзеў*). Дык кажаш, будзе дзіця?

Пенелопа. Здаецца, я памылілася.

Авяр'ян. Няважна! Клопат пра дзяцей, таварышы, пра іх будучае — у першую чаргу. Тут ужо не да асабістых інтарэсаў. Прыходзіцца ахвяраваць, Клаўдзія, дзякуй за ўсё, што вы для мяне зрабілі. Але вы пакінулі Ігара, цудоўнага чалавека, таленавітага вучонага! А раз жанчына здрадзіла аднойчы, дзе гарантыя, што яна не паўторыць гэта ў будучым? Да выбару сябра жыцця, ох, як сур'ёзна трэба ставіцца! Гэта ж датычыцца і вас, Анастасія!

Анастасія. Авяр'ян! І гэта ўсё?!

Авяр'ян. На сёння — так. Парадак дня вычарпаны. Пенелопа — мая адплата...

Пенелопа (*моцна трымае Авяр'яна пад руку*). Вяртанне блуднага сына. Калісьці Адысей прыплыў і знішчыў маладых. Сёння Пенелопа пазбаўляецца ад маладых...

Авяр'ян. Дзіця прыдумала... Навошта?

Пенелопа. Але табе прыемна, што яно наша. Ці не так?

Авяр'ян (*бурклівa*). І татарскі палон... Адна надзея — сейнер паплыў не назаўсёды!

Пенелопа. Не, не! Я ніколі да яго не вярнуся! Калі толькі на каленях будзе маліць!

Анастасія. Авяр'ян! Яна цябе не кахае!

Пенелопа. Кахае — не кахае... Нам не дваццаць!

Авяр'ян. Адпусціце мяне, добрыя людзі. Кахаць я больш не здольны. Усё перамяшалася. Душа пустая. Патраціў па дробязях...

Анастасія. Мілы, гэта пройдзе. Ты проста зайграўся, змарыўся. Але чаму ты ўвесь час думаеш пра гэтую праклятую розніцу ва ўзросце? Я ж яе не адчуваю! Каб не згубіць маё каханне, ты, як Шэхеразада, выдумляў усё новыя і новыя казкі... А тут яшчэ я ўцягнула цябе... Хопіць! Так можна ўсё згубіць!

Пенелопа. Мілачка, будзеш матляцца, адпраўлю гэты допіс твайму кіраўніцтву. *(Перадае паперу.)* Я сабрала на цябе такі матэрыял — кофтачкі, садавіну...

Анастасія *(павярхоўна азнаёміўшыся)*. Можаце яе дапоўніць, што я кахаю свайго мужа. Іграючы, ён захапляецца, ёсць у яго слабасці...

Пенелопа. Слабасці?! Дачка, аддай яго мне, дабром прашу! Мы з ім аднаго поля ягады. Ты ў ім не разабралася. Не ігрок — шулер!

Анастасія. Я кахаю Авяр'яна. Са мною ён не будзе дрэнным. І я буду за яго змагацца.

Пенелопа. Змагацца? Ха-ха! *(Развяла плечы, замахнулася на Анастасію. Тая лёгкім прыёмам «абясшкодзіла» Пенелопу, скруціўшы ёй рукі за спіною.)* Ой! Зламаеш! Людзі! Авяр'ян! Дапамажыце!

Авяр'ян *(непарушна, скрыжаваўшы рукі на грудзях)*. Няхай пераможа мацнейшы.

Анастасія. Калі іншыя довады не дзейнічаюць... Так мы абыходзімся з тэрарыстамі.

Пенелопа. Больна. Адпусці!

Анастасія. Каб у гэтым доме я вас не бачыла!

Пенелопа. Капітулірую.

Анастасія *(адпускае Пенелопу)*. Авяр'ян, пойдзем дахаты.

Авяр'ян. І зноў адзінока чакаць цябе з рэйсаў, сумаваць?

Анастасія *(мякка ўсміхаючыся)*. Не. Я вырашыла... завесці дзіця.

Авяр'ян. Праўда?! *(Цалуе абедзве рукі Анастасіі.)*

Анастасія. Ты не знаходзіш, што нам трэба зарэгістравацца?

Авяр'ян. Ты згодна?! Прабач за ўсё.

Клаўдзія *(падыходзіць да шафы)*. Авяр'ян Антоныч, дублёнку купляеце?

Авяр'ян *(з дакорам)*. Спекулянты!

Анастасія *(Клаўдзіі і Ігару)*. Мы ўсе трошкі таўстаскурыя, няўважлівыя адзін да аднаго. У доўгім рэйсе, які называецца жыццём, кожны пасажыр павінен знаходзіцца ў стане душэўнага камфорту і ў бяспецы... У стагоддзе стрэсаў хочацца быць упэўненым у тым, хто побач... Чао!

Анастасія і Авяр'ян адыходзяць.

Пенелопа *(размінае плячо)*. Чао!.. Нахабніца, лэдзі каратэ! З-за мужыка гатовая... Покуль закажу білет на самалёт,— не, лепш на цягнік,— можна, пабуду ў вас?

Клаўдзія. Калі ласка.

Пенелопа адыходзіць да тэлефона, звоніць.

Ігар *(закахана глядзіць на Клаўдзію.)* Доктарскую трэба перапісваць — я зусім не ведаю жыцця!

Клаўдзія. З чаго пачнём?

Ігар. З самага пачатку — з прызнання ў каханні!.. Там, дзе пачуцці не праяўляем, з'яўляюцца лектары з хлява... Цяпер — усё па-іншаму! *(Абдымае яе.)* Засумаваў — дзіка!

Клаўдзія. Пажывём — убачым!

Уваходзіць Басурманаў з пацёртым чамаданам.

Басурманаў. Неймаверна! Яна сапраўды пайшла — да прафесара Філонава. Напярэдадні прысваення мне звання членкора! Кажа, падманшчык, кар'ерыст... Інфармацыя для роздуму. Вось чаму ў рэстаране ён так рагатаў. Самазабойца: пакрыўдзіць Басурманава — гэта перакрэсліць сваё будучае. *(Зазірае ў куты.)* Гіпапатамчык мяне не ўкусіць?

Ігар. Не ўкусіць — утаймавалі.

Пенелопа *(цёпла глядзіць на Басурманава)*. Пайшла? Ад такога перспектыўнага чалавека? Пра што толькі бабы думаюць! Любіце смачна паесці?

Басурманаў. Безумоўна. Чаму вы пытаецеся?

Пенелопа. Хоць я і не звязана з самалётамі, але лічу — у кожнага рэйса павінен быць запасны аэрадром...

Ігар *(глядзіць на чамадан)*. А гэта што?

Басурманаў. Пайсці пайшла, але засталася з ім у маёй кватэры. Чорт ведае, што творыцца! Пазваніў аднаму, другому... Не ісці ж на вакзал! Дазволь, я пакуль пажыву ў цябе?

Ігар *(гарэзліва)*. Жывіце! Нам не прывыкаць *(абняў жонку за плечы)*. Толькі ведайце: гэта — нічога не зменіць! Маё выступленне — «нешта аб гіпапатамах!».

Заслона.

Змест

Дзялендзік А.

Д 43 Аперацыя «Мнагажэнец»: [Камедыі].— Мн., Маст. літ., 1981.— 207 с., іл.

У пер.: 85 к.

Драматург Анатоль Дзялендзік звярнуў увагу аматараў тэатра п'есай «Выклік багам» («Чатыры крыжы на сонцы»), якая была ў свой час адной з самых рэпертуарных п'ес у тэатрах рэспублікі і краіны. Мела поспех у гледачоў і станоўчыя водгукі ў друку і яго п'еса «Аперацыя «Мнагажэнец». Прапануюцца ўвазе чытача і п'есы «Амазонкі» і «Гіпапатам», якія таксама знайшлі сваіх пастаноўшчыкаў і гледачоў.

Д $\frac{70202-103}{М\ 302(05)-81}$ 85—81

ББК 84 Бел 7

Бел 2

Анатолий Андреевич

Делендик

ОПЕРАЦИЯ «МНОГОЖЕНЕЦ»

Комедии

Минск, издательство «Мастацкая літаратура»

На белорусском языке

Рэдактар А. І. Сямёнава. Мастак У. У. Даўгань. Мастацкі рэдактар А. І. Труханава. Тэхнічны рэдактар Т. М. Сокал. Карэктар Я. А. Бебель.

ІБ № 1196

Здадзена ў набор 13.11.80. Падп. да друку 30.06.81. АТ 05838. Фармат 70×108[1]/32. Папера друк. № 1. Гарнітура літаратурная. Высокі друк. Ум. друк. арк. 9,10. Ул.-выд. арк. 9,20. Тыраж 6000 экз. Зак. 1131. Цана 85 к.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» Дзяржаўнага камітэта БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю. 220600, Мінск, праспект Машэрава, 11. Паліграфкамбінат імя Я. Коласа. 220005, Мінск, Чырвоная, 23.